

INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

NOVEMBRE 2020

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

NOVEMBRE 2020

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya

1a edició: Novembre de 2020

Informe sobre els drets de l'infant. Novembre 2020

Maquetació: Síndic de Greuges

Imprès sobre paper ecològic

Disseny original: America Sanchez

Foto portada: © Gemma Sarret

ÍNDEX GENERAL

INTRODUCCIÓ	5
I. LA GESTIÓ ADULTOCÈNTRICA DE LA PANDÈMIA	7
II. L'INCREMENT DE LA POBRESA INFANTIL DAVANT LA CRISI ECONÒMICA	11
▪ La implementació i el tancament de les targetes moneder	
III. MANGANCES DE SUPORT, ACOMPANYAMENT I CURA DELS INFANTS EN CONTEXT DE ... PANDÈMIA	19
▪ Teletreball: mesura de conciliació o invisibilització de la necessitat d'atenció i cura dels infants	
▪ La suspensió de les visites en els serveis tècnics de punt de trobada durant l'estat d'alarma	
▪ La limitació de les visites amb els progenitors privats de llibertat a causa de la crisi humanitària	
▪ Desenvolupament de programes de mediació en línia	
IV. EL REPTE DE LA PRESENCIALITAT I LA LLUITA CONTRA LES DESIGUALTATS A L'ESCOLA ..	31
4.1. LA REPRESA TELEMÀTICA DEL CURS 2019/2020	31
4.2. L'INICI DEL NOU CURS 2020/2021	33
▪ El pagament de quotes als centres concertats i a les llars d'infants privades	
▪ Participació dels consells escolars en els plans d'obertura dels centres	
V. LA PARTICIPACIÓ AL LLEURE EDUCATIU EN UN CONTEXT DE DESIGUALTAT I DE DISTANCIAMENT FÍSIC	45
▪ Posa-hi els punts aquests a sota sense número	
▪ Les quotes per a les activitats de lleure durant el confinament	
▪ El tancament d'equipaments municipals arran de la crisi de la COVID-19	
VI. DESIGUALTATS I RISCOS EN L'ÚS DE LES TIC PER PART DELS INFANTS I ADOLESCENTS DAVANT EL CONFINAMENT	55
6.1. BRETXA DIGITAL	56
6.2. EXCESSOS I ADDICCIONS EN L'ÚS DE LES PANTALLES	57
▪ Privacitat i seguretat dels infants	
VII. SITUACIONS D'ESPECIAL VULNERABILITAT DELS INFANTS I ADOLESCENTS AMB ... DISCAPACITAT EN EL CONTEXT DE LA PANDÈMIA	63
7.1. LA MANCA DE SUPORT I ATENCIONS PER A LA INTEGRACIÓ REAL I EFECTIVA	67
7.2 EL DRET A L'EDUCACIÓ DAVANT LA SUSPENSÍO DE CLASSES PRESENCIALS I TANCAMENT DE CENTRES EDUCATIUS PER A ALUMNAT AMB NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS.	69
7.3. LIMITACIÓ DE MOBILITAT I CONFINAMENT	71
▪ La nova normalitat amb mascareta. Una barrera en la comunicació	

VIII. LA SALUT INTEGRAL DE L'INFANT MÉS ENLLÀ DE LA COVID-19.....	73
▪ La pràctica de proves PCR a infants i adolescents	
8.1 L'ATENCIÓ PRIMÀRIA PEDIÀTRICA I LES LLISTES D'ESPERA.....	75
8.2. LA SALUT MENTAL INFANTOJUVENIL EN TEMPS DE PANDÈMIA.....	79
IX. LA INCIDÈNCIA DE LA CRISI DE LA COVID-19 EN EL SISTEMA PROTECTOR	81
9.1. L'ATENCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS EN RECURSOS ALTERNATIUS A LA FAMÍLIA I LA INTERVENCIÓ DE LES FAMÍLIES EN EL CONTEXT DE LA CRISI SANITÀRIA .	85
9.2. PREVENCIÓ DE RISCOS EN ELS CENTRES DE PROTECCIÓ	89
9.3. MANCA D'EQUIPARACIÓ DE LES FAMÍLIES EXTENSES AMB LES ALIENES	90
9.4. INFANTS I JOVES MIGRANTS EN SITUACIÓ DE VULNERABILITAT: ATENCIÓ ESPECIAL A LES NOIES MIGRANTS	91
X. LA INVISIBILITZACIÓ DE LA VIOLÈNCIA EN EL MARC DE LES MESURES DE CONTENCIÓ DE LA COVID-19.....	97
▪ Violències en període de confinament	
▪ Violència masclista	
XI. INFORMES MONOGRÀFICS.....	105
11.1. ELS CENTRES EDUCATIUS AMB ELEVADA COMPLEXITAT DAVANT LA CRISI DERIVADA DE LA COVID-19. MAIG 2020	105
11.2. LA PREVENCIÓ I REPARACIÓ DELS ABUSOS SEXUALS INFANTILS PER REPRESENTANTS DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA. OCTUBRE 2020.....	115
XII. CONSELL ASSESSOR JOVE.....	117
XIII. ENOC I ENYA.....	119

INTRODUCCIÓ

L'any 2020 la pandèmia de la COVID-19 i la situació d'emergència sanitària global han condicionat de forma intensa els drets dels infants i els adolescents. El dret a la mobilitat, a l'educació, a l'atenció a la salut mental, al desenvolupament, entre molts altres, van quedar condicionats per les decisions que, amb vista a la contenció de la propagació del virus i la protecció de la salut, es van haver d'adoptar en relació amb molts serveis adreçats a infants i adolescents, com ara els serveis educatius, socials, de protecció de la infància, d'atenció a la discapacitat, de lleure, entre d'altres.

La situació d'emergència va portar a decretar l'estat d'alarma, confinar la població a casa seva i limitar la circulació de persones, la qual cosa va poder comprometre l'exercici d'altres drets també molt importants, especialment per a les persones que, sigui per la seva situació o per la seva condició o naturalesa, de manera ordinària ja pateixen discriminació en l'exercici dels seus drets. Un d'aquests col·lectius vulnerables és la infància i, per aquesta raó, el Síndic ha desenvolupat diverses actuacions per preservar-ne els drets i l'interès superior.

En la gestió de la crisi sanitària, i en les mesures preses per protegir la població i salvaguardar el dret a la vida i la salut de totes les persones, malgrat la urgència i la gravetat de la situació, també s'ha de tenir en consideració l'interès primordial de l'infant.

No obstant això, i especialment a l'inici de la crisi, tal com es pot verificar a través de l'anàlisi del contingut dels principals instruments jurídics que es van aprovar per fer-hi front, els infants i els adolescents van restar invisibilitzats com a subjectes de dret, tot i que es van veure directament afectats per les primeres grans mesures, com ara el tancament dels centres educatius i la supressió de les activitats educatives complementàries i de lleure. Les seves necessitats i els seus drets no apareixen clarament especificats en els textos normatius que s'aproven després que es decreti l'estat d'alarma, més enllà de la referència de la continuïtat de les beques

menjador i també de la previsió de permetre que els infants menors de catorze anys acompanyin un adult responsable de la seva atenció mentre acompleix les tasques habilitades durant el confinament.

El Síndic va desplegar, i continua desplegant, actuacions adreçades a la garantia d'aquests drets. Aquestes afectacions, però, incideixen sovint en una situació en què l'estat de garantia dels drets dels infants no és òptim o és bastant inadequat. Així, les afectacions als drets dels infants causades per la crisi econòmica, social i de salut derivada de la pandèmica recauen en uns serveis i polítiques públiques d'infància deficitàries i que ja no garantien plenament els drets dels infants.

Cal afegir, d'altra banda, que dins del col·lectiu d'infants els que estan socialment desfavorits han patit un impacte especialment negatiu de la pandèmia de la COVID-19.

Aquest impacte especialment negatiu ve donat, en primer lloc, per les condicions materials de vida. Cal tenir present que aquests infants acostumen a residir en habitatges de dimensions més reduïdes, amb pitjors condicions ambientals i més massificats, i de vegades també sense el suport i l'acompanyament afectiu necessari dels progenitors per garantir-ne el màxim desenvolupament possible. L'origen social, i més concretament el capital econòmic i educatiu de la família, condiciona enormement aspectes com ara la disponibilitat de recursos educatius o d'espais d'ús personal a la llar, l'acompanyament familiar a l'escolaritat o els usos educatius dels temps de lleure, per posar-ne alguns exemples.

El confinament domiciliari aplicat durant el segon trimestre de 2020, prolongat durant més de dos mesos i el tancament temporal dels àmbits de socialització habituals per als infants (escola, activitats de lleure, barri, etc.) encara han fet més dependent el desenvolupament dels infants de les oportunitats disponibles en el seu entorn familiar immediat. Sense els beneficis socials derivats de la participació dels centres escolars, dels serveis d'intervenció socioeducativa, etc., les desigualtats socials en l'accés al benestar entre els infants que

viuen en aquestes condicions materials i els infants en una situació socialment més afavorida són més elevades.

A més, però, cal tenir present que un dels efectes més evidents de la pandèmia és i serà la crisi econòmica derivada de les mesures de prevenció de possibles contagis, que han tingut una afectació directa sobre el desenvolupament de l'activitat econòmica. Les previsions fetes públiques pels poders públics pronostiquen per a Catalunya una caiguda del PIB de prop del 10% i d'un increment de les taxes d'atur de prop del 20% durant l'any 2020, per efecte de la pandèmia de la COVID-19. Aquesta situació es produirà en un context en què moltes famílies socialment desfavorides encara no s'havien recuperat de l'impacte de la crisi econòmica que es va produir en el període 2008-2013.

Aquesta crisi econòmica suposarà un increment de la precarietat social en què es

troben (i es trobaran en un futur proper) moltes famílies a causa de l'increment de la taxa d'atur i la consegüent reducció d'ingressos, amb afectacions concretes sobre la qualitat de vida dels infants.

Davant d'aquesta situació, l'informe anual d'infants del Síndic, amb un format diferent del d'anys anteriors, exposa 10 elements clau sobre les polítiques d'infància, partint de la situació de mancances estructurals, sobre els quals el síndic ha desplegat actuacions específiques relacionades amb la situació generada per la crisi actual. Aquest format implica tractar de manera conjunta l'anàlisi de les principals actuacions desenvolupades i el seguiment de les polítiques d'infància, que en anys anterior s'ha dut a terme de forma separada.

L'activitat desplegada en el marc del consell assessor jove, condicionada per la limitació de contactes físics, ENYA i ENOC també són objecte d'atenció en aquest informe.

I. LA GESTIÓ ADULTOCÈNTRICA DE LA PANDÈMIA

A l'inici de la gestió de la pandèmia, l'infant o adolescent, com a subjecte de drets, va restar força invisibilitzat, tot i que, per contra, es va veure primerament i directament afectat per fortes mesures preses per contenir l'avenç del virus, com ara el tancament dels centres educatius i la supressió de les activitats educatives complementàries i de lleure.

En un primer moment es va considerar l'infant com a agent principal de transmissió del virus, però les seves necessitats i els riscos que comportaven les mesures que s'anaven prenent per a la garantia dels seus drets no apareixen clarament especificats en cap de les normes emeses amb relació a la gestió de la crisi.

En el cas de la gestió de l'emergència sanitària causada per una pandèmia sense precedents, i ateses la urgència i l'excepcionalitat de la situació, encara amb més mesura, en la presa de decisions s'ha evidenciat la manca de consideració dels infants. Ha faltat una justificació clara i rigorosa de la ponderació de drets en conflicte que s'ha dut a terme per assegurar que en cadascuna de les mesures acordades s'ha pres en consideració l'interès primordial de l'infant.

Ja en l'informe del Síndic sobre el tractament en els mitjans de comunicació dels infants i adolescents es detectava, com a vulneració principal en la imatge que projectaven dels infants els mitjans, que els infants i adolescents es tractaven principalment com a subjectes passius i des d'una perspectiva adultocèntrica.

Els infants i adolescents sovint queden relegats a la participació en afers que no es consideren rellevants socialment, de l'àmbit del lleure principalment, i en què la seva opinió no pot fer variar substancialment la decisió presa per l'adult.

Són percebuts com a objecte de regulació i protecció per fer efectives unes mesures decidides per adults, explicades als adults i

per atendre un problema que, en el cas de la propagació del virus, també té una afectació principal en la població adulta.

La participació i escolta dels infants, que ja és escassa en totes les decisions que els afecten en la vida ordinària, es posiciona, en situació d'emergència, en un lloc encara més ignot. Es reabilitua l'infant en l'àmbit privat, on han estat emplaçades durant molts anys la criança i l'educació dels infants, i no com a subjecte de dret.

Institucions de defensa de drets humans internacionals, com ara la UNESCO, l'UNICEF, l'alta comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans, l'OMS, l'Agència de la UE per als Drets Fonamentals (FRA) i entitats com Save the Children i Human Rights Watch, alertaven de la necessitat que les mesures adoptades per contenir la propagació de la malaltia COVID-19 posessin sempre al centre la garantia de drets.

El Comitè de Drets de l'Infant també remarcava, en la declaració de 8 de març, la necessitat que les mesures imposades per estats d'emergència o desastres no es poguessin mantenir durant llargs períodes de temps i que les dificultats que genera l'impacte de la crisi de la COVID-19 en la gestió de recursos no impedís la implementació de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets dels infants i la salvaguarda de l'interès primordial de l'infant.

Així mateix, destacaven la necessitat de tenir cura que les mesures no suposessin una bretxa més gran en la desigualtat social ja existent, i emetien consells i recomanacions també amb relació a com abordar la crisi del coronavirus, tot salvaguardant el benestar emocional, la seguretat i la protecció dels infants i adolescents.

Ja el mes de març el Síndic va traslladar al govern competent la necessitat que s'emetés un missatge adreçat als infants i adolescents en què s'exposessin les mesures que els afectaven, se'ls convidés a participar i a exposar les consideracions oportunes i es recollissin les necessitats específiques que es poguessin plantejar, per mitjà dels òrgans de representació de què disposen o dels mitjans de comunicació o de la manera que se'ls pogués fer més accessible, la qual cosa es va dur a terme parcialment mitjançant

una aparició televisiva del president de la Generalitat, si bé amb caràcter molt puntual.

En aquell moment, malgrat que la decisió tècnica més adequada i proporcionada amb la finalitat de preservar la salut i el benestar del conjunt de la població va considerar-se que era el confinament absolut dels infants i adolescents als domicilis per a la millor gestió d'aquesta crisi –decisió que el Síndic no podia qüestionar–, sí que va demanar que es valorés l'especial afectació que tenia en infants i adolescents, atesa la duresa i la llarga durada de les mesures, i les necessitats específiques dels infants, per poder ajustar de manera prudent les mesures de confinament, amb la possibilitat de fer alguna activitat l'aire lliure i d'exercici físic, tot mantenint les distàncies de seguretat i en funció de l'edat i les circumstàncies de l'infant.

La declaració de 8 d'abril de 2020 del Comitè de Drets dels Infants, sobre els greus efectes físics, emocionals i psicològics de la pandèmia de la COVID-19 en els infants, instava els estats a protegir-ne els drets. Entre altres qüestions, remarcava la necessitat que s'exploressin solucions creatives i alternatives perquè els infants poguessin gaudir del seu dret al descans, al lleure, a l'oci i a les activitats culturals i artístiques. Entre les solucions proposades s'inclouen activitats supervisades a l'aire lliure, almenys una vegada al dia, amb respecte als protocols de distanciament físic i altres estàndards d'higiene.

En data 10 d'abril el Consell Nacional dels Infants i els Adolescents de Catalunya (CNIAC) emet un manifest en què pretén donar a conèixer la veu dels infants i els adolescents amb relació a les mesures preses per fer front a la COVID-19.

Entre altres consideracions, s'afirma:

“De la informació rebuda per part dels mitjans de comunicació sobre la COVID-19, els infants i adolescents hem trobat a faltar explicacions de cara a nosaltres o adaptades als més petits.

Creiem que la realitat no queda ben reflectida per part dels mitjans de comunicació.

El confinament es fa llarg i pesat. Els adolescents i els infants sentim tristesa i angoixa sobre què passarà ja que sentim que no us esteu fixant en nosaltres i ens fa sentir abandonades.

Com ja hem mencionat abans, hi ha malestar pel nostre futur i com ens afectarà al nostre curs escolar o a la vida.

El confinament ens està portant alguns aspectes negatius. Nosaltres, els infants i adolescents, compartim algunes preocupacions amb els adults i d'altres pròpies.

[...]

Malgrat que estem d'acord amb les mesures de confinament decretades pel Govern, ja que l'aïllament social és la manera de parar el contagi del Coronavirus, sentim que no se'ns ha tingut en compte quan s'han aplicat aquests controls. Repetim que no tenim respostes sobre com evolucionarà el nostre curs escolar i que falta, per part dels mitjans de comunicació i el Govern, informació dirigida específicament a la infància i l'adolescència. També estem preocupades per la situació dels infants i adolescents que viuen maltractament domèstic: aquest confinament els està fent conviure amb els seus agressors i sembla que les institucions hagin oblidat el seu patiment; i també ens preocupa la falta d'un protocol que ens expliqui com hem d'actuar les persones confinades quan un membre de la nostra família ha d'estar en contacte amb l'exterior per anar a treballar.

I, per acabar, plantejar la pregunta següent: si els gossos poden sortir de casa perquè s'han de moure, per què no s'aplica la mateixa justificació en els infants d'edats entre 2 i 6-7 anys, per als quals moure's també és essencial? El confinament pot afectar en el desenvolupament físic i psicològic dels més petits, i tal i com s'ha contemplat amb els gossos i seguint sempre el protocol de seguretat, s'ha de vetllar per la salut dels infants.”

El dia 7 d'abril, la Plataforma per a la Infància, que agrupa diferents entitats en defensa dels drets dels infants, llançava 100 propostes per protegir la infància durant la crisi de la COVID-19. Entenent la necessitat

de garantir el confinament, es considerava important que es prioritzés la relaxació de les mesures del confinament quan fos possible. Així mateix, demanava que s'ampliés la instrucció publicada en el BOE número 76, de 20 de març de 2020, que permetia explícitament els passejos terapèutics per a persones amb discapacitat, i que s'estengués a infants que no tinguessin discapacitat, però que, mitjançant informes mèdics, psicològics o socials, poguessin acreditar una necessitat individual i/o l'existència de dificultats conductuals, i que es fes en espais naturals oberts allunyats de nuclis urbans, sempre que es respectessin les mesures necessàries per evitar el contagi. També es feien recomanacions per atendre situacions d'atenció psicològica, de gestió de conflictes i pel que fa a l'ús segur i responsable d'internet, entre moltes altres qüestions.

Des del mes de març l'OMS va estar alertant de les conseqüències del confinament en la salut mental, les addiccions i l'estabilitat emocional dels infants i joves, i també del conjunt de la població. Així mateix, un article de la prestigiosa revista mèdica *The Lancet* del dia 6 d'abril feia referència als importants efectes emocionals, somàtics i psicològics que havia tingut el confinament en els infants a la Xina, la qual cosa ha significat una major atenció de les autoritats i institucions sobre aquesta qüestió.

També cal posar en relleu, i en tant que s'ha de garantir el dret d'escolta i de participació dels infants i adolescents, que alguns estudis apunten que hi ha una valoració positiva per part d'alguns infants i adolescents de l'experiència del confinament i les mesures decretades de tancament de centres educatius: el gaudi de més temps de companyia amb els pares, el relaxament de les activitats i la tensió de les exigències diàries que sovint depassen els interessos i les necessitats dels infants i no els aporten gaudi, així com la creativitat i el sentiment de col·lectivitat que es va generar, especialment en el moment de ple confinament domiciliari.

En aquest sentit, al darrer Ple de l'Observatori de la Infància es van presentar els primers resultats de l'estudi sobre el benestar i l'impacte de la COVID-19 en els infants i adolescents tutelats de Catalunya per part de Carme Montserrat, del grup de recerca

Liberi de la Universitat de Girona. És un estudi encarregat per la DGAIA en què els infants i adolescents en centres residencials i acolliment familiar han valorat l'impacte que ha tingut en ells pandèmia. Seria positiu fer el mateix exercici amb la població infantojuvenil de Catalunya en general.

Ja en l'etapa posterior a la finalització de l'estat d'alarma, un cop flexibilitzades les mesures inicialment imposades, els infants i adolescents han pogut assistir als seus centres educatius i relacionar-se amb amics i familiars, així com moure's i fer exercici físic, però cal remarcar també que s'han vist sotmesos a una forta estigmatització, que especialment afecta la franja dels adolescents, a qui s'ha responsabilitzat de la propagació del virus i l'incompliment majoritari de les mesures de contenció imposades.

La Xarxa sobre Joventut i Societat, de l'àmbit universitari, destaca que efectivament la Xarxa Nacional de Vigilància Epidemiològica reflecteix que el grup de 15 a 30 anys, adolescència i joventut, és amb diferència el grup d'edat en què es registren més contagis cada setmana des que va començar el desconfinament. Segons experts de disciplines socials, caldria haver tingut en compte el comportament i les necessitats dels joves per haver pogut estudiar estratègies de participació i responsabilització per a la contenció del virus que incloguessin aquest col·lectiu, que està resultant clau en la gestió de la pandèmia. Per contra, s'ha tornat a obviar el grup de joves, que durant el confinament no van causar problemes per la seva gran vinculació amb la cibercultura, i que durant el desconfinament només han rebut un tracte infantilitzador i culpabilitzador per part dels dirigents polítics, els mitjans de comunicació i les autoritats sanitàries.

Es considera que s'ha d'apostar per la responsabilitat entre els joves, que tendeixen a viure en el presentisme, i per la part de la cultura juvenil que també existeix i aposta per l'oci tranquil i lent, i que li preocupa la sostenibilitat i el canvi climàtic, tot fent-los protagonistes d'aquest repte col·lectiu, que és evitar la transmissió del virus i convidant-los a subscriure un pacte intergeneracional que protegeix els seus avis.

De nou cal escoltar la veu d'aquest col·lectiu i adreçar-li els missatges que l'afecten de manera integradora i participativa, tot fent-lo visible i subjecte actiu en la gestió

d'aquesta crisi, incloent-hi joves i adolescents influents, en la campanya de sensibilització i conscienciació sobre la necessitat de ser agents de salut pública.

Recomanacions

- Cal esmerçar esforços perquè les administracions i les institucions intervinents, en totes les decisions que s'adoptin, prenguin en consideració l'interès primordial dels infants i adolescents.

- En aquest sentit, i especialment pel que fa a les decisions que afecten més directament els infants, cal que les autoritats comuniquin i expliquin per les vies més accessibles a aquest col·lectiu, en un llenguatge entenedor i adaptat a les diverses edats, el motiu de les decisions preses, les afectacions en els seus drets i la ponderació que s'ha fet, a l'hora de prendre les mesures, de les conseqüències que comporten per determinar que són proporcionals i necessàries.

- Que es valorin les opcions disponibles perquè es pugui canalitzar la participació dels infants i adolescents en aquestes decisions, i l'aportació de propostes, dubtes i consideracions sobre aquestes qüestions, ja sigui per mitjà dels òrgans de participació existents a aquest efecte (Consell Nacional d'Infants i Adolescents, consells municipals d'infància, consells de joves, etc.) o altres canals que es considerin oportuns.

- Pel que fa a les mesures preses durant la crisi de la COVID-19, malgrat que la regulació i el control d'aquests supòsits té un caràcter eminentment tècnic amb la finalitat de protegir la població i contenir la propagació del virus, es demana que es valorin les necessitats específiques dels infants i adolescents, per ponderar els drets en conflicte en cadascuna de les mesures preses tot fent prevaler l'interès superior de l'infant, i el dret a la participació i a l'escolta.

- Es considera oportú fer una enquesta de benestar subjectiu amb relació a la gestió de la crisi sanitària per la COVID-19 entre la població infantil i juvenil, per detectar quins n'han estat els elements negatius i positius i poder valorar-ne la implementació en la gestió de la crisi i amb posterioritat.

- Cal integrar la veu i els coneixements de la recerca social i els membres del col·lectiu de joves i adolescents per buscar estratègies de responsabilització i participació en la gestió de la crisi, així com per evitar l'estigmatització d'aquest col·lectiu.

- Cal parar atenció a **possibles afectacions específiques en nenes i adolescents (noies)**, tenint en compte l'efecte que poden tenir els confinaments domiciliaris en les violències envers elles, i també l'augment de l'assumpció de les tasques de cura i domèstiques en comparació amb els nens i nois.

II. L'INCREMENT DE LA POBRESA INFANTIL DAVANT LA CRISI ECONÒMICA

En els darrers anys, el Síndic ja ha destacat que la millora de la conjuntura macroeconòmica viscuda en el període 2014-2019 no havia comportat una millora dels indicadors de risc de pobresa a

Catalunya. De fet, l'any 2019 la taxa de risc de pobresa infantil se situa en el 31,1%, la xifra més elevada al llarg de la darrera dècada, mentre que la privació material severa, a l'entorn del 9% dels infants (vegeu la taula 1). El caràcter estructural de la pobresa infantil es constata amb el fet que, per grups d'edat, és el col·lectiu amb una evolució més negativa de la taxa de risc de pobresa en els darrers deu anys.

Taula 1. Evolució del risc de pobresa infantil a Catalunya (2009-2019)

Taxa de població en risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Població infantil (menys de 16 anys)	29,3	31,8	30,2	25,1	30,3	30,3	33,0
Població total	22,7	24,7	25,2	26,3	24,5	26	23,5	22,5	23,8	24,7	23,6
Taxa de població en risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Població infantil (menys de 16 anys)	30,7	27,3	26,9	28,8	27,3	28,8	27,9	24	28,5	28,0	31,1
Població total	19,9	19,2	19,5	20,5	19,8	20,9	19	19,2	20	21,3	19,5
Privació material severa	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Població infantil (menys de 16 anys)	8,2	8,7	11,1	6	6,8	8,9	8,6
Població total	3,1	5,1	7,2	7,4	6,1	6,3	6,7	5,5	5	6,5	5,7

Font: Idescat, a partir de dades de l'Enquesta de condicions de vida

Nota: Les dades corresponen a base 2013.

L'impacte de la crisi econòmica en els infants i els seus progenitors no es limita a les seves condicions materials de vida, sinó que remet també a condicions afectives derivades de situacions d'inestabilitat i patiment psicològic familiar creixents (situacions de tensió i inseguretat, estrès), associades a la pobresa, que acaben

repercutint en el benestar dels infants. Aquesta afectació sobre el benestar se suma als efectes psicològics derivats de la situació de confinament i de les restriccions imposades en el desenvolupament ordinari de la vida quotidiana, arran de les mesures de prevenció per evitar el contagi de la COVID-19 durant els darrers mesos.

■ Pel que fa a la tipologia de les queixes per situacions de vulnerabilitat econòmica i d'emergència residencial en què hi ha infants o adolescents afectats que arriben a la institució, és evident un **biaix de gènere**, tant en relació amb la persona que demana la intervenció (acostuma ser la mare) com de la composició de les famílies. Hi ha força casos de nuclis familiars amb infants a càrrec que són famílies monoparentals a càrrec d'una dona adulta. Caldria, doncs, articular ajuts específics per pal·liar aquesta situació de feminització de la pobresa que té conseqüències directes en les vides dels infants d'aquestes dones.

En el marc de la crisi econòmica precedent, els serveis socials ja van destacar que l'impacte emocional de les situacions que vivien (i viuen) molts progenitors per efecte de la crisi feia, per exemple, que no estiguessin en les condicions més òptimes per exercir amb normalitat les seves funcions parentals i per atendre tots els aspectes relacionats amb el desenvolupament dels infants (limitacions que s'afegeixen a dificultats afegides relacionades amb les competències parentals).

El malestar que generen les situacions de pobresa entre els infants té repercussions

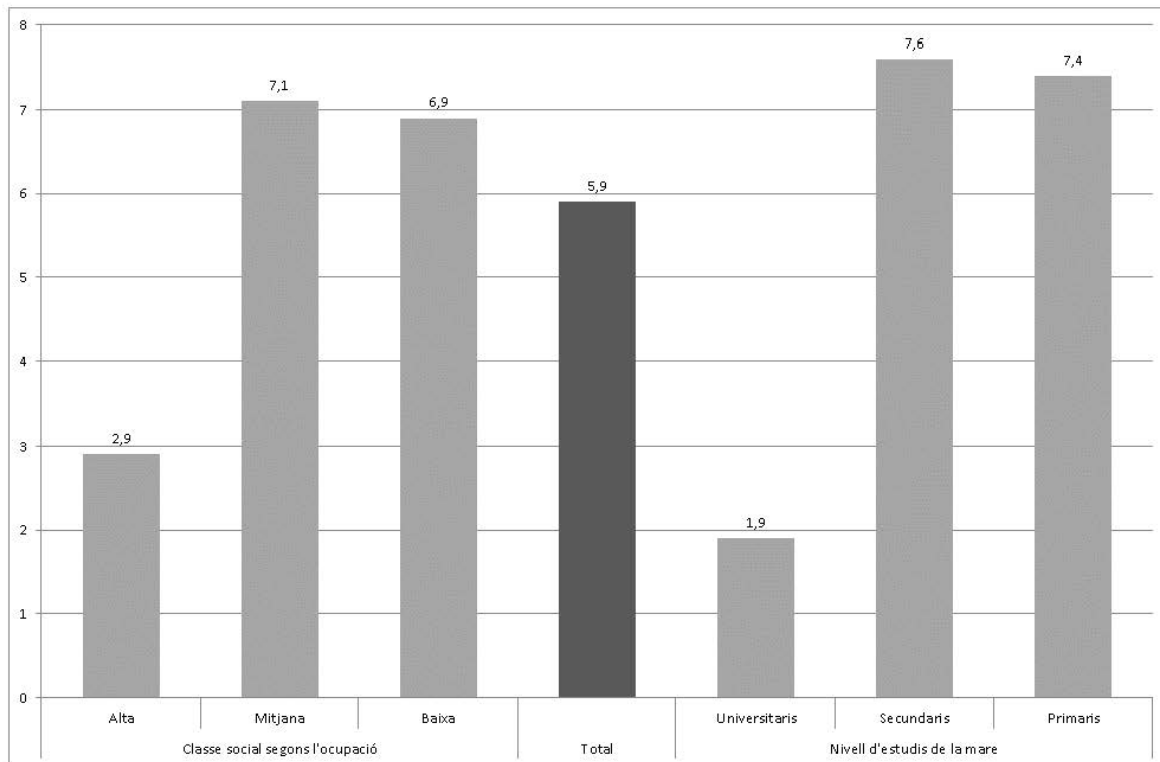
negatives en el seu desenvolupament emocional i social, i també en el seu rendiment escolar. L'experiència demostra que la situació socioeconòmica familiar té relació amb les condicions de salut dels infants, sigui en aspectes vinculats a la malnutrició infantil, com ara la prevalença de l'obesitat, sigui en aspectes vinculats amb la salut mental. L'anàlisi de les dades de l'Enquesta de Salut de Catalunya de l'any 2018, contingudes en la taula 2 i en el gràfic 1, posa de manifest que els infants de 4 a 14 anys de classe social baixa tenen més del doble de probabilitats de patir un trastorn mental que els infants de classe social alta.

Taula 2. Indicadors de salut de la població de 0 a 14 anys a Catalunya per classe social i nivells d'instrucció (2018)

	Edat	Total	Classe social personal principal			Nivells d'estudi progenitor		
			Classe I	Classe II	Classe III	Universi-taris	Secunda- ris	Primaris o sense estudis
Percepció positiva de l'estat de salut	0-14 anys	96,6	97,8	98,0	96,0	97,9	96,4	93,2
Tenir excés de pes (sobrepès+obesitat)	6-12 anys	35,6	25,9	34,9	40,0	25,9	39,8	46,4
Tenir sobrepès	6-12 anys	25,0	22,0	26,9	25,8	18,0	27,4	36,4
Tenir obesitat	6-12 anys	10,5	3,9	8,0	14,1	7,9	12,5	10,0
Probabilitat de tenir un trastorn mental	4-14 anys	5,9	2,9	7,1	6,9	1,9	7,6	7,4
Tenir una malaltia o problema de salut crònic	0-14 anys	13,0	12,6	13,3	12,8	12,2	13,0	15,9
Tenir limitació a causa d'un problema de salut	0-14 anys	3,5	0,9	5,2	3,9	1,7	4,3	5,1

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2017-2018 (Departament de Salut)

Gràfic 1. Probabilitat de patir un problema de salut mental en la població de 4 a 14 anys, per classe social i per nivell d'estudis de la mare. Catalunya, 2018

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2017-2018. Departament de Salut

L'existència de la pobresa infantil com a fenomen estructural i l'empitjorament de les condicions materials i emocionals de vida dels infants es produeix en un context de baixa inversió pública comparada en polítiques de transferència econòmica focalitzades a la infància, i també en un context de certa saturació pel que fa a la intervenció dels serveis socials d'atenció primària.

Pel que fa als ajuts econòmics, cal destacar en positiu l'increment dels ajuts d'urgència atorgats pels serveis socials arran de la pandèmia, i també l'aprovació per part del Govern de l'Estat de l'ingrés mínim vital, tot i que queda pendent com es complementarà amb la renda garantida de ciutadania, que té una funció similar.

De fet, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies posa en valor la

importància de la renda garantida de ciutadania (RGC), la implantació de la qual es va iniciar el setembre de 2017. Així, considera que el conjunt d'actuacions previstes en l'RGC formen un cos discriminador positiu per a les famílies amb fills a càrrec, i que el caràcter integral de la prestació també dona resposta a la pobresa infantil que es deriva de l'existència de famílies amb fills en situació de pobresa extrema.

Val a dir que durant l'any 2020, fins al mes d'octubre, ha augmentat el nombre d'infants beneficiaris en un 23,2% respecte de l'any 2019, fins als 35.772 en total (vegeu la taula 3). Durant els tres primers trimestres de l'any 2020, s'ha invertit la mateixa quantitat de finançament que en tot l'any 2019.

Taula 3. Evolució del nombre de beneficiaris de la renda garantida de ciutadania (2017-2020)

	2017	2018	2019	2020 (oct)
Destinatari	67.920	68.163	75.839	95.036
Beneficiaris menors d'edat	23.979	25.643	29.025	35.772
Import pagat en prestació pel col·lectiu de famílies activables laboralment	74,2 M € (Setembre-Desembre)	240,5 M € (Gener-Desembre)	267,5 M € (Gener-Desembre)	267,9 M € (Gener-October)

Font: Renda garantida de ciutadania. Direcció General d'Economia Social, el Tercer Sector i les Cooperatives

Amb tot, el Síndic recorda que, tot i contribuir a combatre les situacions de pobresa infantil, perquè protegeix les famílies amb menys ingressos i en situació de vulnerabilitat, no atorga als infants el dret subjectiu ni discrimina suficientment les famílies amb fills a càrrec, més enllà del tractament específic d'algunes situacions particulars, com ara la compatibilització amb alguns ajuts socials (beques de transport i menjador escolar) o la percepció de la prestació per a famílies monoparentals amb contractes a temps parcial que tinguin una renda inferior a l'IRSC.

L'any 2020 el Departament ha aprovat el Decret 55/2020, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei 14/2017, de 20 de juliol, de la renda garantida de ciutadania. El Síndic va demanar al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que en aquesta regulació incorporés un tractament específic per a les famílies amb infants a càrrec, i que l'import atorgat no només es ponderés en funció del nombre de membres de la unitat familiar, sinó també pel nombre d'infants a càrrec.

Finalment, convé destacar l'impacte de la crisi econòmica sobre la capacitat de les famílies amb infants a càrrec per fer front al pagament de lloguers o hipoteques. Si bé durant el període d'aplicació de l'estat d'alarma previ a l'estiu es va suspendre l'execució dels desnonaments, actualment el Síndic torna a rebre queixes sobre la situació en què es troben famílies que perden la seva llar i que no troben en les administracions una alternativa residencial en condicions adequades per als infants.

En els darrers anys, el Síndic ha constatat que l'assignació de l'habitatge d'emergència s'acostuma a dilatar en el temps, tot i la resolució favorable de la mesa, com a conseqüència de la disponibilitat insuficient d'habitatges protegits. Aquest dèficit provoca que famílies desnonades amb infants a càrrec hagin d'allotjar-se en recursos com ara pensions, centres d'acollida municipals o altres recursos residencials d'estada limitada, en condicions inadequades per als infants, fins que els assignen l'habitatge. La inadequació d'aquests recursos s'explica per la situació de provisionalitat, que pot prolongar el patiment emocional, i també per les condicions materials (habitacions, generalment petites i sense serveis bàsics, o en habitacions col·lectives, on hi ha altres persones socialment vulnerables sense llar i sense vincles amb la família), que poden suposar una experiència de victimització secundària.

Val a dir que des de l'any 2017 s'ha experimentat una tendència decreixent en els habitatges adjudicats per les meses: de 1.182 l'any 2017 a 27 el 2020 (amb dades de mes de setembre). Val a dir, però, que s'han incrementat els habitatges d'inclusió social, els habitatges gestionats per l'Agència de l'Habitatge de Catalunya destinats a polítiques socials i també el parc propi i els habitatges cedits per entitats financeres (vegeu la taula 4).

Aquesta disponibilitat d'habitatges, però, resulta insuficient per atendre les situacions d'emergència o altres situacions d'exclusió residencial que es puguin produir.

Taula 4. Evolució de l'adjudicació dels habitatges d'emergència social i altres indicadors (2012-2020)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Habitatges adjudicats meses	278	360	579	570	745	1.182	894	504	27
Habitatges d'inclusió social	1.019	1.130	1.453	1.643	1.815	2.038	2.240	2.490	2.848
Habitatges gestionats per l'AHC destinats a polítiques socials	15.572	15.083	14.984	15.840	16.961	18.078	18.748	20.440	20.668
Parc privat captat i gestionat per AHC	1.239	854	643	495	408	365	341	331	320
Entitats financeres cedits a AHC per conveni	97	77	225	859	1.825	2.458	2.837	3.441	3.414
Parc propi AHC	14.236	14.152	14.116	14.486	14.728	15.255	15.570	16.668	16.934

Font: Agència de l'Habitatge de Catalunya

Recomanacions

■ Augmentar la provisió i la dotació de prestacions, programes i serveis terapèutics orientats a garantir l'acompanyament psicològic dels infants i les famílies que, a causa de la crisi o d'altres factors, han vist deteriorades les seves condicions de vida, les seves competències personals i les seves relacions familiars i socials, i que presenten mancances afectives i d'atenció familiar, i garantir el finançament i la provisió de serveis i programes preventius de criança positiva i de suport a les famílies en les diferents etapes i moments claus del cicle vital i en determinades circumstàncies específiques (conflictes familiars, etc.), especialment quan els progenitors poden patir més dificultats en l'exercici de les seves funcions parentals.

■ Articular un sistema integrat de prestacions econòmiques per combatre la pobresa infantil que garanteixi l'accessibilitat econòmica als diferents serveis socials i educatius. Aquesta integració ha de permetre racionalitzar i simplificar la tramitació per a les persones beneficiàries i la gestió per a les administracions; situar les necessitats de l'infant en un lloc central, com a subjecte amb dret a percebre prestació, i no només el conjunt de la unitat familiar; focalitzar i intensificar l'esforç que fan les administracions en prestacions econòmiques sobre els infants que pateixen situacions de pobresa, i optimitzar l'impacte d'aquestes prestacions econòmiques per mitjà d'altres actuacions d'intervenció social que les acompanyin dutes a terme pels serveis socials, educatius i sanitaris, etc.

■ Desplegar l'aplicació de l'ingrés mínim vital a Catalunya i la seva complementarietat amb la renda garantida de ciutadania, a fi de garantir la cobertura dels ingressos mínims de les famílies, sense els quals es fa molt difícil assumir plenament les funcions parentals.

- Eliminar (les administracions locals i l'Agència de l'Habitatge de Catalunya) el temps d'espera en l'assignació dels habitatges d'emergència social en cas de famílies amb infants a càrrec, la qual cosa suposa incrementar el parc d'habitatges d'emergència social, i garantir recursos residencials normalitzadors a les famílies amb infants a càrrec i evitar que siguin ateses en pensions, centres d'acollida municipals o altres recursos residencials d'estada limitada, especialment quan aquesta estada no és curta en el temps.
- Limitar (Govern de l'Estat) l'execució de desnonaments de famílies amb infants a càrrec, com a mínim, durant l'aplicació de l'estat d'alarma i la crisi derivada de la pandèmia.
- Garantir que el dret a un nivell de vida adequat dels infants sigui un dret subjectiu exigible davant de les administracions i en seu judicial. El Síndic ha insistit al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies en la necessitat d'establir normativament els mínims considerats essencials per garantir el dret de l'infant a un nivell de vida adequat, que es determini la renda de suficiència econòmica de què ha de disposar una família per garantir l'accés de qualsevol infant a aquests mínims establerts i que es creï una prestació específica condicionada a la renda per garantir que les famílies amb infants que no disposen dels ingressos necessaris puguin satisfer els mínims establerts.

La implementació i el tancament de les targetes moneder

Arran del tancament dels centres escolars durant el darrer trimestre del curs 2019/2020, i en relació amb la gestió del servei de menjador escolar, el Síndic va constatar ràpidament que el Departament d'Educació va estudiar com fer efectives les beques de menjador escolar. En data 16 de març de 2020, el Departament d'Educació anunciava que s'habilitarien targetes moneder per a les famílies dels alumnes becats i per als infants usuaris dels serveis d'intervenció socioeducativa amb servei d'àpat (prop de 144.000 i 20.000 targetes, respectivament, amb una primera inversió de sis milions d'euros, ampliables en funció de l'allargament del tancament dels centres educatius), distribuïdes a través dels ajuntaments i dels consells comarcals, en les quals es carregaria a cada família l'import de la prestació diària pel total de dies que durés el tancament dels centres. I, en data 20 de març, ja s'enviaven les targetes moneder per als ajuts de menjador als ajuntaments i als consells comarcals perquè fossin distribuïdes entre les famílies.

Posteriorment, el Síndic va tenir coneixement de les instruccions als consells comarcals relatives al tancament de la vinculació de les targetes moneder amb els ajuts individuals de menjador corresponents al tercer trimestre del curs 2019/2020.

A través d'aquestes instruccions, el Departament d'Educació informava que les targetes moneder, que van permetre garantir la cobertura de les necessitats alimentàries de l'alumnat beneficiari de beca menjador escolar durant el període de tancament dels centres arran de la pandèmia, deixarien d'estar operatives a partir del 31 de juliol de 2020 com a mecanisme per transferir els imports corresponents als ajuts de menjador escolar del curs 2019/2020.

En total, el Departament d'Educació va emetre i distribuir, amb el suport dels serveis socials municipals, 149.680 targetes per atendre aquell alumnat que era beneficiari d'una beca menjador i també aquell alumnat que tenia el menjador obligatori i estava en una situació socioeconòmica vulnerable assimilada a la de l'alumnat que tenia una beca.

En els darrers anys, en el marc de les seves actuacions, el Síndic s'ha ocupat de destacar les millores en els criteris de cobertura dels ajuts de menjador escolar, però també la manca de garanties, com a mínim, d'un àpat diari durant el curs escolar en determinats col·lectius, especialment dels infants de 0 a 3 anys, estiguin escolaritzats o no en escoles bressol, i també els adolescents afectats per la jornada compactada a la majoria d'instituts de secundària públics, que no tenen servei de menjador escolar.

Així mateix, el Síndic també ha posat de manifest el debilitament de les garanties d'alimentació adequada en els períodes de vacances. Els problemes d'accessibilitat econòmica a les activitats de lleure educatiu durant l'estiu i la manca d'oferta educativa, especialment en determinats barris i municipis, en determinats grups d'edat i en determinats períodes, com el de l'agost, fa que no es pugui garantir, com a mínim, un àpat diari adequat als infants socialment més vulnerables.

En aquest context, entre altres aspectes, el Síndic ha demanat de promoure l'organització de casals d'estiu durant l'estiu i la seva accessibilitat econòmica, garantir l'obertura dels centres oberts durant tot l'any, també en els períodes de vacances, o proporcionar suport econòmic a les famílies, especialment durant el període d'estiu, per garantir l'adequada alimentació dels infants. L'objectiu és garantir que tots els infants detectats en situació de pobresa, amb possibles problemes de malnutrició infantil, puguin participar a aquestes activitats de lleure i tenir garantit, com a mínim, un àpat diari.

En relació amb la instrucció del Departament d'Educació, el Síndic constata que l'article 8 del Reial decret-llei 7/2020, de 12 de març, referit anteriorment, sobre el dret bàsic d'alimentació dels infants en situació de vulnerabilitat que es troben afectats pel tancament dels centres, relaciona aquestes mesures substitutòries dels ajuts de menjador escolar al tancament dels centres educatius en el marc del curs escolar 2019/2020, amb la participació directa en la gestió dels serveis socials dels municipis, en coordinació amb els centres escolars i els departaments competents en matèria d'educació i afers socials de l'Administració autonòmica.

En aquest sentit, la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, estableix que "els serveis socials tenen com a finalitat assegurar el dret de les persones a viure dignament mitjançant la cobertura de llurs necessitats personals bàsiques i de les necessitats socials (art. 3), i que la vulnerabilitat, risc o dificultat social per a la infància i l'adolescència és una de les situacions amb necessitat d'atenció especial (art. 7), sigui a través de prestacions econòmiques (art. 22), com ara els ajuts econòmics, o de la prestació de servei (art. 21), com ara la distribució d'aliments.

Pel que fa al marc competencial, la Generalitat de Catalunya, els municipis i altres ens locals són les administracions competents en matèria de serveis socials, tot i que els municipis i altres ens locals poden exercir competències pròpies de l'Administració de la Generalitat per via de delegació, d'encàrrec de gestió o de fórmules de gestió conjunta (art. 27). I, pel que fa al finançament, el sistema públic de serveis socials es finança amb les aportacions dels pressupostos de la Generalitat, les aportacions finalistes en serveis socials dels pressupostos de l'Estat, les aportacions dels pressupostos dels ajuntaments i d'altres ens locals, entre d'altres (art. 59).

En aquesta línia, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i els ens locals estableixen contractes programa, caracteritzats per la corresponsabilitat entre les parts en la gestió, la prestació i la implementació dels serveis socials al territori, mitjançant l'establiment d'accions, obligacions i competències per a cadascuna de les parts.

En vista d'aquestes consideracions, el Síndic demana al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i als ajuntaments d'establir conjuntament mecanismes per garantir, com a mínim, un àpat diari per als infants en situació de privació alimentària durant els períodes de vacances escolars, si convé a través de l'actualització dels contractes programa establerts.

Els beneficiaris dels ajuts de menjador, que han fet ús de les targetes moneder fins al 31 de juliol, no són necessàriament els infants destinataris d'aquesta recomanació, especialment perquè hi ha adolescents que no tenen accés a aquesta beca per la manca de menjador escolar als seus centres durant el curs escolar.

La mateixa instrucció del Departament d'Educació recorda que les targetes moneder es poden vincular a altres ajuts.

El 15 de juliol de 2013, arran de la presentació de l'informe de malnutrició infantil del Síndic de Greuges, el Departament d'Educació i el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya, l'Associació Catalana de Municipis i Comarques, i la Federació de Municipis de Catalunya van signar el Protocol per a la detecció i el seguiment de situacions de dificultat en l'alimentació d'infants i adolescents. Aquest protocol i la informació dels serveis socials són la base per detectar els infants i adolescents als quals cal adreçar aquesta recomanació.

III. MANCANCES DE SUPORT, ACOMPANYAMENT I CURA DELS INFANTS EN CONTEXT DE PANDÈMIA

La Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA) estableix com a punt de partida que la cobertura de les necessitats de l'infant o adolescent és responsabilitat de la família, com a primer agent socialitzador, i que els poders públics, especialment a través dels serveis socials, han de donar suport a la família en aquesta tasca assegurant-los la protecció i el desenvolupament dels infants.

Com s'ha expressat en l'apartat anterior, a Catalunya la inversió en polítiques socials, en general, i de suport a la família, en particular, presenta importants dèficits especialment a causa de les restriccions pressupostàries derivades de l'anterior crisi econòmica.

Aquesta situació, que malauradament sembla cronificar-se, ha afeblit el sistema de serveis socials d'atenció primària i especialitzada i, entre d'altres, ha deixat els equips bàsics d'atenció social i els equips especialitzats d'atenció a la infància i l'adolescència amb baixes ràtios de personal, la qual cosa ha passat factura quant a l'atenció directa de nuclis familiars i, en concret, d'infants i adolescents. Així ho reconeixen, de forma bastant generalitzada, els ens locals que han de gestionar els serveis i posen de manifest que hi ha manca de recursos per intervenir de manera preventiva en situacions familiars amb progenitors que tenen dificultats en la cura i l'educació dels infants (programes de criança positiva, programes de reforç escolar, etc.) i en nuclis familiars o de convivència amb vulnerabilitat social i econòmica i/o amb algun membre de la família especialment vulnerable que necessita suport d'atenció directa específic (infants, persones amb discapacitat, etc.).

En aquest context de limitacions pressupostàries i precarietat de recursos materials per a l'atenció social primària i especialitzada, la situació d'emergència sanitària derivada de la pandèmia de la COVID-19 ha evidenciat, amb més força, la

dificultat d'adaptació dels serveis socials a les necessitats urgents detectades i la impossibilitat de donar cobertura a les diferents necessitats de suport i cura de les persones o nuclis vulnerables. La manca de consideració dels serveis socials d'atenció primària com a serveis essencials ha estat un element especialment perjudicial en aquest sentit.

Tot i que des de l'inici de la situació d'emergència sanitària el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies va recomanar de prioritzar l'atenció social en situacions urgents de persones vulnerables que no poden prescindir d'actuacions dels equips bàsics d'atenció social (EBAS), de mantenir i reforçar les actuacions en coordinació amb el Pla local d'emergències i amb les entitats locals de cada municipi, i de prioritzar l'atenció en emergència social, el SAD, els serveis d'alimentació i els serveis d'atenció a la infància i l'adolescència, la realitat posa de manifest la incapacitat del sistema per atendre totes les necessitats de suport, acompanyament i cura en el si de les llars amb situacions vulnerables, molt especialment en el cas de famílies amb infants a càrrec.

Durant l'any 2020, els serveis socials han tingut nombroses dificultats per exercir la seva funció de suport i acompanyament a les famílies, sigui per les limitacions imposades en moments de confinament per les autoritats sanitàries a l'hora de mantenir contactes directes amb les persones usuàries, sigui també per l'increment de les demandes d'atenció social derivades de l'increment de la vulnerabilitat en l'actual context de crisi econòmica. Els recursos de què disposen els serveis socials són percebuts sovint com a insuficients pels mateixos professionals. L'increment de la demanda de les famílies provoca una sobrecàrrega per als professionals, que dificulta les possibilitats de desenvolupar els plans de treball i donar resposta a les necessitats detectades en condicions adequades. El volum de feina dels serveis socials fa difícil el treball amb les famílies que requereixen acompanyaments familiars i plans de treball més intensius.

Els serveis d'intervenció socioeducativa també van tenir dificultats per actuar

durant els mesos de confinament. La manca d'un treball compartit amb els centres escolars va limitar les seves possibilitats de donar suport a l'escolaritat de l'alumnat socialment desfavorit, especialment necessari davant la desconexió de molts alumnes durant el darrer trimestre de curs 2019/2020. En efecte, les informacions rebudes a aquesta institució fan referència a la manca de coordinació suficient entre els centres escolars i els serveis d'intervenció socioeducativa existents al territori durant el període de confinament per garantir un millor acompanyament de l'alumnat socialment desfavorit amb més dificultats de vinculació amb els centres escolars i amb més mancances socioeducatives.

Amb tot, val a dir que els centres oberts, que són un dels principals serveis d'intervenció socioeducativa, mostren des de fa anys una tendència de creixement del nombre de places disponibles. L'any 2020 els centres oberts han incrementat novament el nombre de places, fins a les 11.193, el nombre de centres, 312 i també la inversió destinada,

13,6 milions d'euros (vegeu la taula 5). Aquest creixement progressiu de places, així com el desplegament del servei itinerant, ha permès millorar la cobertura social i territorial del servei.

Des de l'any 2016, quan es va desenvolupar el nou model de serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents en situació de risc i les seves famílies per part del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, el servei de centre obert es complementa amb altres serveis, que permeten cobrir totes les franges d'edat de 0 a 18 anys garantir la prestació del servei a tot el territori, i també l'enfortiment de la intervenció de caràcter més preventiu i la provisió de recursos i serveis per a la família, des del medi. Són el Servei de suport a les famílies amb infants de 0-3 anys en situació de risc, el Servei d'intervenció amb famílies amb infants i adolescents en situació de risc, el Servei d'acompanyament per adolescents en situació de risc i el Servei d'atenció socioeducativa itinerant.

Taula 5. Centres oberts a Catalunya (2005-2020)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Subvenció adreçada als centres oberts del Departament	3,2 M€	4,6 M€	5,8 M€	5,8 M€	5,8 M€	6,2 M€	6,5 M€	6,5 M€	6,5 M€	7,3 M€	8,0 M€	9,5 M€	10,1 M€	10,5 M€	12,6 M€	13,6 M€
Places de centres oberts	5.392	5.438	5.714	6.236	6.301	6.698	7.591	7.533	7.876	8.562	8.979	9.426	9.616	10.225	10.727	11.193
Nombre de centres	-	-	-	-	-	196	199	219	221	238	243	252	270	285	299	312

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Nota: el pressupost adreçat als centres oberts del Departament inclou subvencions i contracte programa. Les dades de places de centres oberts inclouen els serveis d'intervenció socioeducativa, tant en l'aspecte pressupostari com de places i centres.

L'anul·lació de les activitats en centres oberts i serveis d'intervenció socioeducativa, la suspensió de les visites de treballadors i educadors socials a domicili i la suspensió d'altres serveis especialitzats (especialment serveis terapèutics de diferent tipus), han derivat en la desatenció de necessitats importants de suport, de cura i d'acompanyament en el si de les famílies, tot i les mesures excepcionals establertes per la Generalitat per facilitar la reorganització de recursos humans per donar resposta a les necessitats en els àmbits sanitari i social.

A més, atesa la limitació de recursos, l'atenció de primària s'ha hagut de centrar en l'atenció de situacions més urgents d'emergència social, serveis d'alimentació i atenció de les necessitats bàsiques dels infants i atenció de les persones més vulnerables, però deixant de banda, en molts casos, l'atenció directa i domiciliària de persones i nuclis familiars que requereien suport personal de diferents tipus (suport educatiu, suport a la parentalitat, atenció directa de persones amb discapacitat o dependència, acompanyament).

■ Tot això es presenta en un context en què moltes famílies es van haver de fer càrrec, de manera permanent i sense suport, de familiars (infants, joves i adults) que ordinàriament assisteixen a serveis educatius o a serveis socials especialitzats (centres ocupacionals, centres de dia, etc.), o que mantenen una rutina setmanal de teràpies, i que van deixar de ser atesos a causa de l'aturada (parcial o total) dels serveis durant l'etapa de l'estat d'alarma. En aquest context, el treball domèstic i de cura a les persones, incloses les persones amb discapacitat o dependència, i evidentment dels infants, s'ha desplaçat completament al nucli de convivència i, en el marc d'aquest nucli, a la figura femenina, en la majoria dels casos, la mare, l'àvia o una filla o germana.

El treball domèstic i de cura de les persones, i especialment dels infants, absolutament fonamental per al desenvolupament humà i de les societats, ha estat delegat tradicionalment a les dones i ha estat exclòs històricament de qualsevol anàlisi socioeconòmica, a banda de no estar socialment reconegut ni en gran part monetaritzat econòmicament.

Encara ara a les nostres societats considerades modernes i avançades s'atribueixen a les dones el doble de dedicació d'hores en aquest àmbit elemental per al sosteniment de la societat. **La tasca de cura i atenció als infants està majoritàriament feminitzada, invisibilitzada, no remunerada i precaritzada.**

Les mesures preses per contenir l'avenç de la COVID-19 han permès en part visibilitzar la importància de la tasca de cura als infants, malgrat que no s'han pres mesures contundents per donar resposta a aquestes necessitats no cobertes, de manera que es perpetua la manca de valorització i la invisibilitat esmentades.

La manca de reconeixement de la tasca de cura i la invisibilització dels infants en les mesures preses per conciliar la vida laboral i familiar quan manca l'estructura social que sosté l'atenció i l'educació dels infants (avis, centres educatius, servei domèstic) vulnera els drets d'aquests infants i adolescents a qui no es garanteix en forma de temps i dedicació l'atenció dels pares durant una situació excepcional com ha estat la de confinament de la població.

En aquest context el teletreball s'ha revelat, juntament amb altres mesures de flexibilització de la jornada i de conciliació laboral, com una de les mesures adequades per resoldre la necessitat d'atenció i de cura dels infants a càrrec davant del tancament dels centres i serveis que els atenen habitualment (escoles bressol, escoles i instituts, centre oberts, serveis terapèutics, etc.), tal com es va recollir en un primer moment en el Reial decret-llei 8/2020, de 17 de març, de mesures urgents extraordinàries per fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-19.

El Síndic, però, vol fer notar que el teletreball com a solució per a l'atenció d'un infant a càrrec invisibilitza i menysté de nou les necessitats de l'infant, per una banda, i la tasca de la cura dels infants, que és una tasca que requereix atenció i dedicació plena per

part de l'adult o adults que l'assumeixen, per l'altra.

Posteriorment, i amb la reobertura de l'activitat dels centres i serveis d'atenció als infants i adolescents, i el retorn de gran part del personal als centres de treball, s'ha presentat una nova situació que ha posat de nou en evidència les dificultats per adequar la normativa existent a les noves necessitats de conciliació i cura d'infants que s'han plantejat arran dels requeriments de les mesures sanitàries per atendre la situació de pandèmia.

En aquest context, s'ha aprovat el pla MECUIDA, que permet als treballadors d'acollir-se de manera més flexible a la reducció de jornada i sou, modificar torns de treball, alterar horaris, canviar de centres de treball, funcions etc., com a mesures que es poden implementar "de manera raonable i proporcionada" per atendre les necessitats (d'atenció i cura) excepcionals i temporals derivades de la COVID-19, d'acord amb l'empresa. No es recull, però, cap tipus de permís ni prestació per a progenitors que hagin de tenir cura dels infants en quarantena en confinament domiciliari, atès que no s'ha trobat la figura adequada per donar cobertura a aquestes necessitats de conciliació i cura no previstes en la normativa vigent.

D'altra banda, les persones que solen desenvolupar de forma remunerada la tasca de cura i atenció a infants (servei domèstic) formen part d'un sector també feminitzat i molt precaritzat i, en no pocs casos,

treballen en l'economia submergida i es troben en situació administrativa irregular a Espanya, sense autorització de residència i treball. Aquestes persones no s'han vist prou protegides en la situació d'emergència social derivada de l'avenç de la pandèmia.

Finalment, cal fer menció especial del col·lectiu d'avis, que, de forma altruista i un cop finalitzada la seva vida laboral, contribueixen sovint a acomplir tasques de cura i conciliació que en el moment de la pandèmia han quedat desateses per l'especial risc de contagi d'aquest col·lectiu.

La precarietat en la professionalització de la cura és un reflex de la manca de valoració social de les tasques de cura i acompanyament i, en definitiva, de les persones dependents i especialment dels infants.

Per això cal posar en relleu la necessitat de prioritzar el dret a l'atenció i la cura dels infants i adolescents i alertar sobre la possible situació d'iniquitat i afectació de drets que es pot generar si no s'estableixen distincions, en funció de les estructures familiars, necessitats existents, i àmbit i tipologia de feina habitual de les persones cuidadores, a efectes de responsabilitat social. El Síndic considera que cal establir mecanismes perquè les mesures previstes en el pla MECUIDA per garantir la cura dels infants davant aquesta situació excepcional no tinguin de nou un impacte de gènere, i evitar que es perpetui la situació de desigualtat per raó de gènere ja existent en el món laboral.

Taula 6. Evolució de dades sobre els serveis socials d'atenció primària (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Import atorgat en concepte de professionals dels equips bàsics d'atenció social (M €)	54,8	54,8	52,8	50,9	51	54,4	56	60	71,68	76,12	77,98
Nombre d'usuaris	884.771	930.392	957.377	939.588	923.889	894860	866.192	834.605	**843.614	815.704	No disp.
Nombre de professionals	2.354,5	2.357,8	2.340,4	2.333,4	2.333,4	2.334,1	2.412,4	2.540,9	2.720,9	2.763	2.763

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ràtio treballador social (per 15.000 habitants)	2,88	2,88	2,86	2,88	2,88	2,88	2,93	3,12	3,26	3,31	3,31
Ràtio educador social (per 15.000 habitants)	1,82	1,81	1,78	1,77	1,78	1,78	1,88	1,95	2,16	2,21	2,21

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

Recomanacions

- Garantir (Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i administracions locals) una dotació de recursos humans i econòmics als serveis socials suficient per poder atendre adequadament les necessitats existents entre les famílies en situació de vulnerabilitat social i per preservar la qualitat de la seva intervenció social.

- Establir els serveis socials d'atenció primària com a serveis essencials que han de garantir, en tot moment, els serveis d'atenció directa de cura, acompanyament i suport a les persones i nuclis familiars vulnerables, i especialment a les famílies amb infants a càrrec.

- Preservar la qualitat de la intervenció social, incloent-hi l'atenció directa, per a les famílies en situacions de vulnerabilitat, i especialment aquelles amb infants a càrrec, també en moments de crisi sanitària i de restricció de la mobilitat.

- Adoptar mesures per reforçar els equips dels serveis socials d'atenció primària i, en concret, del personal especialitzat en l'atenció psicosocial d'infants i adolescents també en situacions en què no puguin assistir als centres i serveis on els atenen habitualment (educatius, centres oberts, serveis terapèutics, etc.)

- Garantir suports assistencials a les llars i, en concret, la prestació en l'àmbit domiciliari dels serveis de rehabilitació, teràpia ocupacional, fisioteràpia, serveis d'higiene i d'altres de similars, segons les necessitats d'assistència efectiva dels infants i adolescents en cada cas.

- Potenciar la col·laboració entre els serveis socials d'atenció primària, els serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents i els altres serveis de suport psicosocial o de salut mental infantojuvenil que habitualment facin els seguiments d'aquest infants i adolescents, per atendre'ls de manera domiciliària sempre que sigui necessari.

- Augmentar la provisió i la dotació de prestacions, programes i serveis d'atenció directa i serveis terapèutics per a l'acompanyament psicològic de les famílies i els infants que han vist deteriorades les seves condicions de vida, les seves competències personals i les seves relacions familiars i socials, i que presenten mancances afectives i d'atenció familiar.

- Establir mecanismes perquè les mesures previstes en el pla MECUIDA per garantir la cura dels infants davant aquesta situació excepcional no tinguin de nou un impacte de

gènere, i evitar que es perpetui la situació de desigualtat per raó de gènere ja existent en el món laboral.

- Tenir present que l'opció del teletreball no pot ser considerada sense més com una organització que permet compatibilitzar la cura dels infants i l'activitat laboral, ja que invisibilitza de nou les tasques de cura i comporta la desprotecció o l'atenció inadequada dels infants que requereixen la dedicació i l'atenció de les persones cuidadores.
- Vetllar perquè les mesures de flexibilització i l'adaptació de les jornades no perjudiquin les dones ni famílies més desfavorides i prioritzin l'atenció i cura dels infants.
- Preveure permisos retribuïts per a la cura d'infants i adolescents que puguin atendre les contingències derivades de la pandèmia i no perjudicar les famílies afectades.
- Valorar la possibilitat d'una regularització del sector del servei domèstic tot valoritzant la tasca de cura que aconsegueixen les persones, i assegurant l'accés a l'autorització de residència i treball i les prestacions que els corresponguin en cas de suspensió o extinció de contracte.

Teletreball: mesura de conciliació o invisibilització de la necessitat d'atenció i cura dels infants

El teletreball, juntament amb altres mesures de flexibilització de la jornada i de conciliació laboral en el context de la crisi sanitària, s'ha presentat com una de les mesures adequades per resoldre la necessitat d'atenció i cura dels infants a càrrec davant del tancament dels centres i serveis que els atenen habitualment (escoles bressol, escoles i instituts, centre oberts, serveis terapèutics, etc.).

El Síndic vol posar en valor que el teletreball, com a solució per a l'atenció d'un infant a càrrec, invisibilitza i menysté tant les necessitats de l'infant com la tasca de tenir-ne cura, que és una tasca que requereix atenció i dedicació plena per part de l'adult o adults que l'assumeixen.

El teletreball o treball a distància ha resultat un mecanisme eficaç per assegurar el manteniment de l'activitat durant la pandèmia i garantir la prevenció del contagi de la malaltia. S'ha arribat a configurar aquesta forma de treball com a preferent i els països que durant la pandèmia han optat fermament pel treball a distància han aconseguit perdre menys llocs de treball.

En absència de regulació i de tradició consolidada sobre el treball a distància s'han generat disfuncions i desequilibris, que ha intentat resoldre el Reial decret llei 28/2020, de 22 de setembre, de treball a distància.

De fet, ja el Reial-decret llei 6/2019, d'1 de març, de mesures urgents per a la garantia de la igualtat de tracte i oportunitats entre dones i homes en l'ocupació, es va anticipar al contingut de la Directiva 2019/1158 (UE) del Consell de 20 de juny de 2019, relativa a la conciliació de la vida familiar i professional de progenitors i cuidadors, i va modificar l'Estatut dels treballadors establint un dret a la conciliació de la vida familiar i laboral a través de l'ús de formes flexibles de treball, incloses les fórmules de treball a distància.

Cal valorar l'eficàcia del teletreball com a eina per dotar de continuïtat l'activitat econòmica en el moment de pandèmia actual. Ara bé, cal ponderar el valor que té aquesta eina per millorar la conciliació familiar i laboral, sobretot si s'utilitza per accomplir tasques de cura no cobertes davant la manca de funcionament dels serveis

existents per atendre infants i persones dependents, i també cal ponderar el valor que té a l'hora de contribuir a augmentar la igualtat de gènere en l'ocupació.

Aquesta situació ha estat especialment feixuga durant el temps de confinament, en què s'exigia als treballadors, generalment dones, d'acomplir les tasques de cura dels infants i dependents a càrrec i alhora assolir un ple rendiment laboral.

- En aquest sentit, cal analitzar si el teletreball no ha patit, pateix i patirà també un **biaix de gènere**, i si les facilitats que ofereix de reducció de temps de desplaçaments i flexibilitat horària no acabarà redundant en perjudici de les oportunitats laborals de la dona, que és qui majoritàriament s'encarrega de les tasques de cura.

La suspensió de les visites en els serveis tècnics de punt de trobada durant l'estat d'alarma

Durant la vigència de l'estat d'alarma el Síndic va conèixer situacions d'afectació dels drets dels infants a causa de la impossibilitat de garantir el seu dret a relacionar-se regularment amb ambdós progenitors o per la limitació de la via ordinària de resolució de conflictes, per mitjà dels òrgans jurisdiccionals, a supòsits molt excepcionals.

Pel que fa al drets dels infants i adolescents a mantenir relació i contacte regular amb ambdós progenitors (article 9.3 de la CDI), la Recomanació Rec (2006) 19 del Comitè de Ministres de la UE als estats membres, sobre polítiques de suport a l'exercici positiu de la parentalitat, recomana que els governs dels estats membres reconeixin el caràcter fonamental de les famílies i el paper dels progenitors i que prenguin totes les mesures legislatives, administratives i financeres per crear les condicions necessàries per promoure un exercici positiu de la parentalitat en l'interès superior de l'infant.

Quan per les raons establertes normativament no és recomanable la convivència de l'infant o adolescent amb a un dels progenitors (o amb cap dels dos) o quan cal supervisar les seves visites amb altres familiars, l'Administració ha d'adoptar mesures per garantir i vehicular l'exercici material del dret dels infants a relacionar-se regularment amb els progenitors.

Una de les eines dissenyades amb aquesta finalitat són els serveis tècnics de punt de trobada (STPT), que tenen per objecte la normalització de l'exercici de drets de relació i comunicació dels infants amb els seus progenitors i/o familiars, sempre que sigui possible i d'acord amb la seva evolució, tot vetllant pel seu benestar emocional i preservant-los de la relació conflictiva i/o de qualsevol tipus de violència, en especial de la violència masclista.

Aquest servei, però, va ser suspès com una de les mesures previstes per a la prevenció i el control de la pandèmia de la COVID-19, sense que, paral·lelament, s'establissin mesures alternatives per adaptar-se a la nova situació sobrevinguda, en interès dels infants.

Les visites presencials suspeses es van reprogramar d'acord amb les instruccions emeses pels STPT, però la manca de visites durant el període en què es van suspendre les visites presencials durant la vigència de l'estat d'alarma va anar en detriment del dret de l'infant a mantenir contacte regular amb el seu pare i/o mare, tenint en compte el seu benestar psicològic i emocional, el qual només decau en funció de l'interès superior de l'infant.

En aquest sentit, el Síndic ha recomanat d'adoptar mesures per evitar la interrupció de les visites periòdiques entre els infants i els seus progenitors per afavorir-ne la vinculació amb el progenitor, mare o pare, amb qui no conviu. També ha remarcat la necessitat d'establir mesures alternatives mitjançant les tecnologies de la informació i comunicació (videoconferència, mòbil o un altre sistema, internet, inclosa càmera web i els xats, etc.) per garantir el contacte entre infants i progenitors quan no es puguin concretar visites presencials.

La limitació de les visites amb els progenitors privats de llibertat a causa de la crisi sanitària

Durant l'estat d'alarma també es va veure afectat el dret dels infants i adolescents a tenir relació i mantenir un contacte regular amb els seus progenitors en el cas dels infants amb progenitors a la presó, a causa de la supressió general de les visites amb els interns.

Atesa aquesta situació, a finals del mes de març, el Departament de Justícia va informar que les presons catalanes van iniciar un pla pilot perquè els interns poguessin contactar per videoconferència amb els seus familiars mentre duressin les mesures de confinament pel coronavirus. L'objectiu era garantir la comunicació dels interns mitjançant videoconferències via Whatsapp o altres plataformes a través d'aparells proporcionats per l'Administració. La prova es va iniciar a la presó de Quatre Camins, amb la idea d'anar-la desplegant a la resta de centres penitenciaris i centres educatius de justícia juvenil, en la mesura que es complissin les condicions tècniques necessàries, com a resposta a la petició de diverses entitats que exigien mesures per facilitar l'atenció i la seguretat de les persones internes.

El 2018, el Consell d'Europa va emetre la Recomanació CM/Rec (2018) 5 del Comitè de Ministres als estats membres, relativa a infants amb progenitors empresonats. Aquesta recomanació aconsella als 47 estats membres que facilitin les visites i el contacte regular entre els infants i adolescents amb els seus progenitors quan estan privats de llibertat, entre altres mitjans, per via telemàtica o per via telefònica, amb l'objecte de protegir els drets dels infants i sempre que no vagi en contra del seu interès superior.

La preocupació per la garantia del dret de relació entre els infants i els progenitors que són a la presó va portar el Síndic a obrir, durant els anys anteriors, dues actuacions d'ofici a fi d'estudiar les mesures existents actualment als centres penitenciaris d'arreu de Catalunya per garantir amb condicions adequades el dret de relació dels infants i adolescents amb progenitors empresonats. En aquest marc va visitar els centres penitenciaris de Lledoners, Quatre Camins i Wad-Ras i va poder apreciar diferències notables en els espais dels centres penitenciaris per garantir el dret de relació dels infants amb progenitors a la presó. A més, en les visites realitzades es va observar que les infraestructures dels centres condicionen, en gran mesura, la qualitat i les oportunitats de relació dels infants amb els seus progenitors.

Tenint en compte que l'infant amb progenitors a la presó pot experimentar traumes, estigmes, ansietats i pèrdues d'atenció parental que poden ser perjudicials per al seu benestar, el Síndic va recordar la importància de garantir el contacte i tenir present l'interès superior de l'infant en relació amb les polítiques i decisions penitenciàries i avaluar-ne l'impacte en les necessitats i els drets dels infants.

Davant aquesta situació, el Síndic ha recomanat de potenciar en l'àmbit penitenciar un enfocament multidisciplinari, multiservei i multisectorial per promoure i protegir

eficaçment els drets dels infants amb progenitors encarcerats, amb la promoció de projectes de responsabilitat parental i parentalitat positiva; de proporcionar un espai dedicat als infants a les sales d'espera i sales de visita dels establiments penitenciaris, i de repensar els espais interiors i exteriors per garantir que les visites es duguin a terme en un entorn propici per al joc i la interacció amb el progenitor.

Així mateix, pel que fa a les situacions de possible reducció o limitacions de visites, el Síndic recomana d'adoptar mesures per evitar la interrupció de les visites periòdiques entre els infants i els seus progenitors establint alternatives mitjançant les tecnologies de la informació i comunicació.

Desenvolupament de programes de mediació en línia

No obstant l'increment de conflictes interpersonals durant l'estat d'alarma, alguns que afectaven directament o indirectament els infants, una altra mesura adoptada pel Reial decret 463/2020 va ser la suspensió de termes i terminis processals, per la qual cosa la via ordinària de resolució de conflictes, per mitjà dels òrgans jurisdiccionals, va quedar seriosament limitada als supòsits excepcionals recollits en la disposició addicional segona, que establia que en l'ordre jurisdiccional penal, la suspensió i interrupció no s'aplicaria als procediments d'habeas corpus, a les actuacions encomanades als serveis de guàrdia, a les actuacions amb el detingut, a les ordres de protecció, a les actuacions urgents en matèria de vigilància penitenciària i a qualsevol mesura cautelar en matèria de violència sobre la dona o menors d'edat.

La paralització de la pràctica majoria de les actuacions i processos judicials va comportar que molts progenitors, en la majoria de casos per disconformitat amb el règim d'estades dels fills en període de confinament, veiessin limitat el seu dret a l'accés a la justícia i s'adrecessin al Síndic.

Les queixes i consultes rebudes sobre aquest assumpte exposaven el desacord de progenitors per no poder exercir la guarda dels fills, derivada d'un pla d'estades, estipulat judicialment o per acord previ, i/o per la manca de relació i/o comunicació telemàtica amb els fills, arran de les mesures de confinament adoptades per l'estat d'alarma decretat per la COVID-19.

Reial decret 463/2020, de 14 de març, pel qual es va declarar l'estat d'alarma per a la gestió de la situació de crisi sanitària ocasionada per la COVID-19, va imposar restriccions importants a la llibertat de circulació. Sobre la circulació i/o intercanvi dels infants amb un o ambdós progenitors, de l'article 7 de la norma se'n despenia la limitació de la circulació de persones per les vies d'ús públic per a la realització de certes activitats, entre les quals hi havia el retorn al lloc de residència habitual (d) i l'assistència i cura de persones grans, menors d'edat, dependents, persones amb discapacitat o persones especialment vulnerables (e).

Posteriorment, el Reial decret 465/2020, de 17 de març, va modificar el Reial decret 463/2020, de 14 de març, i va afegir que la circulació de les persones permesa s'havia de fer de manera individual, excepte que s'acompanyés persones amb discapacitat, menors d'edat, persones grans, o hi hagués una altra causa degudament justificada.

D'altra banda, pel que fa al règim de guarda i custòdia dels infants de progenitors separats, el Ministeri de l'Interior va fer arribar una circular a les forces de seguretat en què va autoritzar el desplaçament de fills menors d'edat de pares separats al lliurament a l'altre progenitor, sempre que es fes amb les mesures de seguretat adequades. Així

mateix ho va difondre Protecció Civil del Departament d'Interior en un qüestionari sobre restriccions d'activitats per la COVID-19 de 14 de març.

En data 18 de març, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya va remetre l'acord que els jutjats de família de Barcelona van adoptar en què es va comminar els progenitors a reduir al màxim la mobilitat dels infants i adolescents, encara que s'indicava que el confinament no suposava l'incompliment de resolucions judicials. En concret es van emetre els acords i les consideracions següents amb relació al règim de guarda i custòdia durant el període de l'estat d'alarma:

- En primer lloc es va indicar que si algun dels progenitors presentava símptomes de contagi o havia resultat positiu en el test de la COVID-19, en interès dels fills menors a càrrec i per evitar la propagació del virus, era preferible que la guarda i custòdia l'exercís l'altre progenitor, entenent-se que concorria força major que suspenia provisionalment les mesures acordades.
- Més enllà d'aquest supòsit i per a millor compliment dels acords de les autoritats sanitàries i excepte en supòsits justificats documentalment, el sistema de responsabilitat parental hauria de ser exercit pel progenitor que exercís la guarda en aquell moment, en supòsits de guarda i custòdia compartida.
- S'hauria de facilitar particularment, per mitjans telemàtics, skype, facetime, o vídeo trucada de whastApp, el contacte amb l'altre progenitor, sempre que no es perturbessin les rutines i els horaris de descans dels infants i es va demanar que els progenitors arribessin a acords atès que els jutjats només atenien casos de risc.

El Síndic va alertar sobre la importància de preservar la comunicació entre progenitors, a fi d'intentar acordar les mesures que estimessin més convenients per als infants, i de fomentar la mediació per a les qüestions, sobre les quals fos possible intentar arribar a algun acord, per evitar la immediata judicialització, tenint en compte la greu repercussió que té per als infants l'escalada de la conflictivitat entre progenitors a través de la hiperjudicialització i l'acumulació de procediments judicials, i també per economia processal.

En aquest sentit, el Departament de Justícia va iniciar el programa de mediació "Diàleg i acord davant la COVID", a través del Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya. De manera excepcional, aquest programa té caràcter gratuït per a les persones usuàries i es desenvolupa a través de mitjans telemàtics. El programa dona cobertura tant a les sessions informatives sobre la mediació com a les mediacions que es desenvolupessin a partir de la declaració de l'estat d'alarma i fins que hagin transcorregut sis mesos des del seu aixecament.

La Resolució JUS/848/2020, d'1 d'abril, per la qual s'acorda la continuació dels procediments que instrueix el Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya i la iniciació del programa de mediació gratuïta durant l'estat d'alarma declarat com a conseqüència de la pandèmia internacional de COVID-19, indica que en diversos supòsits ha estat la mateixa autoritat judicial la que ha derivat les parts a una sessió informativa sobre la mediació, o directament a un procés de mediació, tant abans com després de la declaració de l'estat d'alarma.

També destaca en aquest sentit el pronunciament del Consell General del Poder Judicial, de 20 de març de 2020, en relació amb els règims de guarda, custòdia, visites i comunicacions, en el sentit que, fins i tot durant l'estat d'alarma, correspon a l'autoritat judicial modificar aquests règims sens perjudici de la possibilitat, i fins i tot conveniència, que aquesta variació del règim i de la forma d'executar-lo sigui producte del consens entre els progenitors.

Des de la perspectiva dels drets dels infants, i també tenint en compte aspectes d'economia processal, el Síndic valora la necessitat de fomentar la mediació en general, i en particular, garantir la continuïtat de prestacions de mediació en línia. Durant aquesta etapa tan complexa generada per la COVID-19 ha quedat constatat que la mediació, generalment residual a la via judicial, és una via alternativa que s'havia de potenciar, en interès dels infants i adolescents, per abordar la majoria dels conflictes derivats dels plans d'estades i intercanvis dels fills entre progenitors o d'altres incidents que puguin aparèixer en contextos de separacions de parella, sobre els quals es puguin intentar arribar a acords.

El Síndic alerta que en cas de repunts en la judicialització dels conflictes parentals novament els infants seran els majorment afectats. Des de la perspectiva de la prevenció, els poders públics han de valorar l'adopció de mecanismes que puguin persistir en el temps per apropar i facilitar la ciutadania a serveis de mediació.

La implementació de mesures telemàtiques és un dels aspectes que cal valorar que pugui persistir per facilitar l'accés de progenitors en conflicte a programes de mediació d'arreu del territori. El canvi de paradigma vers una cultura de resolució alternativa de conflictes en matèria d'infància, prèvia a la via judicial, pivota sobre la conscienciació progressiva de la ciutadana i dels professionals.

El Parlament de Catalunya va aprovar la Llei 9/2020, del 31 de juliol, de modificació del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, i de la Llei 15/2009, de mediació en l'àmbit del dret privat, aplicable a partir del 5 de novembre de 2020, i aquesta sessió prèvia és gratuïta per a les parts, de la qual es fa càrrec el Departament de Justícia.

En la mateixa línia, la Llei insta els col·legis professionals a informar la ciutadania sobre els ADR: la mediació i altres fórmules de resolució de conflictes establertes per llei, diferents de l'acció judicial, i el foment dels acords, per part dels professionals col·legiats per resoldre conflictes. Així mateix, la Llei preveu que en el termini de nou mesos, a comptar de l'entrada en vigor, el Govern ha d'elaborar i presentar al Parlament un pla sobre l'adopció d'una política pública de caràcter general per a la prevenció, gestió i resolució extrajudicial de conflictes.

IV. EL REPTE DE LA PRESENCIALITAT I LA LLUITA CONTRA LES DESIGUALTATS A L'ESCOLA

La pandèmia de la COVID-19 ha tingut un gran impacte sobre l'exercici efectiu del dret a l'educació dels infants, sigui perquè ha comportat (i està comportant) el tancament de centres o el confinament d'alumnat, sigui perquè les mesures de prevenció de possibles contagis interfereixen en l'activitat docent i en la dinàmica ordinària dels centres, sigui perquè aquests obstacles en el desenvolupament de l'activitat educativa suposen un escenari propici per a la reproducció i l'amplificació de les desigualtats educatives.

D'entrada, el curs 2019/2020 ha estat marcat pel tancament dels centres i serveis del Servei d'Educació de Catalunya a partir del dia 13 de març de 2020 (Resolució SLT/719/2020, de 12 de març, per la qual s'adopten mesures addicionals per a la prevenció i el control de la infecció pel SARS-CoV-2). La suspensió sobtada de les activitats lectives i el consegüent tancament dels centres, sense haver programat i sense unes directrius precises del Departament d'Educació sobre com es desenvoluparia l'activitat durant el confinament, van provocar, especialment durant les primeres setmanes, una situació de desconcert entre la comunitat educativa. El Síndic va constatar que les instruccions inicialment facilitades pel Departament d'Educació, limitades bàsicament a la consigna general de no considerar el període comprès entre el 12 de març i el 13 d'abril com a lectiu i avaluable, va afavorir que en aquesta primera fase la resposta del professorat i dels centres fos molt desigual, i no sempre ben entesa per les famílies. Mentre alguns alumnes tenien més o menys planificada una activitat al llarg de la setmana i mantenien un seguiment continuat per part del professorat (en tots o en alguns àmbits curriculars, en el cas de secundària), altres veien com les consignes trameses eren proposades generals a desenvolupar a partir de la voluntat i la disponibilitat dels progenitors.

4.1. LA REPRESA TELEMÀTICA DEL CURS 2019/2020

Setmanes més tard, el Departament d'Educació va anunciar que, a partir del 13 d'abril, es reprenia l'activitat lectiva de manera telemàtica i va traslladar a les direccions dels centres criteris generals per desenvolupar l'avaluació i el seguiment de l'alumnat durant el període de confinament a causa de la COVID-19, com ara la necessitat que les activitats arribessin a tot l'alumnat; que tinguessin un caràcter inclusiu, ajustat al ritme i a la situació personal de cada alumne, i que promoguessin aprenentatges significatius sense la pressió d'acabar el programa curricular previst. Així mateix, es va posar en marxa el pla d'acció "Centres educatius en línia", amb l'objectiu de proporcionar als centres educatius els recursos i les eines digitals necessàries per garantir l'aprenentatge en línia de l'alumnat, si convé a través d'entorns virtuals d'aprenentatge.

Davant les queixes rebudes per part d'actors de la comunitat educativa per la represa telemàtica del curs, el Síndic va valorar positivament que el Departament d'Educació donés formalment continuïtat al curs escolar, encara que sigui de manera telemàtica, perquè considerava que d'aquesta manera es garantia millor el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats de tot l'alumnat, sempre que aquesta tasca es desenvolupés de manera adequada.

Aquesta valoració es fonamentava, principalment, en: (a) les famílies socialment més capitalitzades tendeixen a garantir un suport educatiu més gran als seus fills, en general però especialment durant el període de confinament, per la qual cosa desactivar l'escola perjudica particularment els infants i adolescents que tenen una situació social menys afavorida; (b) la manca d'unes pautes clarament establertes durant les primeres dues setmanes per part del Departament d'Educació estava provocant que les activitats educatives desenvolupades pels alumnes estiguessin condicionades fonamentalment per la iniciativa i la motivació del professorat o el lideratge dels equips directius dels centres, amb importants desigualtats entre grups-classe

i centres; i (c) la suspensió de l'activitat escolar en el cas de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització i amb menys predisposició a la vinculació amb la institució escolar suposa una desconexió que, quan s'allarga en el temps, incrementa el risc no només de pèrdua d'hàbits d'estudi, sinó, sobretot, especialment en el cas dels adolescents, d'abandonament educatiu prematur. La represa de l'activitat lectiva, encara que sigui per canals telemàtics o "a distància", tot i les dificultats que comporta, suposa una oportunitat de seguiment educatiu i d'ancoratge a l'escolaritat per part d'aquests infants i adolescents.

Per altre costat, però, el Síndic també alertava que la represa de l'activitat lectiva en les condicions actuals de confinament plantejava altres riscos que convenia atendre, principalment: (a) per efecte de la bretxa digital, el risc que una part de l'alumnat no disposi a la llar dels recursos tecnològics necessaris per desenvolupar l'activitat lectiva de manera virtual; (b) per efecte del nivell més baix d'autonomia i d'habilitats digitals dels infants petits, el risc de condicionar el seguiment en situació

de confinament de les activitats lectives per part d'aquests al paper d'acompanyament que vulgui tenir cada família en particular, la qual cosa pot contribuir a reforçar l'impacte de l'origen social familiar en el desenvolupament de l'infant; (c) per efecte de la segregació escolar, el risc que els centres d'alta complexitat, que presenten una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit, tinguin més dificultats per garantir que les activitats lectives arribin al conjunt de l'alumnat i que aquest rebi l'acompanyament necessari i adequat a les seves necessitats; i (d) objectivament, atès que la interrupció de l'activitat lectiva ordinària suposa un obstacle de cara a consolidar els aprenentatges de l'alumnat i de completar el programa curricular previst a inici de curs per a cada nivell educatiu, el risc que aquesta situació, si no és ponderada adequadament en l'avaluació final de l'alumnat, derivés en un increment dels nivells de repetició, des de la convicció que determinat alumnat no està en disposició de promocionar de curs perquè no ha adquirit correctament determinats aprenentatges que es consideren bàsics.

■ Finalment, el Síndic ha estat alertat d'una possible situació de càrrega de les tasques de cura i de la llar, especialment en el cas de nenes i noies, durant el període de confinament, la qual cosa pot haver tingut un impacte en la seva escolaritat. Caldria valorar, també, com ha afectat el confinament en l'abandonament escolar prematur, problemàtica més prevalent entre els nois. Això permetria articular polítiques efectives amb **perspectiva de gènere sobre l'alumnat** que ha vist afectats els seus estudis a conseqüència de la crisi provocada per la pandèmia.

Per aquest motiu, i davant la represa telemàtica del curs, el Síndic va demanar al Departament d'Educació de proporcionar els recursos necessaris i les orientacions específiques al professorat i als centres per garantir l'acompanyament personalitzat, si convingués amb caràcter diari, de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització, a través dels diferents canals disponibles, també per via telefònica o per correu o missatgeria; de garantir la coordinació de les direccions dels centres amb els serveis municipals, a fi de contactar amb l'alumnat que no hagués pogut ser localitzat pel professorat, i de garantir el treball del professorat amb les famílies, tant de l'alumnat més petit com també de l'alumnat socialment menys afavorit

Amb el pas de les setmanes i amb la represa telemàtica del curs, després de Setmana Santa, la gran majoria de centres va iniciar un treball més estructurat amb l'alumnat. Al seu torn, el Departament d'Educació va oferir models de propostes didàctiques als centres per treballar durant el tercer trimestre, amb propostes de diferents nivells i àmbits curriculars que ajudessin a mantenir l'activitat formativa, va crear entorns virtuals d'aprenentatge Moodle perquè els centres poguessin dur a terme la docència en línia i va començar el procés de repartiment de 22.000 dispositius amb connectivitat a alumnes que no en disposessin per seguir el curs des de casa.

Així mateix, el Departament d'Educació també va publicar les instruccions amb els criteris d'avaluació del curs, que preveien

que la qualificació de la tercera avaluació en cap cas podria modificar de manera negativa l'avaluació dels aprenentatges assolits entre setembre de 2019 i març de 2020.

A la pràctica, però, el Síndic va constatar que durant el tercer trimestre del curs 2019/2020 molts alumnes socialment desfavorits no van poder seguir l'activitat lectiva programada de manera adequada durant el curs 2019/2020, malgrat les actuacions dutes a terme per administracions, centres i professorat, no només per problemes de connectivitat, sinó també per dèficits d'acompanyament familiar i per problemes de desafecció escolar accentuats en l'actual situació de confinament.

Tot i defensar la represa telemàtica del curs durant el darrer trimestre del curs 2019/2020 per sobre de la suspensió de l'activitat lectiva, per mantenir hàbits de treball i evitar les diferències que s'estaven produint entre centres escolars les dues primeres setmanes de confinament, la interrupció de l'activitat lectiva presencial d'ençà del tancament dels centres va suposar una dificultat a l'hora de consolidar els aprenentatges i atendre les necessitats educatives de l'alumnat i també van accentuar alguns riscos relacionats amb la continuïtat de les trajectòries educatives de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització. L'activitat lectiva a distància no garantia el bon desenvolupament del currículum per al conjunt de l'alumnat.

La durada limitada d'aquesta situació excepcional, en aquell moment un trimestre, feia pensar en la possibilitat que aquest efecte es pogués revertir durant el curs 2020/2021. Si s'allargava i no s'adoptaven les mesures necessàries, però, l'impacte educatiu de la no-presencialitat als centres podia tenir un caràcter més estructural. El Síndic va recordar que la no-presencialitat o la semipresencialitat no es podien mantenir de cara al curs 2020/2021, en la mesura que fos possible.

4.2. L'INICI DEL NOU CURS 2020/2021

En el marc de les actuacions desenvolupades per aquesta institució sobre aquest assumpte, i de manera especial a través de l'informe *Els centres educatius amb elevada complexitat davant la crisi derivada de la pandèmia de la*

COVID-19, de mes de maig de 2020, el Síndic va recordar la importància d'encarar el nou curs amb l'assumpció de **cinc reptes fonamentals**.

El **primer**, davant de les limitacions del treball no presencial, té relació amb la necessitat de desenvolupar el curs en modalitat presencial, amb les dotacions i amb la reorganització dels temps i els espais escolars que ho facin possible. Els protocols i les instruccions desenvolupades pel Departament d'Educació van assumir, des d'un primer moment, la voluntat de garantir aquesta presencialitat, especialment als ensenyaments obligatoris.

El Síndic va recordar que les necessitats organitzatives i infraestructurals dels centres per complir les recomanacions de les autoritats sanitàries a l'hora de prevenir el contagi, com podia ser la manca d'espais o de professionals, no fossin un obstacle a l'hora d'impedir l'inici del curs en modalitat presencial, sempre que es poguessin trobar solucions alternatives. Les necessitats organitzatives no han de passar per davant de l'interès superior de l'infant, que no és altre que continuar amb l'activitat lectiva en les condicions de presencialitat, d'acord amb el seu dret a l'educació dels infants en igualtat d'oportunitats.

Per fer-ho possible, el Síndic va demanar al Departament d'Educació d'adequar les plantilles, especialment dels centres amb elevada complexitat. Calia incrementar les dotacions de personal docent dels centres amb elevada complexitat, d'acord amb les necessitats educatives del seu alumnat, suficient per atendre les necessitats educatives específiques existents.

Així mateix, calia garantir la dotació de plantilles més multidisciplinàries als centres amb una elevada complexitat educativa, amb assignacions de professionals de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) i de figures professionals com les dels promotors escolars o els tècnics d'integració social en el conjunt de centres amb elevada complexitat.

En aquest sentit, el Departament d'Educació va anunciar l'augment de les plantilles dels centres en l'actual context de

pandèmia, de més de 8.000 professionals, que també afecta la provisió de professorat assignat a aules d'acollida o de personal de suport educatiu com ara promotors escolars o tècnics d'integració social.

El Síndic també va demanar l'ús d'equipaments alternatius per garantir la presencialitat per a tothom de cara al curs 2020/2021, amb l'aprofitament de la xarxa d'equipaments o altres serveis adreçats a la infància, i també, si convenia, la modificació de l'horari escolar per garantir l'assistència diària als centres, per ampliar la capacitat d'atenció en grups més reduïts, però aquesta circumstància no ha estat necessària, com a mínim fins al moment, atès que les ràtios d'alumnat no han experimentat canvis substancials i la implementació dels "grups bombolla" s'ha pogut desenvolupar dins del mateix centre.

El **segon repte** per afrontar és convertir les escoles en espais segurs per a l'alumnat i la resta de la comunitat educativa.

En data 3 de juliol, el Departament d'Educació va presentar el Pla d'actuació per al curs 2020/2021 per a centres educatius en el marc de la pandèmia, elaborat conjuntament amb el Departament de Salut i aprovat pel PROCICAT. Més recentment, en data 13 d'agost, també va presentar el Protocol sobre la gestió de casos COVID-19 als centres educatius, elaborat en coordinació amb el Departament de Salut, amb les indicacions que havien de seguir els centres davant de la detecció de possibles casos durant el curs 2020/2021. En data 24 d'agost, el Departament d'Educació i el Departament de Salut van presentar els acords de Govern extraordinaris en matèria educativa, que afegeixen noves mesures de seguretat a causa de l'evolució de la pandèmia.

El Síndic de Greuges va emetre una resolució al Departament d'Educació sobre les garanties per fer compatible els drets a la salut i a l'educació, de cara a l'inici de curs 2020/2021, després de rebre més d'un centenar de queixes de famílies preocupades per les condicions en què s'iniciava el curs.

Entre altres aspectes, aquesta resolució remet a la situació d'incertesa en què es

troben molts alumnes que pateixen malalties cròniques d'elevada complexitat que puguin augmentar el risc de gravetat en cas de contraure la COVID-19, o també de molts alumnes que conviuen amb familiars amb aquestes patologies, i que a l'inici de curs no sabien si podrien assistir als centres per seguir l'activitat lectiva de manera presencial o bé podrien seguir-la per via telemàtica, o bé es podrien acollir a modalitats d'atenció educativa domiciliària ja prevista per als alumnes que cursen ensenyaments obligatoris en centres sostinguts amb fons públics i pateixen una malaltia prolongada que els impedeix d'assistir a les classes.

El Protocol sobre la gestió de casos COVID-19 als centres educatius preveu valorar la situació dels alumnes que pateixen una malaltia crònica d'elevada complexitat que pugui augmentar el risc de gravetat en cas de contraure la COVID-19 (malalties respiratòries greus, malalties cardíques greus, malalties que afecten el sistema immunitari, diabetis mal controlada, malalties neuromusculars o encefalopaties moderades o greus, etc.), però no especifica quins criteris cal tenir en compte ni quines actuacions generals cal desenvolupar amb aquest col·lectiu per garantir el seu dret a l'educació.

En aquest sentit, el Síndic ha demanat al Departament d'Educació que estableixi, conjuntament amb el Departament de Salut, directrius específiques en què es determinin les condicions necessàries per garantir la presencialitat d'aquest alumnat als centres, amb les mesures de prevenció i protecció que escaiguin, i també les condicions en què eventualment s'hagin d'adoptar mesures de no-presencialitat per a aquest alumnat si el context epidemiològic del centre no és favorable.

El Síndic recorda que probablement molts centres tindran al llarg del curs entorns amb una elevada transmissió comunitària i un elevat risc de contagi de l'alumnat del centre, encara que sigui preferentment en l'entorn familiar i comunitari. Per garantir que el curs es desenvolupa amb la màxima normalitat possible dins del context d'excepcionalitat actual, el Síndic demana d'assegurar que els centres escolars disposen dels mitjans necessaris

(mascaretes, material d'higiene, instruments de presa de temperatura, reforç dels serveis de neteja, etc.), les condicions materials adequades (grandària de les aules, garanties de ventilació, etc.), el personal docent i de suport suficient i les pautes adequades i clares per protegir la salut de l'alumnat i del conjunt de la comunitat educativa en els diferents escenaris possibles de transmissió de la pandèmia, amb la màxima previsió per evitar improvisacions i garantir el millor desenvolupament possible de l'activitat lectiva.

Així mateix, cal que els centres escolars estableixin mesures per garantir la continuïtat de l'activitat lectiva en els casos de quarantena del grup estable de convivència, i també mesures per garantir aquesta continuïtat en el cas d'alumnes que, pel fet de ser sospitosos de ser positius o familiars d'un cas positiu, o pel fet de ser alumnes vulnerables, no puguin seguir l'activitat lectiva al mateix ritme que la resta d'alumnes del grup estable de convivència.

En relació amb aquests dos reptes, val a dir que fins al moment el Síndic ha constatat que el curs 2020/2021 s'està desenvolupant en condicions adequades, amb garanties de presencialitat condicionada a la situació de salut de l'alumnat o del possible risc de contagi, i també amb garanties de seguretat per a la salut. Com preveia el Departament d'Educació, els centres educatius no actuen com a amplificadors de la pandèmia, com a mínim durant els primers mesos de curs.

El **tercer repte** és prevenir i compensar l'efecte *confinament* en els aprenentatges i en les trajectòries educatives de l'alumnat. La no-finalització dels programes curriculars previstos per al curs 2019/2020, per efecte de les limitacions del treball a distància amb infants, el risc d'incrementar les repeticions, per efecte de la impossibilitat de finalitzar adequadament els programes curriculars previstos, el risc en la gestió del canvi de centre en la transició de l'educació primària a l'educació secundària obligatòria, per efecte de la diversitat de dinàmiques de treball viscudes en els centres d'origen durant el tercer trimestre del curs 2019/2020, o el risc d'abandonament educatiu prematur

als ensenyaments secundaris postobligatoris, especialment en el cas de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització i amb menys predisposició a la vinculació amb la institució escolar, per efecte del tancament dels centres i d'una possible desconexió amb l'àmbit escolar, són algunes de les dificultats que caldrà abordar.

El **quart repte** és prevenir l'impacte educatiu de la crisi econòmica derivada de la pandèmia de la COVID-19. En el context actual, el Síndic també destaca la desigualtat educativa derivada dels efectes de la crisi econòmica sobre les condicions materials de vida de l'alumnat socialment desfavorit. Aquesta crisi econòmica suposarà un increment de la precarietat social en què es troben (i es trobaran en un futur proper) moltes famílies a causa de l'increment de la taxa d'atur i la conseqüent reducció d'ingressos. Aquesta realitat incrementarà la complexitat de l'atenció socioeducativa que caldrà proporcionar des dels centres en un context de creixement de la vulnerabilitat social, especialment en centres amb una composició social desfavorida. Menys famílies podran fer-se càrrec de despeses associades a l'escolarització. Sense mesures d'ajuts a alumnat i a centres que vagin més enllà del menjador escolar, no es podrà donar resposta a aquesta necessitat.

L'experiència demostra que el rendiment acadèmic de l'alumnat que presenta una situació de vulnerabilitat social decreix, especialment si no es garanteix des de l'escola una atenció socioeducativa adequada per preservar el seu benestar. El paper de l'escola en la socialització dels infants i en la compensació de desigualtats en aquest context és determinant.

I, finalment, el **cinquè repte** és garantir el suport als centres amb elevada complexitat. L'efecte *confinament* i la situació de crisi derivada de la pandèmia de la COVID-19 tenen un impacte especialment significatiu en els centres amb elevada complexitat i accentua les seves necessitats d'incrementar la dotació de plantilles i que aquestes siguin més multidisciplinàries, i també les necessitats d'augmentar les despeses de funcionament dels centres,

per consolidar els seus projectes educatius i garantir la igualtat d'oportunitats respecte a l'alumnat escolaritzat als centres que no tenen elevada complexitat.

Amb aquest propòsit, cal incrementar, com ja s'ha dit, la dotació de personal de suport, com ara tècnics d'integració social i promotors escolars, als centres amb elevada complexitat.

En relació amb aquesta recomanació, el Departament d'Educació va presentar a mitjan juliol el Pla de millora d'oportunitats

educatives per al curs 2020/2021, que preveu 19 mesures adreçades a reduir les barreres econòmiques en els centres, a fer acompanyament, motivació i suport a l'alumnat, a fer acompanyament a les famílies i a l'acció educativa comunitària, amb una inversió de 48 milions d'euros (5 milions per a les sortides i colònies escolars, 4,2 milions per garantir la gratuïtat dels materials escolars, 4 milions a tallers d'estudi i suport escolar, 5,7 milions a l'alumnat amb necessitats educatives especials, 13,5 milions per a la contractació de personal d'atenció educativa, etc.).

Taula 7. Evolució dels ajuts del Departament d'Educació (2010-2020)

Import (en M €)	2010 (2010/ 2011)	2011 (2011/ 2012)	2012 (2012/ 2013)	2013 (2013/ 2014)	2014 (2014/ 2015)	2015 (2015/ 2016)	2016 (2016/ 2017)	2017 (2017/ 2018)	2018 (2018/ 2019)	2019 (2019/ 2020)	2020 (2020/ 2021)
Ajuts per a llibres de text i material didàctic i informàtic (subvenció a centres amb complexitat)	-	-	-	3,7	2,5	4	4	4,1	5	5,7	5,2
Ajuts per a l'adquisició de llibres i material	11,6	11,8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subvencions per a la reutilització de llibres de text i material curricular i de continguts digitals	7,6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ajuts per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu	15,9	13,2	12,9	15,3	18,9	22,2	21,9	24,4	26,7	29,84	-
Beques i ajuts a l'estudi de caràcter general	32,3	35,9	38	45,5	47,8	47,2	49,2	47,5	49,7	53,97	-
Ajuts individuals de menjador escolar	33,2	31,6	32,7	39	46,4	54,1	61,8	71	74,1	(*)	-

Beneficiaris	2010 (2010/ 2011)	2011 (2011/ 2012)	2012 (2012/ 2013)	2013 (2013/ 2014)	2014 (2014/ 2015)	2015 (2015/ 2016)	2016 (2016/ 2017)	2017 (2017/ 2018)	2018 (2018/ 2019)	2019 (2019/ 2020)	2020 (2020/ 2021)
Subvencions destinades al finançament addicional dels centres privats que presten el Servei d'Educació de Catalunya en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides	0	0	-	4.342	7.019	6.908	7.614	-	-	-	-
Contracte programa	12.165	12.165	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació

Recomanacions

■ Convocatòries d'ajuts a l'escolaritat per a l'alumnat socialment desfavorit. El Síndic demana al Departament d'Educació de desplegar les convocatòries d'ajuts de llibres de text i material escolar i activitats complementàries, colònies i sortides que ja estan previstes en la Llei d'educació de Catalunya, actualment sense convocar.

■ Mesures de suport addicional als centres amb elevada complexitat. L'efecte confinament i la situació de crisi derivada de la pandèmia de la COVID-19 té un impacte especialment significatiu en els centres amb elevada complexitat i accentua les seves necessitats d'incrementar la dotació de plantilles i que aquestes siguin més multidisciplinàries, i també les necessitats d'augmentar les despeses de funcionament dels centres, per consolidar els seus projectes educatius i garantir la igualtat d'oportunitats respecte a l'alumnat escolaritzat als centres que no tenen elevada complexitat.

■ Mesures per garantir la continuïtat de l'activitat lectiva en els casos de quarantena del grup estable de convivència i també mesures per garantir aquesta continuïtat en el cas d'alumnat que, pel fet de ser cas sospitós o familiar de cas positiu o pel fet de ser alumnat "vulnerable", no pugui seguir l'activitat lectiva al mateix ritme que la resta d'alumnes del grup estable de convivència.

■ Mesures específiques per compensar el risc diferenciat de contagis i d'interrupció de l'activitat lectiva presencial entre centres. Els estudis epidemiològics realitzats evidencien la diferent prevalença dels contagis de la COVID-19 en funció de l'origen social de població i, per efecte de la segregació urbana existent, també en funció de la composició social dels diferents territoris.

En aquest context, els centres ubicats en entorns socialment més desfavorits tenen un risc afegit a interrompre l'activitat lectiva presencial com a conseqüència de la situació epidemiològica del seu entorn, i també com a conseqüència d'una taxa superior de casos positius entre el seu alumnat.

■ Programes de reforç escolar i d'acompanyament familiar a través dels plans educatius d'entorn i dels serveis d'intervenció socioeducativa: la prevenció de l'absentisme i la desconexió: El Departament d'Educació en col·laboració amb els ajuntaments han d'articular un treball compartit entre els centres amb elevada complexitat i els serveis d'intervenció socioeducativa, per promoure la vinculació de l'alumnat amb dificultats d'escolarització, especialment si perdura una situació de confinament o de treball escolar semipresencial. També cal potenciar en el marc dels plans educatius d'entorn i dels serveis d'intervenció socioeducativa, en col·laboració amb els centres escolars, programes de reforç escolar durant el curs i la presència de promotors escolars i de personal d'integració social per contribuir a combatre l'absentisme.

El pagament de quotes als centres concertats i a les llars d'infants privades

Durant el tancament dels centres, el Síndic va rebre nombroses queixes i consultes de famílies en desacord per haver d'abonar determinades quotes als centres on estaven escolaritzats els seus fills durant el període de confinament, tant pel que fa a centres concertats com a llars d'infants privades.

Més enllà de recordar els principis que regeixen el pagament de quotes, com ara el de gratuïtat de l'ensenyament, el de la voluntarietat o el de transparència per garantir el dret d'informació de les famílies, i més enllà de recordar l'infr finançament que pateixen els centres públics i concertats per sufragar les despeses de funcionament sense les aportacions de les famílies, el Síndic ha posat de manifest la situació d'excepcionalitat derivada de la crisi de la COVID-19 i el seu impacte en el finançament dels centres i la necessitat d'adaptar el pagament de quotes.

El tancament dels centres ha generat en molts casos la suspensió de serveis i activitats, com ara el servei de menjador escolar o les activitats extraescolars, que servien en part per finançar el funcionament dels centres. La dependència financera que tenen molts centres de les aportacions de les famílies va generar, arran el tancament dels centres i la suspensió de serveis i activitats, una situació financera delicada. Aquesta situació, però, s'havia de gestionar amb respecte als principis que regeixen el cobrament de quotes a les famílies.

A criteri d'aquesta institució, la gestió diferenciada, amb criteris tan dispars entre centres, atesa la seva autonomia en la gestió econòmica, si bé no té caràcter irregular, sempre que es respectin els drets associats al pagament de les aportacions econòmiques per part de les famílies, ha generat desorientació, en part perquè les famílies comparteixen la seva experiència. La manca de posició del Departament d'Educació a l'hora d'establir uns criteris generals no ha ajudat a clarificar la situació.

Des d'aquesta perspectiva, el Síndic ha demanat al Departament d'Educació de promoure, conjuntament amb les patronals dels centres concertats, l'establiment de criteris compartits i clars en relació amb les quotes que satisfan les famílies als centres concertats durant el període de tancament dels centres educatius, amb respecte als principis que regeixen el cobrament de quotes. En aquest sentit, el Síndic planteja, amb caràcter general, que:

- Els serveis escolars que objectivament no es presten, com és el cas del servei de menjador o l'acollida matinal, no s'han de cobrar. Hi ha serveis, però, la prestació dels quals ha pogut variar en l'actual situació de confinament de les famílies, com poden ser els serveis d'informàtica, els serveis psicopedagògics o altres serveis generals relacionats amb el funcionament del centre, que poden continuar cobrant-se, sempre que el centre tingui compromesa la despesa i es continuïn prestant, encara que amb una modalitat diferent. Si el centre ha reduït la despesa associada a la prestació d'aquests serveis, atès al caràcter no lucratiu d'aquests, ha de reduir la part proporcional en les quotes de les famílies.
- Les activitats complementàries, sempre que es continuïn impartint, es poden cobrar, encara que no sigui en la seva modalitat horària original. La prestació objectiva d'aquestes activitats no es pot mesurar en funció del nombre d'hores setmanals d'atenció directa que rep l'alumne per part del docent. El tancament dels centres i la situació de confinament de l'alumnat pot comportar una adaptació de la modalitat d'impartició d'aquestes activitats. En el supòsit que aquestes activitats objectivament no es prestin per decisió del centre, ni tan sols amb una modalitat diferent, no s'haurien de cobrar a les famílies. Si el centre ha reduït la despesa associada a la impartició

d'aquestes activitats, atès el seu caràcter no lucratiu, ha de reduir la part proporcional en les quotes de les famílies.

- Les quotes de material escolar es poden continuar cobrant en la part que s'estigui utilitzant o també en la part ja compromesa pel centre a inici de curs. El cost dels excedents de material que no s'hagin emprat durant el tercer trimestre i que es puguin utilitzar el curs següent ha de descomptar-se de l'import de les famílies, sigui aquest curs, sigui el curs vinent.
- Les quotes per sortides i colònies escolars que s'havien de fer el tercer trimestre no s'han de pagar, sempre que no hi hagi una despesa compromesa que no pugui ser recuperada pel centre. En el supòsit que el cobrament de quotes que cobreix el cost global d'aquestes sortides i colònies escolars estigui fraccionat mensualment i part de l'import de les quotes del tercer trimestre estigui destinat a sufragar el cost de les sortides i colònies escolars dels dos trimestres anteriors, el centre pot cobrar-les, sempre que es descompti la part proporcional no realitzada i no compromesa.
- Les activitats extraescolars que no s'estiguin desenvolupant no haurien de cobrar-se a les famílies. Les activitats extraescolars que es continuïn prestant poden cobrar-se, sempre que es respecti la participació voluntària de les famílies. La despesa ja compromesa pel centre a inici de curs, en cas que es continuï prestant l'activitat, es pot cobrar a les famílies que voluntàriament decideixin desvincular-s'hi.
- Les aportacions a les fundacions es poden continuar cobrant, sempre amb respecte escrupolós al seu caràcter voluntari. Les famílies que vulguin continuar pagant les aportacions voluntàries, ho han de poder fer, atès que aquestes aportacions van destinades a cobrir les despeses de funcionament del centre i el centre, malgrat estar tancat, continua funcionant.

Participació dels consells escolars en els plans d'obertura dels centres

El Departament d'Educació va anunciar el proppassat 20 de maig de 2020 el Pla d'obertura de centres educatius en fase 2 de desescalada en la finalització del curs 2019-2020. Cada centre, d'acord amb l'autonomia organitzativa de què disposa, havia de presentar el seu pla d'obertura amb l'acompanyament de la Inspecció educativa previ a l'inici de les activitats presencials amb l'alumnat.

El Síndic va constatar que aquestes instruccions no preveïen l'aprovació del pla d'obertura per part del Consell Escolar.

En relació amb aquest assumpte, la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació, estableix que el consell escolar és l'òrgan de participació de la comunitat escolar en el govern del centre i que les seves funcions, tant per a centres públics com per a centres privats concertats, consisteixen a, entre d'altres, aprovar les normes d'organització i funcionament, la programació general anual del centre i les modificacions corresponents (art. 148 i 152).

La mateixa llei preveu, a més, que els centres que presten el Servei d'Educació de Catalunya exerceixen l'autonomia organitzativa per mitjà d'una estructura organitzativa pròpia i de les normes d'organització i funcionament (art. 98), i també l'autonomia pedagògica, a partir del marc curricular establert, però amb la possibilitat de concretar, entre d'altres, els mètodes pedagògics (art. 97). En el cas dels centres públics, el consell escolar aprova el projecte educatiu, mentre que en el cas dels centres concertats participa en l'aplicació de la línia pedagògica general del centre (art. 148 i 152).

Finalment, la mateixa llei estableix que la participació de la comunitat educativa és un principi rector del nostre sistema educatiu (art. 2), i que els progenitors tenen dret de participar en la vida del centre per mitjà del consell escolar i dels altres instruments de què es dotin els centres en exercici de la seva autonomia (art. 25), i també l'alumnat, per als qual s'ha de preveure instruments de participació (art. 23). D'acord amb el Decret 102/2010, de 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius, les associacions de famílies d'alumnat participen en els consells escolars.

Tot i que durant el tercer trimestre del curs 2019/2020 no es va produir formalment una modificació de les normes d'organització i funcionament del centre, de la programació general anual de centre o del projecte educatiu, el Síndic considera que el tancament del centre, la represa telemàtica del curs i la posterior obertura selectiva del centre van suposar de facto un canvi en aspectes troncats de la manera de funcionar i organitzar-se, i també de desenvolupar l'activitat lectiva, per bé que de manera provisional, condicionada al desenvolupament de la pandèmia.

Tot i les directrius marcades pel Departament d'Educació, que s'havien de complir, hi havia un marge ampli de discrecionalitat per part dels centres, a partir de la seva autonomia, per determinar la manera d'organitzar l'obertura del centre. L'experiència constata, en aquest sentit, diferències significatives entre centres en la resposta donada a l'hora d'organitzar la reobertura.

A criteri d'aquesta institució, els plans d'obertura dels centres el juny de 2020 havien d'haver estat aprovats pels consells escolars i, per aquest motiu, el Síndic demana al Departament d'Educació que en el futur s'habilitin els mecanismes per fer possible la participació de la comunitat educativa en l'elaboració dels plans dels centres per fer front a la pandèmia.

Pel que fa a l'organització del curs 2020/2021, el Síndic constata que el punt 9 de les Instruccions del secretari de Polítiques Educatives, de 30 de juny, per al curs 2020-2021 dels centres educatius de Catalunya, disposa el següent: "El centre elaborarà, en el marc de l'autonomia i amb l'acompanyament de la Inspecció educativa, un pla d'organització bàsic i provisional (espais, esglaonaments d'entrades i sortides, franges, utilització dels patis, extraescolars,...) abans del 23 de juliol, i un altre de definitiu, incorporant els horaris, per a la primera setmana de setembre. Aquest pla definitiu haurà de ser aprovat pel consell escolar del centre i serà un element clau de la PGA del centre".

V. LA PARTICIPACIÓ AL LLEURE EDUCATIU EN UN CONTEXT DE DESIGUALTAT I DE DISTANCIAMENT FÍSIC

En els darrers anys, el Síndic ha destacat a bastament que les activitats de lleure educatiu ofereixen als infants importants oportunitats de desenvolupament personal i social, i que l'accés a aquest àmbit configura un dret protegit per la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant. Alhora, el Síndic també ha destacat que aquest és un dels àmbits educatius en què tenen més incidència les desigualtats econòmiques d'accés i que, malgrat aquest fet, són escasses les polítiques efectives d'accessibilitat desplegades per les diferents administracions públiques.

En aquest escenari, la crisi derivada de la pandèmia de la COVID-19 ha posat en valor, més que mai, la importància del lleure educatiu com a espai de provisió d'oportunitats per als infants, amb una forta funció preventiva i compensadora de les desigualtats socials si es garanteix l'accés de l'alumnat socialment desfavorit a aquest àmbit educatiu.

Des d'aquesta perspectiva, en el marc de l'informe *Els centres amb elevada complexitat davant la COVID-19*, presentat pel Síndic el mes de maig de 2020, aquesta institució ja va destacar, entre altres aspectes, que el lleure podia desenvolupar un paper important a l'hora de compensar aquestes desigualtats durant el període d'estiu, atesos els dèficits en l'atenció educativa de l'alumnat socialment desfavorit al llarg dels mesos de confinament i de tancament dels centres, sigui per les dificultats de connectivitat, sigui per problemes de desafecció escolar agreujats per la manca de presencialitat, sigui per desigualtats en l'acompanyament familiar, sigui pel tancament de l'oferta socioeducativa fora de l'escola.

De fet, durant el segon trimestre de 2020, la tardana reobertura dels centres, a partir de la fase 2 de desconfinament, i l'escassa organització d'activitats presencials per a l'alumnat van fer que molts d'aquests infants no gaudissin d'activitats presencials d'educació formal o no formal feia tres mesos, amb els beneficis socials que això comporta, especialment de prevenció de les desigualtats educatives.

Cal tenir present que les famílies socialment més capitalitzades tendeixen a garantir un suport educatiu més gran als infants, també en períodes de vacances, que les famílies socialment menys capitalitzades.

En aquesta mateixa línia, nombroses entitats socials i de lleure educatiu, i també aquesta institució, van posar l'accent en la importància de planificar i reforçar adequadament l'oferta existent durant el període d'estiu de 2020 per compensar la desigualtat d'oportunitats educatives que va suposar el tancament dels centres escolars i el confinament dels infants.

Les dades disponibles per aquesta institució posen de manifest que la participació a les activitats educatives de lleure s'ha reduït en un 34,5% respecte dels nivells de participació existents l'any 2019, amb una pèrdua de més de 167.000 participants. Cal tenir present que el 87,5% de les activitats d'educació en el lleure dutes a terme l'any 2019, en condicions de normalitat, es va desenvolupar durant l'estiu, i que aquestes activitats van comptar amb 486.126 participants (alguns dels quals, en més d'una activitat) (vegeu les taules 8 i 9). Aquesta pèrdua de participació suposa un retrocés en l'exercici efectiu del dret al lleure, amb un impacte sobre les oportunitats educatives dels infants i també sobre la capacitat de prevenir problemàtiques socials entre els infants socialment desfavorits.

Taula 8. Dades de participació en activitats d'educació en el lleure a Catalunya (2019-2020)

	Activitats	Participants	Dirigents	Personal de suport	Total assistents
Any 2019	11.215	524.498	71.612	6.756	602.866
Estiu 2019	9.810	486.126	64.660	5.647	556.433
% estiu	87,5	92,7	90,3	83,6	92,3
Estiu 2020	8.561	318.237	47.373	4.585	370.195

Font: Direcció General de Joventut

Taula 9. Evolució de la participació a les activitats de lleure (2010-2019)

Activitats d'educació en el lleure (1)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Activitats notificades (DGJ)	4.186	4.785	4.674	4.906	5.029	5.514	6.098	7.478	8.230	7.964
Participants (DGJ)	191.262	202.677	188.971	194.350	211.994	245.644	268.313	334.296	369.093	384.611
Dirigents (DGJ)	25.207	27.592	26.636	28.005	30.221	34.283	38.667	47.382	52.471	52.615
Total assistents (DGJ)	216.469	230.269	215.607	222.355	242.215	279.927	306.980	381.678	425.928	441.577
Activitats esportives (2)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 (oct)
Activitats notificades (DGJ)	-	-	-	-	-	-	-	1.341	1.839	1.846
Participants (DGJ)	-	-	-	-	-	-	-	80.657	96.126	101.515
Dirigents (DGJ)	-	-	-	-	-	-	-	9.563	11.317	12.045
Total assistents (DGJ)	-	-	-	-	-	-	-	90.220	108.527	114.856
Centres docents en el Pla català d'esport a l'escola (PCEE) (SGE)	1.141	1.345	1.324	1.264	-	-	1.027	1.001	978	1.000

Activitats d'educació en el lleure (1)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Alumnat participant en el Pla català d'esport a l'escola (PCEE) (SGE)	386.795	424.309	528.213	272.500	250.713	240.000	242.000
Participacions als jocs esportius escolars de Catalunya (JEEC) (SGE)	207.953	236.579	230.071	...	201159	205.954	245.000	179.050	200.000	200.000
Llicències federatives (SGE)	615.322	612.838	591.906	609.441	618.723	608.658	632.362	620.285	620.285	620.000
Espais esportius censats al cens d'equipaments esportius de Catalunya (SGE)	34956	35424	35581	35333	38727	40298	42681	49437	49.400	50.000
Entitats registrades al Registre d'entitats esportives (SGE)	18.764	17.045	18.000	18.100

Font: Direcció General de Joventut, Secretaria General de l'Esport

Nota: (1) Les dades relatives a la participació en activitats d'educació en el lleure només inclouen activitats d'educació en el lleure en sentit estricte (és a dir: activitats sense component esportiu). Quant a les activitats de caràcter esportiu que també s'han de notificar a la DGJ (els casals esportius, les estades o campus esportius i les rutes esportives que es duen a terme en èpoques de vacances escolars) es detallen en l'apartat d'activitats esportives. El principal factor que explica el notable creixement en les notificacions d'activitats d'educació en el lleure a partir de 2017 és l'aprovació i entrada en vigor (l'1 de novembre de 2016) del nou Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de 18 anys. Així, amb l'actual decret cal notificar les activitats amb pernòctació que tinguin una durada igual o superior a dues nits consecutives, mentre que amb l'anterior decret només calia notificar les activitats amb tres o més nits de pernòctació.

(2) En l'apartat d'activitats esportives s'hi inclou informació sobre activitats que tenen un component esportiu important però que, alhora, tenen elements substancials que les fan equiparables a les activitats d'educació en el lleure. Aquestes activitats (els casals esportius, les estades o campus esportius i les rutes esportives que es duen a terme en èpoques de vacances escolars) també s'han de notificar a la DGJ d'ençà de l'entrada en vigor del Decret 267/2016.

Les mesures de distanciament físic imposades en el desenvolupament de les activitats o les dificultats per part d'alguns dels actors, com són les AFA/AMPA o altres, en l'organització de casals i altres activitats d'estiu a causa del tancament dels centres i serveis educatius durant l'estat d'alarma, expliquen, en part, aquest decrement de la participació.

En part, però, aquesta minoració de la participació també s'explica per la renúncia de moltes famílies a participar a les activitats d'educació en el lleure, sigui per precaució de possibles contagis, sigui també per l'empitjorament de les condicions econòmiques que pateixen.

La informació facilitada pel sector a aquesta institució és que aquest descens de la participació en les activitats de lleure s'ha continuat produint amb les activitats de lleure que es desenvolupen durant el curs.

De fet, des de la perspectiva dels drets dels infants, els problemes que planteja la crisi derivada de la pandèmia de la COVID-19 són fonamentalment dos: per un costat, que la situació de confinament i la necessària adopció de mesures de prevenció de possibles contagis ha dificultat l'organització de les activitats i també ha dissuadit moltes famílies de participar-hi; i per un altre, que la crisi econòmica derivada de la pandèmia dificulta la capacitat de les famílies de sufragar els costos d'accés.

Cal tenir present que la crisi econòmica derivada de la pandèmia suposa (i suposarà) un increment de la precarietat social en què es troben (i es trobaran en un futur proper) moltes famílies a causa de l'increment de la taxa d'atur i la consegüent reducció d'ingressos. Aquesta realitat introdueix obstacles a la participació dels infants socialment menys afavorits a l'hora de participar en activitats que requereixen un cost d'accés per part de les famílies, en un context de creixement de la vulnerabilitat social i, consegüentment, també de creixement de la necessitat de promoure la participació d'aquests infants a l'oferta existent per garantir l'atenció adequada de les seves necessitats socioeducatives.

Diversos estudis assenyalen que les situacions de confinament i la crisi econòmica estan tenint efectes directes sobre la salut mental i el benestar emocional dels infants, especialment dels infants socialment desfavorits.

La manca de garanties de provisió i accés d'aquests infants a les activitats educatives de lleure organitzades, tant a l'estiu com posteriorment, pot provocar per als infants socialment desfavorits l'allargament i la reproducció de la situació de desigualtat que pateixen, i que van viure de manera especialment dramàtica durant els mesos de confinament.

Davant d'aquest escenari, el Síndic demana que cap d'aquests infants que deixa de fer activitats visqui en situació de vulnerabilitat

social, o que tots els infants que poden patir aquesta situació, tinguin l'oportunitat de participar en activitats d'educació en el lleure.

La disponibilitat d'ofertes de caràcter assistencial i gratuït no és suficient per garantir l'accés al lleure de molts infants que, sense patir una situació de vulnerabilitat social severa, presenten dificultats econòmiques i tenen limitat l'accés normalitzat a la resta de l'oferta existent.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies va presentar, a finals del mes de maig, el Pla del lleure educatiu 2020, al qual es destina un total d'11 milions d'euros (el doble de la inversió prevista inicialment). Aquest pressupost inclou tant les partides ordinàries que donen continuïtat a les accions que ja s'havien anat desplegant en anys anteriors, com les partides extraordinàries que s'han habilitat per fer front a les conseqüències de la COVID-19 (compra de material, professionals de suport, etc.).

La Direcció General de Joventut ha impulsat una modificació del Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de 18 anys, per adaptar-lo a la nova situació i facilitar el màxim possible la programació i preparació de les activitats per part de les entitats organitzadores i promotores. Aquesta adaptació comporta l'aplicació provisional d'un règim excepcional, recollit i regulat en la Resolució TSF/1198/2020, de 2 de juny, per la qual s'adopten mesures extraordinàries destinades a les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de 18 anys, per reduir riscos de propagació de la COVID-19.

S'ha creat la Taula de Governança de l'Educació en el Lleure, amb la participació del sector del lleure però també de sindicats, entitats municipalistes, els departaments d'Educació, d'Interior i de Salut, entitats socials, etc., com a espai transversal de participació de tots els actors interpellats en la cocreació de les activitats de lleure educatiu 2020 i, sobretot, com a espai de governança conjunta. Aquesta taula ha plantejat i acordat mesures de coordinació de les activitats, així com mesures de suport logístic per a l'organització de les activitats, com ara la cessió d'espais i equipaments municipals susceptibles d'acollir les activitats.

Per la seva banda, el Departament d'Educació va aprovar per al curs 2020/2021 el Pla de millora de les oportunitats educatives, amb 19 mesures previstes, una de les quals referida a les oportunitats educatives més enllà de l'escola (19), dotada amb 4 milions d'euros, amb un increment de la inversió dels plans educatius d'entorn per reforçar l'oferta d'accions educatives més enllà de l'horari lectiu i també de centres educatius que no pertanyen a un pla educatiu d'entorn, per finançar accions educatives més enllà de l'horari lectiu.

Tot i aquestes millores, el Síndic recorda que aquesta inversió és insuficient encara per garantir l'accés del conjunt d'infants en situació de vulnerabilitat social a les

activitats educatives d'estiu: hi ha prop de 250.000 infants en situació de risc de pobresa, i prop de 90.000, en situació de pobresa severa.

Alhora, el Síndic també lamenta que, amb caràcter general, durant els darrers mesos no s'ha fet un treball d'acompanyament suficient a les famílies des dels serveis socials i des dels centres escolars per estimular la participació dels infants en situació de vulnerabilitat social a l'oferta existent. La promoció d'ajuts econòmics és una condició necessària però no suficient. A més d'incrementar el finançament, doncs, cal desenvolupar actuacions que donin a conèixer i promoguin la participació d'aquests infants a les activitats.

Taula 10. Evolució de les subvencions (en milions d'euros) al lleure educatiu (2010-2019)

Direcció General de Joventut	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	3,5 M €	3,4 M €	3,2 M €	3,0 M €	3,5 M €	3,7 M €	4,0 M €	4,6 M €	4,6 M €	4,6 M €
Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	1,8 M €	1,8 M €	1,4 M €	1,3 M €	1,3 M €	1,4 M €	0,9 M €	0,4 M €	0,4 M €	0,44 M €
Departament d'Educació	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Subvencions a ajuntaments per a activitats extraescolars	1,0 M €	0,8 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €
Subvencions a les AMPA per a activitats extraescolars	1,8 M €	2,3 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €
Secretaria General de l'Esport	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Esport federat: Clubs	6,1 M €	2,4 M €	-	1,0 M €	0,6 M €	0,7 M €	0,7 M €	0,0 M €	0,65 M €	1,2 M €
Esport federat: Federacions	16,0 M €	13,5 M €	12,3 M €	5,8 M €	6,0 M €	6,4 M €	6,6 M €	8,3 M €	8,6 M €	8,75 M €

Secretaria General de l'Esport	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Esport federat: Unió de Federacions Esportives (subvenció ordinària)	2,1 M €	1,4 M €	0,7 M €	0,8 M €	0,8 M €	0,9 M €	0,9 M €	1,3 M €	0,75 M €	1,07 M €
Esport federat: impacte	-	1,2 M €	-	0,8 M €	0,7 M €	0,8 M €	0,9 M €	0,0 M €	1,0 M €	2,0 M €
Esport escolar: consells esportius	4,5 M €	3,8 M €	3,4 M €	2,4 M €	3,0 M €	3,2 M €	3,5 M €	4,0 M €	4,3 M €	4,75 M €
Esport escolar: Unió de Consells Esportius (subvenció ordinària)	-	0,2 M €	-	0,3 M €	0,1 M €	0,4 M €	0,3 M €	0,5 M €	0,5 M €	0,7 M €
Esport escolar: Pla català d'esport a l'escola	3,3 M €	-	3,0 M €	-	-	-	-	-	-	0,37 M €
Esport universitari: Campionats Universitaris de Catalunya	0,08 M €	0,06 M €	0,05 M €	0,05 M €	0,08 M €	0,12 M €	0,10 M €	0,1 M €	0,1 M €	-
Condicionament d'equipaments esportius (ajuntaments, etc.)	-	-	-	-	1,6 M €	1,4 M €	-	-	-	-

Font: Direcció General de Joventut, Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària, Departament d'Educació i Secretaria General de l'Esport

Recomanacions

- Que el Departament d'Educació, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i els ajuntaments convoquin els ajuts per fomentar l'accés dels infants en igualtat d'oportunitats a les activitats d'educació en el lleure organitzades a l'estiu i també a les activitats extraescolars que es puguin desenvolupar durant el curs (art. 50.3 i 202 de la LEC), i que es garanteixi que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants, especialment en zones socialment desfavorides.
- Que s'incrementi el finançament de les entitats d'educació en el lleure per promoure la participació dels infants socialment desfavorits a l'oferta d'activitats existent.
- Que les administracions públiques que gestionen directament activitats i serveis de lleure educatiu sufragades amb fons públics, o hi donen suport financer, promoguin mesures d'accessibilitat econòmica (ajuts econòmics, bonificacions i exempcions, sistemes de tarifació social, etc.)
- Que els ajuntaments, conjuntament amb els agents del territori, garanteixin la promoció i la provisió d'activitats de lleure educatiu durant l'estiu i durant el curs escolar, especialment en municipis socialment desfavorits, i la participació dels infants amb més necessitats socioeducatives.
- Que el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i els ajuntaments garanteixin el funcionament dels serveis d'intervenció socioeducativa (centres oberts) al llarg de l'estiu i també en períodes de confinament.
- Que els ajuntaments fomentin l'accés i l'obertura dels equipaments públics i de les instal·lacions de titularitat municipal (escoles, centres cívics, biblioteques, casals d'entitats, instal·lacions esportives, etc.) a les entitats de lleure educatiu per al desenvolupament d'activitats educatives.
- Cal promoure el treball integrat entre serveis socials, centres escolars i entitats que desenvolupen activitats de lleure educatiu per garantir i donar suport a la participació dels infants socialment desfavorits a l'oferta.

Les quotes per a les activitats de lleure durant el confinament

El Síndic també ha rebut diferents queixes en desacord amb el pagament de quotes, especialment a clubs o a entitats esportives, arran de la suspensió de les activitats esportives a causa del confinament per la COVID-19. Aquestes queixes fan esment, de vegades, de les quotes de soci de les entitats o de les quotes per poder fer determinades activitats formatives infantils, i en altres ocasions, de la gestió de la llicència federativa per part d'entitats i clubs.

La Secretaria General de l'Esport i l'Agència Catalana del Consum van emetre en data 31 de març de 2020 un comunicat públic que, en termes generals, establia que les quotes socials abonades a entitats culturals i esportives sense finalitat de lucre, legalment creades i inscrites com a tals, ja siguin clubs esportius com federacions esportives, no generen dret a devolució, tot considerant que són aportacions a fons perdut per contribuir al manteniment de l'entitat i reflectir així l'adhesió i la pertinença a un projecte compartit per totes les persones associades. Aquestes quotes defugen de la consideració de pagament per prestació de serveis i, per tant, queden exclosos de l'àmbit objectiu subjecte a la Llei 22/2010, del 20 de juliol, del Codi de consum de Catalunya, i consegüentment, els subjectes interessats no reben la consideració de consumidors i usuaris. Aquesta exclusió comporta la no-obligació de devolució corresponent a les quantitats abonades en aquest concepte.

En data 14 d'abril de 2020 la Secretaria General de l'Esport va emetre un nou comunicat que donava resposta concreta a si les quotes de les federacions esportives estan afectades pel que preveu la normativa general de consum sobre el dret a la devolució dels imports pagats pels consumidors en cas que no es prestin els serveis. La posició de la Secretaria General de l'Esport, ratificada per la sentència recent del Tribunal de Justícia de la Unió Europea (TJUE) de data 11 de setembre de 2019, permet concloure que les quotes abonades a les federacions esportives són obligatòries per poder practicar l'esport federat i participar en les competicions que organitzen aquestes federacions. Tot i la seva naturalesa privada, les federacions esportives presten un servei públic en la mesura que són les responsables de gestionar i organitzar oficialment cada esport i les seves competicions. En conseqüència, no hi ha dret a devolució d'aquestes quotes. Així mateix, les quotes que es paguen a les federacions esportives no es poden considerar incloses en les previsions del Reial decret llei 11/2020, de 31 de març, pel qual s'adopten mesures urgents complementàries en l'àmbit social i econòmic per fer front a la COVID-19 i, més concretament, en l'article 36 d'aquesta norma, que és on es preveuen mesures específiques de protecció als consumidors.

El Síndic no té un posicionament divergent del que expressen les administracions afectades, tot i que recorda que el cost de la llicència federativa està destinat, en bona part, a sufragar les despeses relacionades amb l'organització de les competicions, i aquestes despeses depenen, en part, de la durada/freqüència i de les condicions en què es desenvolupen.

De cara al curs 2020/2021, el Síndic recordava que hi ha incertesa sobre les condicions en què es podran desenvolupar les activitats culturals i les competicions esportives, però hi ha certesa del risc que aquestes no es puguin desenvolupar normalment o, fins i tot, que s'hagin de suspendre.

Des d'aquesta perspectiva, el Síndic ha demanat a la Secretaria General de l'Esport que treballi amb les federacions esportives per adequar a diferents escenaris les quotes corresponents a les llicències federatives que sufraguen les famílies, en funció de l'afectació de la pandèmia de la COVID-19 al desenvolupament de les competicions esportives oficials.

A través de la resposta tramesa, la Secretaria General de l'Esport exposa que, amb l'objectiu de posar en comú les actuacions concretes sobre les afectacions de la COVID-19, ha treballat amb els representants del sector esportiu a Catalunya durant els darrers mesos en el marc d'una taula de treball sectorial creada el 9 d'abril, la Taula Sectorial de l'Esport, amb reunions quinzenals per compartir dificultats i canalitzar les inquietuds i demandes del sector esportiu.

En relació amb la fase de represa i planificació de la temporada 2020/2021, la SGEAF afegeix que té programades reunions amb la UFEC i gerents de les federacions catalanes per promoure que les federacions catalanes puguin planificar i adaptar el cost de les llicències al tipus de competicions previstes per aquesta nova temporada 2020/2021, tal com se sol·licita en la resolució del Síndic.

Des d'aquesta perspectiva, i davant la incertesa sobre les condicions en què es podran desenvolupar les competicions durant aquesta nova temporada 2020/2021, la SGEAF, amb la voluntat que aquests efectes negatius no castiguin l'economia de les famílies, ha presentat una proposta a la Comissió per a la recuperació econòmica del govern de la Generalitat de Catalunya (CORECO), que consisteix a finançar parcialment el cost de totes les llicències esportives de la població practicant escolar, universitària i federada durant el curs 2020/2021, en benefici de famílies i les associacions esportives escolars i clubs esportius.

Segons la SGEAF, aquest suport pretén dos objectius principals: (1) persegueix la reactivació social i econòmica del sector, facilitar a infants, joves i esportistes adults la continuïtat al dret d'accés a la pràctica d'activitat física i esportiva; i (b) també pretén evitar la pèrdua del vincle de la societat amb el teixit associatiu esportiu escolar, federat i universitari de Catalunya, de manera que es faci més suportable la sostenibilitat de l'activitat diària davant els efectes de la COVID-19.

La SGEAF ha valorat aquesta proposta en 37 milions d'euros, tenint en compte les 450.000 llicències d'esportistes escolars d'arreu de Catalunya, els 650.000 llicències d'esportistes federats dels 18.000 clubs esportius registrats a Catalunya, i els 7.500 esportistes universitaris provinents de les 12 universitats de Catalunya.

La SGEAF afegeix que el projecte resta actualment en estat d'anàlisi per part dels responsables del CORECO i serà viable en funció de la recepció dels fons europeus contra la COVID-19 aprovats per la Comissió Europea.

El tancament d'equipaments municipals arran de la crisi de la COVID-19

El Síndic ha rebut queixes pel fet que determinats ajuntaments no han cedit durant l'estiu els equipaments escolars i esportius municipals a les entitats de lleure ni han promogut directament la provisió de casals d'estiu o altres activitats adreçades a la infància i adolescència.

Amb caràcter general, els ajuntaments van argumentar que els espais municipals com ara escoles, piscines, pavellons, etc. estaven tancats i no es van cedir a les entitats, com s'havia fet en anys anteriors, seguint el principi de prevenció, com a mesura sanitària i de prevenció de riscos amb l'objectiu de garantir la salut de la població, atès que l'Administració no podia assegurar la implantació adequada de protocols, vigilància i operacions de neteja i desinfecció dels espais que exigia la nova situació de la COVID-19.

Aquesta negativa a cedir espais ha dificultat l'accés d'infants a les activitats i als beneficis socioeducatius que comporta. La necessària adopció de mesures per prevenir el contagi de la COVID-19 ha de ser compatible, sempre que sigui possible d'acord amb les indicacions de les autoritats sanitàries, amb l'exercici del dret al lleure dels infants.

En determinats casos, val a dir que el tancament es va produir, tot i que no hi havia indicacions de les autoritats sanitàries que fessin inviable l'obertura dels equipaments municipals per a l'organització d'activitats de lleure adreçades als infants durant els mesos d'estiu en aquells territoris.

■ La recerca feta sobre la participació dels infants al lleure educatiu destaca **patrons diferenciats d'accés entre nens i nenes**, més o menys orientats cap a les activitats esportives, i també una pèrdua de participació més alta entre les noies a mesura que avança l'edat. Caldria articular mesures que garanteixin activitats de lleure accessibles per a tothom, independentment del sexe, per garantir que l'encara existent socialització des del gènere no sigui un impediment per fer activitats de lleure.

VI. DESIGUALTATS I RISCOS EN L'ÚS DE LES TIC PER PART DELS INFANTS I ADOLESCENTS DAVANT EL CONFINAMENT

L'accés i l'ús adequat de les TIC contribueixen a garantir i exercir drets i llibertats, com ara el dret a la informació, l'educació en igualtat d'oportunitats, la participació, la llibertat d'expressió i de pensament, la llibertat de consciència i religió, i també el descans, esplai, joc, esbarjo i participació en la vida cultural i artística, tots recollits en la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (articles 13, 14, 17, 28 i 31).

Ara bé, també és cert que, a través de l'ús de les TIC, aquests drets i llibertats poden ser fàcilment vulnerats: el dret a la intimitat, la privacitat i l'honor, per l'abundant difusió i ús de dades i imatges personals i els interessos econòmics que mouen; el dret a la salut i la protecció contra la violència, per l'expressió en xarxa de diverses formes de violència i la magnificació que suposa l'accés fàcil i massiu a determinats continguts, i també pel caràcter addictiu d'alguns jocs i aplicacions especialment dissenyats a aquest efecte; i, finalment, el dret a l'equitat, tant en l'accés a dispositius i a la xarxa en si, com en l'educació i acompanyament en l'ús de les tecnologies, d'entre els més importants.

Els reptes a l'hora de garantir un ús saludable i beneficiós de les tecnologies de la informació entre la població infantil i juvenil ja hi eren abans de l'aparició de la COVID-19 i ja havien estat detectats i posats de manifest pel Síndic en diverses ocasions.

En aquest sentit, es remarcava que, més enllà de la regulació del sector per controlar o limitar els riscos associats a Internet i les TIC, el factor primordial per garantir-ne un ús adequat és l'educació en l'ús de les noves tecnologies de tots els infants i adolescents i les seves famílies, i també la prevenció de problemes que potser apareixen o s'evidencien en línia, però que existien ja prèviament o continuen coexistint fora de l'entorn virtual (assetjaments, problemes de salut mental).

També es demanava que es garantissin l'accessibilitat i l'alfabetització digital a tota

la població i, per tant, que es proporcionessin mitjans en aquest sentit i es promoguéssin l'educació digital als centres educatius, a través del Pla d'educació digital, com a condició indispensable per fer efectiva l'equitat en un món absolutament digital.

Ara bé, és cert que el confinament i el funcionament no presencial dels centres educatius des que es va decretar l'estat d'alarma encara han magnificat més les mancances que ja existien en aquest àmbit.

La desigualtat en l'accés telemàtic i les condicions en què molts alumnes han pogut seguir les classes durant el tancament presencial dels centres educatius ha comportat una forta discriminació en la garantia del dret a l'educació i la continuïtat en el seguiment del procés d'aprenentatge per raons socioeconòmiques i culturals. També alguns alumnes amb necessitats educatives especials han resultat especialment discriminats per raó de la seva discapacitat, atesa la manca d'adaptació dels recursos telemàtics a les seves necessitats.

D'altra banda, la situació de confinament ha posat de manifest la necessitat urgent d'establir mesures de control i supervisió de l'ús que fan dels infants i adolescents les empreses que es lucren en l'àmbit digital en benefici propi (tant de les seves dades personals com del seu temps i de les vulnerabilitats que presenten per raó d'edat). Així, els índexs de consum de temps de pantalles entre infants i adolescents i les consultes per problemes relacionats amb l'addicció i el joc en línia també s'han incrementat davant la manca d'activitats extraescolars, la impossibilitat de sortir al carrer durant un temps i altres factors relacionats amb les mesures adoptades durant pandèmia.

Així mateix, s'ha constatat la necessitat de fer pedagogia i sensibilització quant a l'ús saludable de les xarxes i alertar sobre els riscos associats, tant a les famílies com als mateixos infants i adolescents.

Finalment, cal destacar la preocupació per preservar la privacitat i seguretat en l'ús de les noves tecnologies, tant per al seguiment del curs escolar com també per a l'ús privat per part d'infants i adolescents que ha plantejat la irrupció de la crisi sanitària actual.

6.1. BRETXA DIGITAL

Durant el confinament, en què el seguiment del curs escolar ha estat telemàtic, la bretxa digital ja existent ha resultat especialment discriminatòria per al col·lectiu d'alumnat que per raons socioeconòmiques pot tenir més problemes de connectivitat i de provisió d'equipaments adequats. A la vegada, durant la situació de confinament, a la manca o dificultat de provisió tècnica de mitjans, s'hi ha d'afegir la manca de disposició d'espai d'estudi adequat i per fer seguiment telemàtic de les connexions i classes en línia, que els alumnes més desfavorits també pateixen sovint, ja que poden estar compartint habitatges més petits, i no condicionats per a la concentració i l'aprenentatge.

Finalment, com també succeeix en el cas del seguiment presencial dels estudis, la diferència de nivell sociocultural i econòmic de les famílies ha tingut un paper clau en la continuïtat i el seguiment escolar entre els infants durant aquesta pandèmia, ja que l'entorn i l'acompanyament per part de la família quan l'escola física i els espais d'estudi com ara biblioteques i centres de suport no presten els seus serveis de forma ordinària encara són més rellevants que habitualment.

Així, l'estudi *Desigualtats d'aprenentatge en confinament* dut a terme per un equip de

recerca de la UAB evidencia que el confinament ha amplificat les desigualtats en l'aprenentatge entre infants ja existents per les raons exposades.

Pel que fa exclusivament a la provisió de mitjans tècnics i la relació entre ingressos de la família i l'accés i ús de les TIC, segons l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, l'any 2019 a Catalunya hi havia un 8,5% de llars amb progenitors que conviuen amb algun fill (prop de 113.000) que no tenien ordinador a casa (8,5%) i un 3,0% (prop de 40.000), que no tenien Internet o banda ampla. Aquesta enquesta també posa de manifest que un 7,2% dels infants de 10 a 15 anys (prop de 36.000) no havien utilitzat en els darrers tres mesos un ordinador, i un 4,6%, Internet. Dels que sí que havien utilitzat Internet, val a dir que una part, el 3,6%, no ho havia fet des de l'habitatge on resideix (prop de 17.000 infants d'aquesta edat).

Es constaten notables desigualtats socials, especialment pel que fa a l'ús de l'ordinador, com a conseqüència de la bretxa digital: el 20,8% dels infants de 10 a 15 anys que resideixen en llars amb ingressos de menys de 900 euros mensuals manifesta no haver fet ús d'un ordinador en els darrers tres mesos, mentre que aquest percentatge és de l'1,4% en el cas dels infants que resideixen en llars amb ingressos de més de 2.500 euros mensuals.

Taula 11. Infants de 10 a 15 anys sense ús d'ordinador en els darrers tres mesos, per ingressos familiars de la llar (2019)

	Ordinador	
	N	%
Menys de 900 €	12.198	20,8
De 901 a 1.600 €	10.547	11,4
De 1.601 a 2.500 €	3.938	3,8
Més de 2.500 €	2.067	1,4
NS/NR	7.376	7,3
Total	36.251	7,2

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (disponible a Idescat)

El Síndic ha constatat l'esforç desenvolupat pel Departament d'Educació i les administracions locals a l'hora de distribuir dispositius electrònics per a l'alumnat que no tenia ordinador o connectivitat per efecte de la bretxa digital, però també ha constatat que no tot l'alumnat que es trobava en aquesta situació ha rebut al llarg del curs 2019/2020 un dispositiu electrònic per desenvolupar l'activitat lectiva.

El Departament d'Educació tenia la previsió de distribuir dispositius electrònics i/o connectivitat a 33.534 alumnes. A causa de la logística prevista, que comporta un circuit complex d'adquisició i preparació dels dispositius per poder ser utilitzats pels alumnes, i també de magatzem i distribució per fer-los arribar al seu domicili, a mitjan maig, prop d'una tercera part de l'alumnat a qui s'havia previst distribuir un dispositiu electrònic encara no l'havia rebut. Calia garantir que a inici de curs 2020/2021 tot l'alumnat disposés de dispositius electrònics i/o connectivitat.

Ateses les mancances i les desigualtats constatades, el Departament d'Educació va assegurar que la promoció de curs o la graduació no dependria de l'avaluació feta durant el tercer trimestre per evitar que el confinament comportés un increment de la repetició de curs.

A mitjan juliol de 2020, el Govern va aprovar una inversió de 184,8 milions d'euros fins al 2025 per al Pla d'educació digital a Catalunya (106 milions d'euros per al curs 2020/2021), que incorpora el Projecte estratègic per l'acceleració de la transformació digital dels centres educatius de Catalunya i abordatge de la bretxa digital. Aquest projecte preveu l'adquisició d'un volum estimat de 300.000 dispositius portàtils per a l'alumnat dels centres, a partir de tercer de l'ESO fins a la postobligatòria, amb un finançament de 99,7 milions d'euros, i també la distribució de 110.000 paquets de connectivitat per a l'alumnat vulnerable de totes les etapes, amb una inversió de 31,7 milions d'euros. L'objectiu és assegurar que l'alumnat pugui seguir les classes en cas d'un nou confinament o d'un escenari d'educació híbrida (amb prioritació en el repartiment de dispositius a partir de tercer de l'ESO fins a la postobligatòria).

Aquest projecte també preveu la instal·lació de xarxes LAN-WIFI a 1.230 centres educatius públics que encara no en tenen, la qual cosa suposa una inversió total de 23,5 milions d'euros que permetrà als centres connexions simultànies de diferents dispositius, capacitat suficient per a pràctiques col·laboratives, eines telemàtiques de comunicació i altres usos que requereixin la connexió generalitzada i permanent de dispositius dins els centres educatius, i també l'adquisició de fins a 85.000 dispositius addicionals per al professorat, amb una inversió de 29 milions d'euros.

Malgrat aquesta inversió, cal estar amatents als confinaments que es van produint i assegurar que l'alumnat disposa a la llar dels recursos tecnològics necessaris per desenvolupar l'activitat lectiva de manera virtual en cas necessari, però sobretot que la desigualtat en el nivell d'autonomia i d'habilitats digitals dels infants més petits o aquells que no disposen de l'acompanyament familiar i els espais adequats per al seguiment del curs no condicionin el seguiment en situació de confinament de les activitats lectives.

6.2. EXCESSOS I ADDICCIONS EN L'ÚS DE LES PANTALLES

Els infants i adolescents estan en contacte amb la tecnologia des que neixen, i aquesta relació amb la tecnologia des d'edats primerenques té nombrosos beneficis per a les noves generacions com per a tota la societat, però comporta riscos. Un d'aquests riscos és l'addicció que poden provocar algunes de les prestacions i dels serveis que ofereix aquesta tecnologia tan atractiva, especialment a infants i adolescents.

Els infants i adolescents són més vulnerables a algunes de les atraccions que presenta la xarxa i als seus paranys, ja que el seu cervell s'està desenvolupant i està en un moment d'exploració, confiança i obertura, però hi ha infants i adolescents que són especialment vulnerables a partir de problemes relacionats amb el mal ús d'Internet, per raons neurobiològiques, individuals psicosocials o també per ser més susceptibles a l'hora de sentir-se atrets pels mecanismes que utilitzen les

xarxes socials i altres aplicacions a aquest efecte, i que s'aprofiten d'aquesta natural predisposició de l'infant.

Com succeeix amb altres tipus d'addiccions, els infants i adolescents amb aquesta addicció presenten:

- Irritabilitat i malestar quan no poden accedir a Internet, estat que es coneix com abstinència.
- Necessitat d'anar augmentant el temps de connexió per sentir-se satisfets, procés que es coneix com tolerància.
- Dificultats per mantenir les activitats habituals, com ara relacions familiars, rendiment acadèmic i activitats lúdiques amb amics o esports.

El tractament que indiquen els experts per controlar l'addicció a Internet ha de ser de tipus integral, i cal valorar en primer lloc si hi ha alguna altra malaltia associada i tractar-la, ja que sovint l'ús patològic de les pantalles es presenta en adolescents amb altres trastorns mentals previs o amb dificultats per controlar els impulsos en altres àmbits i que són més proclius a patir altres tipus d'addiccions. La família té un paper clau en la prevenció i també durant el tractament un cop es detecta aquesta addicció a l'alça.

Les mesures preses per contenir l'avenç de la COVID-19 han augmentat l'alerta i la sensibilització entorn d'aquesta problemàtica que preocupa des de fa temps els experts.

Des del mes de març, l'OMS ha estat advertint de les conseqüències del confinament en la salut mental, les addiccions i l'estabilitat emocional dels infants i joves. També ha estat alertant dels efectes adversos de la sobreexposició a les pantalles durant el confinament, que podia generar conductes de dependència i addicció entre els joves.

En aquest sentit són diversos els serveis i recursos especialitzats que han emès recomanacions i pautes per a un ús saludable de les pantalles durant el confinament adreçades a famílies.

El Ministeri de Consum, per la seva banda, va prohibir la publicitat del joc en línia a

través d'Internet durant el confinament, i va limitar la franja d'anuncis publicitaris en les televisions d'una a cinc de la matinada, tot avançant-se al contingut del Reial decret 958/2020, de 3 de novembre, de comunicacions comercials de les activitats de joc.

La Secretaria d'Infància, Adolescència i Joventut (SIAJ) ha impulsat la campanya #HeyBrain, adreçada a la població adolescent, per fomentar hàbits sans i responsables en la utilització dels dispositius mòbils (telèfons intel·ligents i tauletes) i de les xarxes socials. Amb el lema "Jo actuo per una Internet conscient. Crea, gaudeix i comparteix", la campanya aprofita l'increment en l'ús de les TIC durant el confinament per adreçar-se directament als adolescents i joves i encoratjar-los a fer servir els dispositius mòbils per desenvolupar-hi tot el seu potencial comunicatiu, creatiu, participatiu, comunitari o cívic. I, a la vegada, busca que se sentin empoderats per posar els seus propis límits en el món digital.

En aquest sentit, la campanya vol servir per conscienciar dels perills de les xarxes socials. Perills com ara l'aïllament físic, l'addicció a les TIC i/o als jocs en línia, la necessitat compulsiva d'exposar la vida personal a les xarxes, el ciberassetjament, el *sexpreading* (compartir imatges amb contingut sexual d'una altra persona sense consentiment), les noves expressions de violència masclista, la sobredosi d'informació o els trastorns psicològics.

En definitiva, es tracta de conscienciar dels inconvenients i perills de les xarxes i de l'ús desmesurat de mòbils i altres dispositius (un ús molt incrementat durant el confinament) i fer-ho fugint de la perspectiva adultocèntrica o allisonadora: parlant de tu a tu als joves i reconeixent-los com a ciutadans que saben on són els límits.

També s'ha posat en marxa la campanya #AgafaElGuant, amb l'objectiu d'augmentar la protecció i la seguretat d'infants, adolescents i joves davant les violències masclistes en l'actual realitat derivada de la crisi socio sanitària de la COVID-19, apropar-los els recursos existents i promoure un espai virtual de suport que en trenqui l'aïllament.

El Departament d'Interior també ha engegat una campanya sobre la ciberseducció de menors (*grooming*).

L'Agència de Salut Pública del Departament de Salut, juntament amb ESADE i l'IDIAP Jordi Gol, va elaborar el Qüestionari de salut en temps de confinament pel coronavirus, per avaluar l'impacte del confinament en la població a Catalunya i poder planificar actuacions per combatre'n les conseqüències.

En aquesta enquesta hi han participat 37.810 persones residents a Catalunya, més grans de 15 anys. Els resultats preliminars mostren un increment del joc en un 1% dels participants que ja jugaven abans del confinament. S'estan duent a terme anàlisis més exhaustives per poder conèixer millor els efectes del confinament en el joc amb diners, sobretot entre la població jove que no havia jugat abans del confinament.

D'altra banda, les unitats del joc patològic i els centres d'atenció i seguiment a les drogodependències (CAS) han reportat una disminució significativa de les noves demandes de tractament per joc patològic i addiccions comportamentals des de l'inici de confinament. Tot i així, la baixa demanda

de nous inicis de tractament no significa una disminució de la incidència del joc patològic o de les addiccions comportamentals en la població, sinó que està en gran part afectada per la disminució de l'activitat dels serveis d'atenció primària (principal font de derivació als serveis de salut mental i addiccions) i pel temor que s'ha originat entorn de l'ús dels serveis sanitaris i el contagi de la COVID-19.

De fet, durant el confinament va augmentar el tràfic de dades de joc en línia, tant amb els videojocs (les noves formes de joc amb diners que atrauen els més joves tenen relació amb els videojocs), com amb els jocs de casino i màquines escurabutxaques en línia, i molts recursos i serveis especialitzats han reportat un augment de consultes de famílies amb relació a les addiccions i l'ús de les xarxes.

Encara és aviat per conèixer quina serà l'afectació del confinament en la incidència de joc patològic entre els més joves. Tot i així, una major exposició dels joves als jocs amb diners, conjuntament amb la reducció de les demandes de tractament en les fases primerenques del trastorn, pot conduir a empitjorar el problema entre la població i cal estar atents.

Recomanacions

- Garantir que l'alumnat, els docents i els centres disposen de les infraestructures i l'equipament digital necessari per assegurar el correcte desenvolupament de les activitats d'ensenyament i aprenentatge i garantir que les condicions d'accés i seguiment del curs de forma telemàtica per part de cada alumne no impliquen discriminació per raons socioeconòmiques, ni tampoc per discapacitat.
- En aquest sentit, és necessari detectar la bretxa digital encara existent entre els infants i dotar de mesures perquè es pugui superar, via recursos tecnològics dels centres o adquirint-ne de nous, i s'ha de garantir l'acompanyament personalitzat, si convé amb caràcter diari, de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització, a través dels diferents canals disponibles, també per via telefònica, postal o a través de missatgeria, en cas que l'alumne no pugui seguir el curs presencialment.
- Elaborar un marc normatiu específic que reguli les condicions i les característiques de seguretat i privacitat que han de garantir les plataformes utilitzades, i també garantir que els nivells de seguretat i filtratge de continguts siguin adequats i garanteixin la intimitat i la privacitat de les dades personals de l'alumnat.
- Proporcionar la formació adequada a les comunitats educatives de Catalunya perquè els infants i adolescents disposin de nivells de seguretat i protecció digital i que aquesta formació es mantingui de manera continuada perquè es pugui actualitzar en una realitat tan canviant.

Recomanacions

- Avançar en la recerca d'eines que permetin poder treballar amb els alumnes les competències i l'avaluació d'aprenentatges, i també el necessari seguiment emocional i integral de l'alumne i del grup classe que s'exigeix als centres educatius, sense vulnerar el seu dret a la intimitat i a la protecció de dades.
- Estudiar la incidència de les mesures de confinament en l'ús de les pantalles entre infants i joves, i també en les consultes per addiccions i detecció de pràctiques no saludables a través d'Internet.
- Estudiar l'impacte de les campanyes de sensibilització i prevenció endegades per prevenir l'ús no saludable d'Internet i les xarxes socials, especialment les adreçades als adolescents i joves, per avaluar-ne la continuïtat i el possible disseny de noves campanyes que amb la mateixa finalitat puguin arribar a una major població.
- Avançar la modificació anunciada del Codi de consum per millorar la protecció de la infància i l'adolescència en matèria de joc i publicitat en línia, i també altres mesures normatives que permetin limitar l'ús dels infants i adolescents i el foment d'hàbits no saludables amb finalitats lucratives per part d'empreses que operen a través d'Internet.

Privacitat i seguretat dels infants

Els problemes de seguretat i privacitat que comporten l'ús per part de centres educatius d'eines de treball i espai virtual d'emmagatzematge i la gestió d'informació dels alumnes que ofereixen empreses i plataformes privades, i especialment la preocupació sobre el possible tractament de dades personals per a usos no autoritzats, han estat objecte de treball per part de la institució.

Durant el darrer trimestre del curs 2019-2020, amb l'emergència sanitària provocada per la pandèmia de la COVID-19, que va obligar a tancar els centres educatius i a reprendre el curs acadèmic de manera telemàtica, es va posar de manifest la urgència de revisar, entre d'altres, si les plataformes que fan servir els centres educatius per a la gestió de continguts o com a entorns de treball col·laboratiu, i que es van fer servir també per fer classes i fer el seguiment dels infants i adolescents telemàticament, són respectuoses amb els drets dels infants i els adolescents i amb la normativa sobre protecció de dades personals.

En aquest context, el mes de juny de 2020 el Síndic va emetre una resolució en què, entre altres coses, posava de manifest la seva preocupació per la situació derivada del flux permanent en la xarxa de dades personals i de metadades que aporten informació privada i sensible de l'alumnat en el marc de les eines que ofereix serveis d'informàtica en núvol (com ara GSuite o Office 365 Education) i, molt especialment, en relació amb el possible tractament ocult de dades personals derivat de funcions algorítmiques o d'aplicacions d'intel·ligència artificial que poden aportar informació concreta sobre usos i costums de l'alumnat i altres tipus d'explotació d'anàlisi de dades que permeten perfilar i caracteritzar els alumnes, a banda de conèixer molta informació personal sensible.

El Síndic va traslladar al Departament d'Educació la seva preocupació sobre la necessitat d'assegurar que les dades i les metadades dels alumnes no siguin utilitzades per les grans companyies proveïdores de les plataformes educatives, tenint en compte, per exemple, models de negoci com el de Google, que es basa a obtenir perfils dels usuaris

a partir de les empremtes que van deixant a la xarxa quan fan servir els seus recursos, la qual cosa permet a l'empresa de fer un seguiment dels detalls íntims dels usuaris; en aquest cas, no només a partir de l'historial de cerques i llocs web visitats, sinó directament de la quantitat d'informació que el mateix usuari (l'alumne) diposita en el núvol.

D'acord amb això, el Síndic planteja la necessitat d'establir un marc normatiu específic i concret que emmarqui la relació entre el Departament d'Educació, els centres educatius i les empreses prestadores dels serveis d'informàtica en núvol i, concretament, dels serveis de programari, maquinari i emmagatzematge de les dades i de la informació sensible de l'alumnat amb plena garantia dels drets dels infants i els adolescents. També ha posat en relleu que l'Acord sobre privacitat i digitalització democràtica dels centres educatius, signat entre el Departament d'Educació i Xnet per a la digitalització de les aules, podia ser un bon començament per millorar la protecció dels drets dels infants i adolescents que treballen amb plataformes educatives.

A més dels problemes de seguretat que planteja l'ús d'entorns i eines digitals a les escoles, durant el confinament i amb el seguiment telemàtic del curs, s'han plantejat qüestions de possible conflicte entre la protecció del dret a la intimitat i protecció de dades dels alumnes, d'una banda, i el deure de seguiment i control de la progressió de l'aprenentatge per part dels centres educatius i personal docent, i també de la cohesió del grup classe i el benestar emocional dels alumnes (exigència obertura de càmeres, controls durant les proves d'avaluació), de l'altra.

Així mateix, el seguiment telemàtic del curs també ha plantejat conflictes entre la protecció de la intimitat i el dret a l'equitat en l'educació, ja no pel que fa a l'ús de plataformes, sinó pel que fa a les pràctiques dutes a terme per part de diferents centres educatius i docents per acomplir la tasca de seguiment de l'alumnat.

Així, alguns alumnes i les seves famílies poden haver manifestat la seva oposició a mostrar la seva imatge i encendre la càmera del dispositiu mentre fan una connexió per seguir una classe en línia o fer una prova d'avaluació des de casa i, d'altra banda, els docents poden haver considerat i argüït que aquesta pràctica garanteix el seguiment de l'alumnat i l'avaluació d'aprenentatges de manera equitativa, tot assegurant també la cohesió de grup classe i un tracte més humà i personalitzat que no es pot garantir presencialment per raó de la situació sanitària actual.

També caldrà avançar en aquest àmbit i buscar eines i instruccions que permetin poder treballar amb els alumnes les competències i l'avaluació d'aprenentatges, i també el necessari seguiment emocional i integral de l'alumne i del grup classe que s'exigeix als centres educatius i al personal docent, sense vulnerar el dret a la intimitat i protecció de dades per al seguiment telemàtic del curs.

VII. SITUACIONS D'ESPECIAL VULNERABILITAT DELS INFANTS I ADOLESCENTS AMB DISCAPACITAT EN EL CONTEXT DE LA PANDÈMIA

Els infants i adolescents amb discapacitat tenen dret a gaudir de les mateixes oportunitats que qualsevol altre infant, tant en l'àmbit escolar com en tots els aspectes de la seva vida. En aquesta línia, la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de les persones amb discapacitat estableix que els estats part han de prendre totes les mesures necessàries per assegurar que tots els infants amb discapacitat gaudeixin plenament de tots els drets humans i llibertats fonamentals en igualtat de condicions amb els altres infants, i també que la protecció de l'interès superior de l'infant ha de ser la consideració primordial en tots els casos (l'article 7). Al seu torn, la Convenció les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (CDI) li reconeix, entre d'altres, el dret a gaudir d'una vida plena i en condicions que assegurin la seva dignitat, que el permetin arribar a valer-se per ell mateix i que facilitin la seva participació activa en la comunitat (article 23.1).

Per aconseguir aquesta fita, les administracions públiques han de garantir el dret de l'infant amb discapacitat a rebre atencions especials i assegurar a l'infant amb discapacitat, i als responsables de la seva cura, la prestació de l'assistència que requereixi i que aquesta sigui adequada a l'estat de l'infant i a les circumstàncies del seu nucli de convivència (article 23.2), sempre en atenció del seu interès superior.

A partir d'aquest plantejament general, en diferents ocasions el Síndic s'ha pronunciat amb relació a la necessitat garantir el dret a la igualtat d'oportunitats dels infants amb discapacitat en tots els àmbits (privat, familiar, d'integració social, educatiu, de lleure, etc.) i la necessària apel·lació al principi de l'interès superior de l'infant per part de totes les administracions en les polítiques públiques adreçades als infants amb discapacitat.

En l'àmbit del reconeixement dels serveis i prestacions especialitzats per als infants i adolescents amb discapacitat, la manca de reconeixement oportú del grau de discapacitat

i de la situació de dependència en el cas dels infants pot suposar la privació d'un ampli catàleg de drets i beneficis reconeguts per atendre les seves necessitats específiques i la impossibilitat d'accedir a les prestacions, ajuts o serveis a què poden tenir dret. Es tracta de serveis i prestacions que esdevenen eines imprescindibles per assegurar la cura i atenció especials que necessita l'infant i unes condicions de vida dignes, per la qual cosa la seva privació pot afectar directament les seves condicions de criaça i desenvolupament.

En l'àmbit educatiu, la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), estableix la inclusió escolar com a principi rector del sistema educatiu, i l'escola inclusiva com a base per a l'atenció de tots els alumnes, independentment de les seves condicions i capacitats. Es garanteix així el dret dels infants i adolescents amb discapacitat a ser escolaritzats, sempre que sigui possible, en centres ordinaris i a rebre una atenció educativa adequada a les seves necessitats que els garanteixi el màxim desenvolupament possible. A aquest efecte, la normativa sectorial regula l'atenció especialitzada i els suports específics que s'han de garantir a l'alumnat, segons les seves capacitats, per garantir l'educació inclusiva i, alhora, estableix mesures de discriminació positiva per afavorir l'equitat en les condicions d'accés de les persones amb discapacitat segons el tipus d'ensenyament de què es tracti.

Les dades disponibles posen de manifest que durant el curs 2019/2020 es va produir un increment del nombre d'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial (vegeu la taula 6), en contrast amb l'aplicació del principi d'inclusió educativa previst en el Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu, però també que durant els cursos 2019/2020 s'ha continuat amb la tendència sostinguda d'increment del nombre de recursos destinats a l'atenció d'aquest alumnat en els centres ordinaris (vegeu la taula 12). En el cas de les SIEI, per exemple, aquestes han passat de les 559 el curs 2018/2019 a les 895,5 per al curs 2020/2021 (vegeu la taula 13). També ha augmentat el nombre de recursos per a l'atenció als alumnes amb dificultats d'audició, llenguatge i comunicació dels CREDA i el nombre de professionals dels EAP (vegeu les taules 14 i 15).

Taula 12. Evolució de l'alumnat amb necessitats educatives especials en el sistema educatiu (2005-2020)

Cursos	Alumnes amb NEE escolaritzats en centres ordinaris	Alumnes en centres d'educació especial	Total d'alumnes amb NEE	% d'alumnes amb NEE en centres ordinaris
2005-2006	15.795	6.779	22.574	70,0
2006-2007	17.074	6.828	23.902	71,4
2007-2008	17.310	6.810	24.120	71,8
2008-2009	19.525	6.868	26.393	74,0
2009-2010	20.282	6.615	26.897	75,4
2010-2011	18.407	6.369	24.776	74,3
2011-2012	18.939	6.568	25.507	74,3
2012-2013	18.068	6.744	24.812	72,8
2013-2014	17.759	6.927	24.686	71,9
2014-2015	18.164	7.147	25.311	71,8
2015-2016	18.625	7.282	25.907	71,9
2016-2017	24.696**	6.919	31.612**	78,1
2017-2018	23.857	6.839	30.696	77,2
2018-2019	26.844	7.087	33.931	79,1
2019-2020	-	7.456	-	-

Font: Departament d'Educació

Nota: ** Les dades dels centres ordinaris corresponen a alumnat d'INF, PRI i SEC. Alhora, cal tenir present que s'hi han afegit categories de reconeixement de NEE respecte de les dades de cursos anteriors. Aquest canvi s'ha degut a l'aprovació de l'Ordre ENS/293/2015, de 18 de setembre, de creació del Registre d'alumnes i del fitxer de dades de caràcter personal associat, i a la posterior implantació d'aquest registre (RALC), en què s'han d'inscriure tots els alumnes matriculats als centres educatius d'ensenyaments reglats no universitaris de Catalunya. El RALC és l'única font de dades d'identificació dels alumnes, de manera que s'interrelaciona amb la resta de sistemes d'informació del Departament, com ara la GEDAC (aplicació per a la gestió d'escolarització).

Taula 13. Evolució de la dotació de professionals (2010-2020)

	2010- 2011	2011- 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015	2015- 2016	2016- 2017	2017- 2018	2018- 2019	2019- 2020	2020- 2021
Vetlladors: nombre d'hores contractades (Total) (1)	23.971	23.971	23.971	27.791	29.439	30.083	30.323 (24.563)	32.148 (27.418)	(31.018) [sense CEB]	(31.844) [sense CEB]	-
Nombre d'USEE/Nom- bre de docents per als SIEI (2)	316	331	355	359	377	426	481	551	559	764,5	895,5
Auxiliars d'EE	124	126	126	125	119	118	118	116	116	116	-
Docent especialista d'educació es- pecial (2n cicle d'educació in- fantil i educa- ció primària)	3.074	3.050	2.948	3.260	3.244	3.080	3.290	3378	-	-	-
Docent especialista d'educació es- pecial (2n cicle d'educació in- fantil i educa- ció primària) (centres públics)	2.500	2.479	2.388	2.460	2.525	2.564	2.624	2.741	2699	2734	2686
Hores de vetllador per alumnat NEE en centres ordinaris	-	-	-	1,56	1,62	1,62	1,23	1,39	1,21	-	-
Nombre d'alumnat amb suport en centres pú- blics (serveis territorials)	-	3.100 (e)	3.700 (e)	4.550	5.046	-	-	-	-	-	-
Nombre d'alumnat amb suport en centres pú- blics (Consorci d'Educació de Barcelona)	-	-	681	1.514	1.715	-	-	-	-	-	-
Subven- ció centres concertats per personal per atendre alumnat NEE (en milions d'euros)	4,4	-	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5	3,9	4,3	4,3	-
Subven- ció centres concertats en monitors de menja- dor, esbarjo i transport	5,8	5,9	5,9	6,1	6,2	6,4	6,5	6,7	6,9	6,9	-

Font: Departament d'Educació

(1) En els cursos 2013/2014, 2014/2015 i 2015/2016 les dades inclouen la dotació inicial i els increments tramitats a partir del segon trimestre, per ajustament de la demanda. Les dades anteriors i posteriors no tenen en consideració les hores contractades pel Consorci d'Educació de Barcelona.

(2) En el cas de primària es computa una unitat per cada dotació de plantilla. En el cas de la secundària es computa una unitat per cada 1,5 dotacions de plantilla.

Taula 14. Recursos per a l'atenció dels alumnes amb dificultats d'audició, llenguatge i comunicació

	Dotacions CREDA (def. auditius)	Dotacions CREDVI (def. visuals)	Dotacions CREDIC (trastorns conductuals)	Total	Alumnat amb discapacitat auditiva atès pels CREDA	Alumnat amb trastorns del llenguatge atès pels CREDA
2010-11	356,5	0	0	356,5	-	-
2011-12	355,5	0	0	355,5	-	-
2012-13	329	34	0	363	1.798	2.035
2013-14	331,5	32	0	363,5	1.791	2.231
2014-15	330	35	0	365	1.847	2.244
2015-16	334	34	0	368	1.843	2.150
2016-17	345,5	34	24	403,5	1.939	2.229
2017-18	395,5	34	24	453,5	2.118	2.557
2018-19	401,5	35	27	463,5	2.118	2.536
2019-20	403,5	35	27	465,5	2.021	2.662
2020-21	439,5	35	24,5	499	-	-

Font: Departament d'Educació

Taula 15. Evolució dels recursos disponibles a diferents serveis educatius (2014-2020)

CREDA	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-2019	2019-2020	2020-2021
Mestres audició i llenguatge	329	320	335	380,5	380,5	382,5	423,5
Psicopedagogs/ogues	13	13	13	13	13	13	16
Audioprofetistes	8	8	8	8	8	8	...
EAP	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-2019	2019-2020	2020-2021
Psicopedagogs/ogues	...	521	537	567	567	567	619
Treballadors/ores socials	...	110	110	106	106	106	...
Fisioterapeutes	...	87	87	87	87	87	...

Font: Departament d'Educació

Ara bé, les garanties de la inclusió i la igualtat d'oportunitats per als infants i adolescents amb discapacitat s'han de fer efectives tant en el sistema educatiu com en el conjunt de l'oferta educativa no reglada i, en general, en la interacció de l'infant amb els elements de l'entorn i en totes les activitats de la vida diària. Per a això és indispensable garantir l'accés dels infants a les prestacions, els serveis i els suports necessaris en cada cas (suports personals, mecànics i tècnics, teràpies, acompanyaments, adaptacions físiques, adaptacions curriculars, etc.)

La realitat, però, és que els infants i els adolescents amb discapacitat continuen trobant-se moltes dificultats per poder integrar-se plenament i participar en serveis normalitzats i amb els suports i atencions gratuïts que els permetrien una integració real i efectiva en condicions d'igualtat en tots els àmbits de la seva vida i l'exercici material de tots els seus drets.

Les principals dificultats amb què es troben els infants i adolescents amb discapacitat tenen a veure amb la insuficiència de recursos de suport (suports a l'aula, en les activitats de lleure i esportives i familiars,

etc.), amb la manca de formació específica sobre atenció a la diversitat d'alguns dels professionals (docents i no docents) que intervenen amb ells en els serveis educatius i de lleure o no reglats, les mancances d'adaptació del funcionament dels serveis a la diversitat, la manca de flexibilitat en la normativa esportiva de competició en edat escolar, i la manca d'accessibilitat en els transports, la comunicació i els espais, especialment en aquells que són adreçats als infants, com ara els parcs i les zones d'esbarjo.

7.1. LA MANCA DE SUPORTS I ATENCIONS PER A LA INTEGRACIÓ REAL I EFECTIVA EN CONDICIONS D'IGUALTAT EN ÈPOCA DE PANDEMIA

Les dificultats que afecten la possibilitat d'exercir materialment els drets per part dels infants i adolescents amb discapacitat s'han fet encara més greus a causa de la crisi sanitària (i ara també social i econòmica) provocada per la COVID-19 i, en particular, durant el període de vigència de l'estat d'alarma o més enllà en el cas de serveis la prestació dels quals va trigar encara més a reactivar-se.

Des del mes de març de 2020, el Síndic ha rebut queixes de moltes famílies d'infants amb discapacitat i dependència reconegudes que posen de manifest la manca gairebé absoluta de suport i d'atenció per part dels professionals i serveis que habitualment els atenen als centres a què assisteixen: centre educatiu, centres de reeducació, serveis d'atenció terapèutica, etc. La implementació d'algunes mesures relacionades amb l'estat d'alarma per la COVID-19 va afectar directament l'àmbit social i de l'atenció dels serveis socials especialitzats, a causa, entre d'altres, de l'anul·lació de les activitats dels serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents en situació de risc i les seves famílies (centres oberts) i la suspensió temporal dels serveis dels centres de desenvolupament infantil i atenció precoç (CDIAP), dels centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ), dels centres d'atenció a persones amb discapacitat (CAD) i dels serveis de valoració de la dependència (SEVAD) de la Xarxa de Serveis Socials d'Atenció Pública.

Convé recordar, per exemple, que l'any 2019 més de 40.000 infants a Catalunya van ser atesos pels CDIAP, amb un creixement sostingut en els darrers anys (vegeu la taula 16), i quasi 70.000, en CSMIJ.

El Síndic també va rebre queixes presentades en casos particulars per algunes famílies d'alumnes de centres d'educació especial i amb necessitats de suport educatiu (NESE) i necessitats educatives especials (NEE) escolaritzats en centre ordinari que veien com, durant les setmanes de tancament dels centres educatius, els infants havien deixat de rebre molts dels serveis i de les atencions educatives i complementàries (especialment en el cas dels CEE) que reben ordinàriament a l'escola durant el curs. Les consideracions i recomanacions emeses pel Síndic entorn d'aquesta problemàtica s'exposen en l'apartat sobre el dret a l'educació d'aquest informe.

El Síndic ha posat de manifest que l'atenció de les necessitats dels infants i adolescents amb discapacitat i en situació de dependència, per garantir el més alt nivell de salut física i mental possible i el màxim grau de desenvolupament de les seves capacitats en cada etapa de la seva vida, és un dret que cal garantir en tot moment, per a la qual cosa són bàsics les prestacions, els serveis i els recursos especialitzats reconeguts als infants i adolescents en situació de dependència i amb discapacitat en la Cartera de serveis socials (i, en especial, els vinculats a l'SCAAD), en la Cartera de salut i en la normativa d'educació, com a eines fonamentals per garantir els seus drets.

Taula 16. Evolució dels infants atesos en CDIAP (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Infants atesos	30.944	33.170	34.704	37.604	37.956	38.927	39.234	40.034	41.448	42.336

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

Recomanacions

■ Reforçar i ampliar l'abast d'alguns dels serveis, prestacions bàsiques i recursos especialitzats reconeguts als infants i adolescents en situació de dependència i amb discapacitat (educatius o no), aturats o suspesos durant la vigència de l'estat d'alarma, com ara els serveis d'ajuda a domicili, els serveis de les tecnologies de suport i cura, el servei de suport als familiars cuidadors i altres cuidadors no professionals, la prestació econòmica per a cures en l'entorn familiar i suport als cuidadors no professionals, els serveis d'atenció precoç, els serveis terapèutics de diferent tipus i els serveis d'intervenció socioeducativa no residencial, entre d'altres.

■ Adoptar mesures excepcionals de suport al domicili que permetin garantir, al màxim possible, el benestar i la garantia dels drets dels infants i adolescents en l'entorn domiciliari.

7.2. EL DRET A L'EDUCACIÓ DAVANT LA SUSPENSIÓ DE CLASSES PRESENCIALS I EL TANCAMENT DE CENTRES EDUCATIUS EN EL CAS DE L'ALUMNAT AMB NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS

El tancament dels centres educatius (i en especial dels centres d'educació especial) va comportar un esforç molt important a les famílies dels infants i adolescents amb discapacitat, i molt especialment en els casos de discapacitat intel·lectual o d'infants i adolescents amb vulnerabilitat neurobiològica o trastorns de conducta, atès que el pes d'informar-los i atendre'ls va passar a dependre totalment d'elles. Per això, el Síndic va recomanar proveir aquestes famílies de suports assistencials a les llars en els casos en què els infants i adolescents necessiten una assistència més específica.

El Síndic va estudiar aquests assumptes en el marc de les actuacions d'ofici 63/2020 i 76/2020, i va remarcar que en la conjuntura d'emergència sanitària i de tancament dels centres educatius i altres serveis els infants i adolescents amb discapacitat es van enfrontar a més obstacles per accedir a una educació inclusiva i de qualitat, amb la qual cosa l'alumnat amb diverses discapacitats podia quedar exclòs del procés educatiu i de la represa telemàtica del curs escolar. També va voler estudiar les mesures adoptades pel Departament d'Educació per garantir l'atenció i el seguiment de l'alumnat amb discapacitat i l'acompanyament a l'alumnat mitjançant els recursos educatius específics durant la represa telemàtica del curs 2019-2020 i de cara al curs 2020-2021.

Pel que fa concretament als alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE), el Síndic va rebre queixes d'algunes famílies d'alumnes de centres d'educació especial i d'alumnes en centres ordinaris que van veure com durant el tancament dels centres els seus fills van deixar de rebre molts dels serveis i les atencions educatives i complementàries (especialment en el cas dels CEE) que reben ordinàriament a l'escola durant el curs. El Síndic també va obrir una actuació d'ofici per estudiar la situació en què va quedar l'alumnat amb discapacitat, temporalment exclòs del procés educatiu.

El Síndic va demanar al Departament de fer un seguiment de la situació per assegurar que tots els centres educatius que tenen alumnes amb NESE i NEE, i específicament els CEE, han elaborat aquest pla per arribar a tot l'alumnat, de manera que es garanteixi l'acompanyament de les famílies mitjançant el contacte amb els seus tutors de classe, i serveis CREDA, CREDV i CRETDC; que s'han revisat els plans de suport individualitzats, i que es mantenen les coordinacions amb els referents dels diferents serveis educatius i de salut que hi intervenen (EAP, CSMIJ, CAP o altres serveis externs amb què el centre treballa).

D'acord amb el document d'orientacions referents al tercer trimestre de 2019 per als serveis educatius a causa del tancament dels centres educatius pel coronavirus, en el cas dels alumnes NESE i NEE, tant en centres d'educació especial com en centres ordinaris, correspon als serveis educatius, entre d'altres, garantir l'atenció i el seguiment de l'alumnat amb discapacitat i preveure les necessitats específiques en aquesta situació excepcional, replantejant, si cal, els objectius pedagògics previstos i garantint-ne l'accessibilitat amb l'ús d'eines i de recursos digitals per accedir i compartir la informació.

També es va proposar d'adaptar les coordinacions establertes a la situació no presencial, d'acord amb les necessitats que explicitin els centres, i detectar noves necessitats sorgides per l'excepcionalitat del moment, amb el seguiment per part dels professionals del Centre de Recursos Educatius per a l'Alumnat amb Trastorn del Desenvolupament i la Conducta (CRETDC), a fi d'ajudar a l'estabilitat emocional i afectiva de l'alumnat i a la promoció de la salut mental, d'una banda; i, de l'altra, d'atendre les consultes dels tutors d'aula d'acollida per facilitar-los eines i materials per a l'alumnat i donar-los suport.

En data 22 d'abril, el Departament d'Educació publica els "Criteris per al desenvolupament de l'acció educativa i l'avaluació de l'alumnat en els centres d'educació especial durant el període de confinament per la COVID-19", per promoure l'acompanyament de l'alumnat

dels centres d'educació especial per al tercer trimestre de 2020.

Les instruccions, en la línia de les recomanacions formulades per aquesta institució, preveien, entre d'altres, el deure dels centres d'elaborar un pla que permetés arribar a tot l'alumnat i en el qual es tinguessin en compte els diferents mitjans per promoure la comunicació i utilitzar les plataformes i els recursos de què disposen (xarxes socials, llocs web, blocs, aplicacions mòbils, etc.) per mantenir el contacte amb l'alumnat i les famílies, sobre la base que cada tutor o tutora hauria de fer el seguiment dels seus alumnes i famílies de forma individual.

També es demanava que en l'oferta d'activitats dels diferents àmbits curriculars es prioritzessin les tasques globalitzades, amb enfocament competencial, significatives i funcionals i sempre pensades en relació amb el pla de suport individualitzat (PI) de cada alumne i de la seva família, i ajustades a la seva situació personal, tot vetllant perquè les activitats fossin inclusives i accessibles, i consideressin els ritmes, les característiques i la situació personal de cada alumne.

En el cas dels centres d'educació especial el Departament assenyala que pot ser necessari revisar els plans de suport individualitzats i incorporar-hi modificacions amb la col·laboració de les famílies. També exposa que cal establir

mecanismes per mantenir les coordinacions amb els referents de l'equip d'assessorament i orientació (EAP) i dels altres serveis educatius específics, i amb els professionals del centre de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ), del centre d'atenció primària (CAP) o d'altres serveis externs amb què treballi el centre. Aquestes coordinacions han de permetre fer el seguiment de l'evolució i l'estat de l'alumnat que rep aquests suports, o aquell que s'hi hagi d'incorporar, i així poder fer-ne un acompanyament integral i donar-li una resposta adequada.

Pel que fa a la represa del curs escolar durant el confinament per mitjans alternatius a la presencialitat (especialment per mitjans telemàtics), el Síndic va saber que el Departament d'Educació va acordar amb Televisió de Catalunya i Catalunya Ràdio (CCMA) la promoció de continguts que podien contribuir a l'aprenentatge dels infants i a reduir la bretxa digital que podia suposar per a gran part de l'alumnat l'exigència de disposar de connectivitat i ordinador a casa per seguir els continguts facilitats pels centres educatius.

Ara bé, tot i que la CCMA disposa de subtítols, audiodescripció i llenguatge de signes en gran part dels continguts audiovisuals, pel que fa als programes educatius per contribuir a l'aprenentatge dels infants anunciats, no s'oferien propostes específiques per a infants amb necessitats de suport educatiu o amb necessitats educatives especials.

Recomanacions

- Adoptar mesures per assegurar la continuïtat de l'educació de l'alumnat amb discapacitat durant el període de confinament i tancament dels centres, habilitant els recursos que permetin a l'alumnat amb discapacitat continuar la seva escolaritat des de casa, amb els suports educatius que correspongui en cada cas i l'atenció dels professionals especialistes (professionals de diferents teràpies, suport assistencial, etc.).
- Garantir suport específic per a les famílies (progenitors i cuidadors) que atenen l'alumnat amb discapacitat davant el tancament dels centres educatius, amb una especial atenció dels alumnes dels centres d'educació especial.
- Garantir l'acompanyament personalitzat, si convé amb caràcter diari, de l'alumnat amb discapacitat a través dels diferents canals disponibles, també per via telefònica.
- Destinar professionals dels serveis educatius específics (especialment dels EAP, CEPSIR, CREDA, MALL, els serveis d'orientació psicopedagògica dels centres concertats, etc.) per donar suport específicament a l'alumnat amb discapacitat en coordinació amb les direccions i el professorat, a fi de garantir el seguiment directe de l'alumnat amb NESE i NEE.

7.3. LIMITACIÓ DE LA MOBILITAT I CONFINAMENT: INFANTS AMB DISCAPACITAT INTEL·LECTUAL, VULNERABILITAT NEUROBIOLÒGICA, TRASTORNS DE CONDUCTA, TRASTORNS DE L'ESPECTRE AUTISTA O CONDUCTES DISRUPTIVES

Les limitacions establertes durant l'estat d'alarma en relació amb la circulació per vies o espais d'ús públic per a l'exercici de determinades activitats exceptuaven els casos de les persones que acompanyen persones amb discapacitat, infants i adolescents o persones grans, i en concret, garantien el dret a sortir al carrer (caminant o en vehicle públic o privat) a les persones amb discapacitat amb alteracions conductuals. L'Administració reconeixia així que les persones amb més prevalença de malalties i vulnerabilitat neurobiològica, o amb trastorns de conducta o quadres de conductes disruptives, són un grup d'especial vulnerabilitat per a les quals sortir al carrer, soles o acompanyades, respon a circumstàncies de força major emparades per la legislació de l'estat d'alarma.

En el temps de confinament, però, el Síndic va estudiar la situació plantejada pel sector de la discapacitat intel·lectual de Catalunya i també per Autisme Espanya i altres entitats que treballen amb persones amb discapacitat intel·lectual, que van cridar l'atenció sobre el fet que algunes persones (infants i adults) d'aquest col·lectiu havien estat increpades, escridassades i insultades al carrer quan havien sortit amb els acompanyants a passejar. També va conèixer una iniciativa que es va estendre per les xarxes socials, en el sentit que els infants i adolescents pertanyents al grup exposat que necessitessin sortir al carrer, portessin un braçalel blau identificatiu que alertés la resta de ciutadans de la seva condició per evitar que els increpessin.

Davant d'aquesta situació, el Síndic va recordar que ningú no hauria de qüestionar l'exercici del dret de sortir al carrer ni reclamar la identificació visual de les persones amb aquestes característiques quan surten al carrer, atès que això suposa una afectació dels seus drets i una estigmatització de la persona afectada que, a més, pot portar al mal ús del suposat identificatiu per part de persones no afectades.

Recomanacions

- Adoptar mesures per sensibilitzar la societat sobre les dificultats afegides que suposa la situació de confinament a moltes persones, i molt especialment infants i adolescents amb discapacitat i trastorns de conducta, conductes disruptives o trastorns de l'espectre autista.
- Només els agents de l'autoritat poden requerir qualsevol persona que circuli pel carrer perquè n'expliqui els motius i, si s'escau, serà en el marc d'aquests controls ordinaris que les persones amb discapacitat i trastorns de conducta, conductes disruptives o trastorns de l'espectre autista hauran d'acreditar la condició que els permet circular pel carrer mitjançant els documents oficials acreditatius de la discapacitat i, si escau, altres que recullin la necessitat de sortir de casa per causa major.

La nova normalitat amb mascareta. Una barrera en la comunicació

El Síndic ha tingut coneixement de la reivindicació de diversos sectors professionals, especialment personal docent i personal d'atenció directa, de diferents nivells i programes educatius, de poder utilitzar mascaretes transparents per al desenvolupament de la seva feina. S'argumenta que l'expressió facial és fonamental per poder establir comunicació o transmetre l'ensenyament en relació amb algunes persones per les seves característiques personals, pels grups d'edat als quals pertanyen o pel tipus d'ensenyament que es vol impartir.

Entre els professionals que reclamen aquest tipus de mascareta per poder dur a terme la seva feina hi ha, entre d'altres, professorat d'alumnat amb discapacitat auditiva o sordesa, tant en centres ordinaris com en centres d'educació especial (CEE); professorat i professionals d'atenció directa dels CEE en general, especialment per al treball amb infants i adolescents amb discapacitat intel·lectual; personal d'atenció i teràpia d'infants i adults amb discapacitat intel·lectual; professorat de llengües estrangeres, tant per a infants com per a adults, i mestres d'educació infantil.

Adicionalment, i com a cas especialment paradigmàtic, es planteja la necessitat de poder disposar de mascaretes transparents en tot moment per garantir el dret a l'accessibilitat de la comunicació (que esdevé un dret vehicular per a l'exercici d'altres drets com ara el dret a l'educació) en el cas dels infants, adolescents i adults amb discapacitat auditiva i sordesa.

El sector de la discapacitat ha fet crides perquè s'atengui amb urgència la necessitat de poder disposar de mascaretes transparents degudament reconegudes i homologades per les autoritats sanitàries europees i que compleixin les especificacions UNE 0064 i 0065, i que siguin recomanades per l'Agència Espanyola del Medicament i Productes Sanitaris (AEMPS).

Adicionalment, el sector educatiu reclama la provisió d'aquest tipus de mascaretes per garantir el dret a la comunicació i, en definitiva, el dret a l'educació de l'alumnat amb discapacitat auditiva i sordesa i per alguns casos de discapacitat intel·lectual.

El Síndic ha obert una actuació d'ofici per estudiar aquest assumpte, que està pendent de resposta per part dels departaments d'Educació i Salut. Tot i això, recentment ha conegut pels mitjans de comunicació que el Departament d'Educació va encarregar un nombre important de mascaretes transparents a una empresa local que a finals del mes d'octubre va aconseguir l'homologació d'un model de mascaretes transparents reutilitzables.

VIII. LA SALUT INTEGRAL DE L'INFANT MÉS ENLLÀ DE LA COVID-19

L'avenç de la pandèmia i l'aplicació de mesures de contenció també han condicionat la garantia del dret a la salut dels infants i adolescents durant aquest període.

En un primer moment, durant el mes de març i amb la declaració de l'estat d'alarma, es considerava que els infants eren grans agents transmissors del virus, i una de les primeres mesures que es van aplicar va ser el tancament de centres educatius amb la finalitat d'evitar l'expansió de la pandèmia. També es va limitar molt el dret de mobilitat dels infants i adolescents malgrat l'alerta d'autoritats, com ara l'OMS i el Comitè de Drets de l'Infant, que indicaven que la mesura de confinament domiciliari adoptada podia afectar la salut i el benestar dels infants de manera superior a la resta de la població, atès que els infants estan en procés de desenvolupament i depenen en major grau de l'entorn per regular les emocions i les conductes. S'exposava que la necessitat d'hàbits i de rutines és especialment sensible en el cas dels infants, i també la necessitat d'activitat motriu a l'aire lliure i d'interactuar entre iguals.

La Societat Espanyola de l'Obesitat recordava que la població infantil i juvenil és més procliu a adoptar hàbits alimentaris inadequats i estimava un increment mitjà proper al 5% en el pes dels infants i adolescents després d'aquest període. La Societat de Psiquiatria Infantil indicava que el confinament augmentava la irritabilitat, els trastorns de la son i de l'alimentació, i que els infants amb patologies prèvies, com ara ansietat, hiperactivitat i autisme, havien empitjorat substancialment; situacions a les quals s'ha d'afegir el dol quan han perdut parents propers a causa de la malaltia.

El Ministeri de Sanitat es va veure forçat a sol·licitar un informe a l'Associació Espanyola de Pediatria perquè creés un grup de treball per valorar els condicionants per al desconfinament dels infants. El Síndic també va advocar per considerar tots aquests efectes i fer prevaler l'interès

primordial de l'infant a l'hora de determinar les mesures de protecció de la salut pública en una situació sense precedents. Es va apel·lar als principis de Siracusa adoptats pel Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides el 1984 i el Comitè General de Drets Humans de Nacions Unides en situacions d'emergència i llibertat de moviment, que proveeixen d'orientacions i de recomanacions als governs quan apliquen restriccions als drets humans per motius de salut pública o emergència nacional. "Totes les mesures que es prenguin per protegir la població que limiten drets i llibertats han de ser legals, necessàries i proporcionades. Els estats d'emergència, s'entén també d'alarma, han de ser limitats en la durada i en la limitació de drets, tenint en compte l'impacte desproporcionat en determinats col·lectius específics de la població (en aquest cas els infants) o grups més marginalitzats".

La COVID-19, a més, no ha reportat complicacions especials en infants i adolescents, fins i tot entre els nadons, si bé és cert que durant el mes de maig es va detectar un augment de casos pediàtrics amb un quadre de síndrome inflamatori multisistèmic similar a la malaltia de Kawasaki i al síndrome de xoc tòxic que es va relacionar amb la COVID-19, i també s'han reportat inflamacions dermatològiques específiques en infants.

Recents estudis sobre la capacitat de transmissió del virus entre infants o d'infants a adults, que encapçala la iniciativa Kids Corona, realitzat a partir de l'estudi de casos en activitats d'estiu de l'àrea de Barcelona, han revelat que el nombre reproductiu empíric local és gairebé sis vegades més baix que el que presenta la població general en el moment de fer-se l'estudi i que la distribució dels infants en grups bombolla és, per tant, eficaç i pot contenir la transmissió de la infecció per facilitar la traçabilitat de contacte i permetre la quarantena selectiva sempre que s'adoptin les mesures d'higiene indicades.

No obstant això, hi ha preocupació pel contagi als centres escolars en alguns col·lectius que han reclamat més mesures de protecció i hi ha una certa disparitat de criteris pel que fa a l'obtenció de justificants

i informes mèdics que acreditin la vulnerabilitat davant la malaltia, tant en el cas d'infants com també d'adults convivents, sobretot per no haver d'assistir a les escoles presencialment.

Finalment, s'han plantejat alguns dubtes i queixes amb relació a l'efectivitat de determinades mesures que recullen els protocols del PROCICAT per a infants i

centres educatius i la possible discriminació respecte de les mesures que afecten la població general (com ara l'obligatorietat de dur mascareta als patis i classes d'educació física, la pràctica d'activitat esportiva extraescolar, etc.).

El Síndic no ha qüestionat les decisions que s'han pres d'acord amb criteri tècnic per protegir la salut pública i dels infants.

La pràctica de proves PCR a infants i adolescents

Amb l'inici del curs i el funcionament presencial de les escoles, amb el sistema de grups bombolla i les indicacions recollides en el Pla d'actuació per al curs 2020-2021 per a centres educatius en el marc de la pandèmia aprovat pel PROCICAT, s'han plantejat diverses qüestions a la institució, sobretot relacionades amb la pràctica de la prova PCR a infants i adolescents.

En un primer lloc, algunes famílies van mostrar el seu malestar pel fet que no es permetés acompanyar els infants durant la realització de la prova, tot al·legant que la prova era dolorosa i molesta i que s'havia de preservar el dret dels infants a estar acompanyats, tal com preveuen la Carta europea dels drets dels infants hospitalitzats i la Carta de drets i deures de la ciutadania en relació amb la salut i l'atenció sanitària.

Altres famílies han manifestat la seva oposició que es practiqui la prova PCR als centres educatius a través de l'estratègia de cribratges engegada pel Departament de Salut.

Amb relació a aquesta qüestió, certament el punt 4.1.3 de la Carta de drets i deures de la ciutadania en relació amb la salut i l'atenció sanitària, actualitzada l'octubre de 2015, dins del dret dels pacients a decidir qui pot ser present durant els actes sanitaris, preveu que els infants tenen dret a poder estar acompanyats pels familiars o els acompanyants durant els actes sanitaris i l'hospitalització, amb l'objectiu de minvar les possibles seqüeles psicològiques que se'n puguin derivar.

El dret a estar acompanyat deriva del reconeixement del dret dels infants al gaudi del màxim nivell de salut possible recollit en l'article 24 de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant, que exigeix als estats part que s'esforcin per assegurar que cap infant sigui privat del dret al gaudi d'aquests serveis sanitaris i per garantir la plena aplicació d'aquest dret. El Síndic ha defensat que el dret a la salut ha de ser considerat des d'una perspectiva global, que comprèn també la satisfacció de les necessitats emocionals i afectives durant processos en què s'intervé un infant des del punt de vista sanitari i en què es poden presentar sentiments d'inseguretat, angoixa, patiment o dolor.

Aquesta institució fa anys que treballa per elaborar conjuntament amb el Departament de Salut una carta de drets de la salut dels infants. En aquest sentit, Síndic recorda que els problemes de salut dels infants generen efectes sobre altres esferes de la seva vida, de manera que l'abordatge no només s'ha de fer des de l'àmbit mèdic, ni ha d'estar condicionat a la urgència estrictament mèdica que pugui tenir una determinada problemàtica de salut, sinó que cal situar l'infant en l'eix d'atenció.

No obstant això, cal tenir present que el moment actual de pandèmia està obligant l'Administració a prendre mesures excepcionals davant una situació que és extraordinària i nova per a la nostra societat, i que el context en el qual es fan les proves de cribratge

(els centres educatius) és un entorn amable per als infants, on estan acompanyats dels seus amics i del professorat que ja coneixen de cursos anteriors o bé amb els quals ja han creat vincle durant el curs actual.

En aquest sentit, el Departament d'Educació i els centres educatius estan fent molts esforços per garantir que els centres educatius siguin espais segurs pel que fa a la manca de transmissió de la COVID-19, en coordinació amb les autoritats sanitàries.

Cal tenir present que la presència dels tutors legals dels infants per fer aquestes proves implica un augment del risc de transmissió al centre educatiu per l'augment de persones circulant-hi, i que la presència d'adults que no formen part del funcionament habitual del centre educatiu pot contravenir els protocols indicats per combatre l'expansió del virus i comprometre la salut pública, i també la continuïtat de l'activitat educativa de tipus presencial que s'està duent a terme. En aquest sentit, s'ha permès que dins l'autonomia de cada centre es gestionés la presència de progenitors o tutors legals mentre es practica la prova de l'infant, sobretot en el cicle d'educació infantil i considerant cada cas concret.

En segon lloc, l'estratègia de fer cribratges als centres educatius s'estableix com a mesura per intentar controlar la pandèmia tallant les cadenes de contagis provocades per les persones asimptomàtiques. D'altra banda, els cribratges massius que s'han iniciat en alguns centres de Catalunya consisteixen en un frotis nasal, que es tracta d'una prova menys invasiva que la prova nasofaríngia que s'ha estat fent en els adults, amb la intenció que sigui menys dolorosa i molesta, i sempre amb l'autorització prèvia dels representants legals de l'infant.

Tanmateix, en cas que l'alumne presentés algun tipus de símptoma compatible amb la COVID-19 podria ser apartat del grup i haver-se de confinar el temps establert per les autoritats sanitàries, i sens perjudici que no hagin autoritzat la realització de la prova de cribratge.

Amb relació a les mesures preses per contenir la COVID i la salut dels infants, s'estan plantejant a la institució queixes concretes sobre deficiències i problemes en l'organització i el funcionament de les proves i l'obtenció de resultats.

Finalment, després de comunicar la decisió de la Generalitat de recomanar que els alumnes d'educació secundària es facin ells mateixos l'extracció nasal de la mostra, supervisats pels docents, i ateses les queixes rebudes, el Departament de Salut ha informat que hi hauria personal sanitari controlant el procés.

8.1. L'ATENCIÓ PRIMÀRIA PEDIÀTRICA I LES LLISTES D'ESPERA EN TEMPS DE PANDÈMIA

Pel que fa a l'atenció a la salut infantojuvenil en temps de pandèmia, es tracta d'avaluar quina repercussió poden haver tingut les mesures adoptades per contenir la COVID-19 i la incidència d'aquesta malaltia, tot i que de forma lleu, en el col·lectiu d'infants i adolescents.

El Síndic denuncia des de fa anys la insuficiència de professionals de pediatria i infermeria pediàtrica, la qual cosa afecta

la qualitat de l'atenció sanitària que reben els infants i adolescents i suposa un incompliment dels criteris de planificació i els criteris d'accessibilitat establerts en el Pla estratègic d'ordenació de l'atenció de pediatria a l'atenció primària i en el mapa sanitari, sociosanitari i de salut pública a Catalunya.

En aquest sentit, cal remarcar que el Departament de Salut estava avançant en la provisió de noves places d'especialistes en pediatria de l'atenció primària i en el disseny i l'ordenació de l'atenció primària pediàtrica a Catalunya en el marc de

l'Estratègia nacional d'atenció primària i salut comunitària (ENAPISC), i d'acord amb les conclusions del Fòrum de Diàleg Professional, amb la participació de la Societat Catalana de Pediatria i l'Associació Catalana d'Infermeria Pediàtrica.

Abans que s'haguessin pogut implementar aquestes mesures i que els serveis pediàtrics d'atenció primària s'haguessin pogut reforçar i reorganitzar, la forta tensió que ha suposat en l'atenció primària la gestió de les proves de detecció del virus i les dificultats per garantir una atenció presencial en tots els centres han pogut generar un greuge pel que fa a la tasca de prevenció, seguiment i detecció de dificultats en el desenvolupament sa i integral de l'infant, que caldrà analitzar detingudament.

En aquest sentit, el Síndic també ha plantejat, tot afegint-se a la demanda de la Societat Catalana de Pediatria, la necessitat d'actualitzar el Protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut a l'edat pediàtrica perquè pugui incloure una visió comunitària i preventiva, i es posi l'infant al centre de la intervenció, entenent la salut des d'un punt de vista integral.

Es vol remarcar la importància de fer prevaler la necessitat de preservar l'interès superior de l'infant a l'hora de garantir, en la mesura que sigui possible, la continuïtat en l'assistència presencial a l'infant i adolescent per part del seu pediatre de referència, i el seguiment del protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut, malgrat les dificultats actuals, per garantir-los el dret al nivell més alt de salut possible i el seu màxim desenvolupament.

Així mateix, pel que fa a les llistes d'espera en salut amb infants, el Síndic ha denunciat l'existència d'incompliments dels temps

màxims d'espera garantits i ha demanat al Departament de Salut en reiterades ocasions que modifiqui l'Ordre SLT/102/2015, de 21 d'abril, per la qual s'estableixen els terminis de referència per a l'accessibilitat a les prestacions sanitàries que són a càrrec del Servei Català de la Salut, i que estableixi la condició d'infant com a criteri de prioritització en l'accés dels pacients a les prestacions sanitàries que tenen establert un termini de referència. A més, ha demanat que s'estudiï la conveniència d'establir terminis màxims garantits per als infants per als procediments que afecten més la seva salut.

A criteri del Síndic, l'afectació sobre la qualitat de vida, que ja està prevista com a criteri de prioritització en l'Ordre SLT/102/2015, requereix una mirada específica per al cas dels infants perquè són objecte d'una major protecció en el nostre ordenament jurídic a causa de la seva vulnerabilitat i també per l'afectació que té aquesta qualitat de vida en el seu desenvolupament com a persones. Amb tot, en els darrers cinc anys no s'ha produït una millora estructural de les llistes d'espera dels infants en salut.

Cal valorar quina repercussió està tenint la incidència de la COVID 19 a efectes del compliment dels terminis establerts per a derivacions a especialistes i intervencions quirúrgiques, i també estudiar la variabilitat en la detecció de diagnòstics en pediatria respecte d'anys anteriors. Les dades facilitades pel Departament de Salut no denoten, el mes de setembre de 2020, que el nombre i la proporció d'infants pendents de consultes externes, proves diagnòstiques o intervencions quirúrgiques hagin incrementat (vegeu la taula 17), tot i que sí que ha augmentat el temps d'espera en 55 dies per a la realització d'intervencions quirúrgiques o en 25 dies per a la realització de proves diagnòstiques (vegeu la taula 18).

Taula 17. Evolució del nombre i la proporció d'infants a les llistes d'espera (2014-2020)

	Desembre 2014		Desembre 2015		Juny 2016		Setembre 2017		Agost 2018	Desembre 2018			Setembre 2019		Setembre 2020
	Nom-bre	%	Nom-bre	%	Nom-bre	%	Nom-bre	%	Nom-bre	Nom-bre	%	Nom-bre	%	Nombre	
Consultes externes	-	-	57.461	11,1	65.290	11,9	51.845	12,3	51.805	42.535	9,9	57.457	11,2	41.318	
Proves diagnòstiques	3.009	2,9	2.625	2,2	3.781	2,7	2.750	2,9	3.171	2.300	2,0	3.844	2,6	3.613	
Intervencions quirúrgiques	12.226	7,6	12.115	7,9	13.218	8,2	14.139	8,2	14.112	11.391	6,4	13.270	7,2	11.340	

Font: Servei Català de la Salut. Registre de llistes d'espera.

Nota: No es disposa de Consulta externa de 2014.

Taula 18. Temps mitjà (en dies) d'espera dels infants per especialitat amb nombre més alt de pacients en espera (2014-2020)

Consulta externa	Desembre 2014	Desembre 2015	Juny 2016	Setembre 2017	Agost 2018	Desembre 2018	Setembre 2019	Setembre 2020
Al·lèrgia	-	132	127	154	144	88	128	149
Cirurgia pediàtrica	-	78	89	113	76	69	64	92
Cirurgia ortopèdica i traumatologia	-	107	88	95	95	80	105	142
Neurologia	-	92	95	107	101	92	112	118
ORL	-	69	89	91	98	91	100	146
Pediatria hospitalària	-	85	89	95	102	77	93	145
Digestiu	-	72	78	86	92	...	77	126
Endocrí	-	69	60	61	57	...	64	79
Nefrologia	-	63	81	82	53	...	48	79
Cardiologia pediàtrica	-	85	106	90	61	67	71	110
Rehabilitació	-	108	126	149	90	65	81	146
Cirurgia maxil·lofacial	-	153	99	44	41	108	78	103
Dermatologia	-	110	88	80	58	87	59	136
Oftalmologia	-	99	93	81	71	88	93	103
TOTAL	-	--	--	--	--	...	--	--
Proves diagnòstiques	Desembre 2014	Desembre 2015	Juny 2016	Setembre 2017	Agost 2018	Desembre 2018	Setembre 2019	Setembre 2020
Ecocardiografia	47	85	76	77	76	51	97	134
Ecografia abdominal	47	57	48	52	72	55	111	148

Proves diagnòstiques	Desembre 2014	Desembre 2015	Juny 2016	Setembre 2017	Agost 2018	Desembre 2018	Setembre 2019	Setembre 2020
Ecografia ginecològica	45	55	63	55	64	54	62	97
Ecografia urològica	47	50	56	52	61	48	151	169
Colonoscòpia	53	68	65	111	85	178	89	76
Endoscòpia esofagogastrica	51	78	63	88	69	78	115	117
TAC	63	43	38	41	75	40	50	62
Mamografia	20	35	59	83	122	94	57	20
Polisomnograma	83	113	83	178	126	114	147	161
Ressonància magnètica	120	58	66	98	74	77	104	127
Ergometria	53	70	89	53	72	67	86	141
Electromiograma	55	58	63	67	66	49	72	88
Gammagrafia	81	49	45	40	42	41	31	65
TOTAL	74	60	59	74	73	...	106	131
Intervencions quirúrgiques	Desembre 2014	Desembre 2015	Juny 2016	Setembre 2017	Agost 2018	Desembre 2018	Setembre 2019	Setembre 2020
Amigdalectomia i/o adenoidectomia	70	101	103	156	157	155	160	246
Circumcisió	76	104	124	168	166	154	160	223
Operacions aparell genital masculí	231	194	161	133	162	139	156	196
Operacions dents	229	209	175	148	173	206	174	208
Operacions orel·la mitjana	206	188	149	184	183	152	166	263
Reparació hèrnia umbilical o abdominal	296	186	170	186	170	168	173	249
Altres operacions d'ORL	278	206	165	165	158	163	185	226
Reparació hèrnia inguinocrural	81	101	130	161	139	141	148	197
Artroscòpia	75	96	103	135	129	...	143	237
Operacions del sistema nerviós central	117	114	127	124	90	...	121	118
Cirurgia cardíaca	59	26	63	64	48	...	24	52
Operacions tub digestiu inferior	132	143	127	111	121	...	158	120
Excisió de lesió cutània	207	192	177	174	147	155	149	199
Operacions de l'aparell urinari	243	190	156	157	156	143	144	208
TOTAL	181	155	139	162	157	...	160	215

Font: Servei Català de la Salut. Registre de llistes d'espera

Nota: No es disposa de Consulta externa de 2014. Es tenen en compte les consultes externes i les proves diagnòstiques que tenen una prioritat preferent i ordinària. La taula recull els procediments (especialitats, proves o intervencions) amb un nombre de pacients pediàtrics en espera més elevat en cada moment observat.

8.2. LA SALUT MENTAL INFANTOJUVENIL EN TEMPS DE PANDEÀMIA

Pel que fa a la salut mental, els darrers informes al Parlament sobre els drets de l'infant han incidit en la necessitat de dotar el sistema de salut mental infantojuvenil de més recursos i més adequats als problemes existents. La salut mental i el benestar emocional dels infants i adolescents constitueixen una esfera d'una importància rellevant per garantir l'exercici de la resta de drets i el ple desenvolupament de la personalitat i la identitat de l'individu, amb una repercussió

important en el seu procés de transició a la vida adulta.

Segons dades de l'any 2019, en els darrers anys s'ha produït un augment sostingut del nombre d'infants i adolescents atesos per CSMIJ, dels 54.570 de 2010 als 69.006 de 2019 (10 infants més per cada 1.000 en una dècada), i també un increment sostingut de les visites per pacient atès, la qual cosa constata l'increment de recursos en aquest àmbit, per bé que el nombre de centres s'hagi mantingut estable (vegeu les taules 19 i 20).

Taula 19. Evolució dels pacients atesos en serveis ambulatoris de salut mental infantil i juvenil (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pacients atesos	54.570	54.155	57.373	58.570	60.704	64.780	63.330	66.501	63.936	69.006
Pacients atesos per cada 1.000 infants	40,4	39,6	41,4	42,1	39,5	43,4	43,6	46	48,8	49,8
Visites per pacient atès	6,5	6,5	6,6	6,4	6,3	6,3	6,5	6,3	7,2	7,2
Visites per pacient atès (mitjana CSMIJ)	6,4	6,5	6,6	6,4	6,2	6,1	6,3	6,3	7,2	7,2
Nombre de visites	355.285	352.843	376.981	374.414	384.876	411.226	411.681	420.161	461.218	495.297
% infants de 12 a 17 anys	43,9	45,3	46,5	47,5	51,7	52,9	54,2	54,2	55	51,8

Font: Departament de Salut

Taula 20. Evolució dels dispositius i serveis (2016-2020)

Dispositius	2016	2018	2019	2020
Centres de salut mental infantil i juvenil	51	51	51	51
Places d'hospitalització	127	165	165	165
Places d'hospital de dia d'adolescents	486	586	591	591
Places Justícia Juvenil	12	12	20	20

Font: Departament de Salut

El Comitè de Drets de l'Infant ja alertava l'Estat espanyol en les seves observacions finals a Espanya l'any 2018 que havia d'adoptar una política nacional de salut mental infantil, a més d'assegurar la disponibilitat de personal especialitzat i l'augment de serveis. Malgrat la forta inversió en l'àmbit de salut mental a Catalunya que s'ha fet els darrers anys, continuen havent-hi problemes en la provisió i intensitat dels tractaments terapèutics que s'ofereixen.

Com s'ha posat de manifest en l'apartat 2 d'aquest informe, sobre pobresa infantil, hi ha, a més, una forta desigualtat en la garantia del dret a la salut mental infantil i juvenil, ja que, d'una banda, la pobresa és un factor de vulnerabilitat i augmenta el risc de patir trastorns i patologies de salut mental i, de l'altra, impedeix l'accés a recursos complementaris en l'àmbit de la salut mental de tipus privat.

En aquest context, la crisi sanitària, social i econòmica que ha generat la COVID-19, juntament amb l'afectació especialment a la població infantil i juvenil del llarg confinament domiciliari i la resta de mesures de contenció preses durant els

darrers mesos, ha pogut augmentar la vulnerabilitat a patir trastorns, addiccions i problemes de salut mental.

I, en aquest marc, també caldria tenir present la **possible diferència de gènere** en l'afectació de salut mental vinculada a addiccions o trastorns alimentaris en el marc dels quals les xifres semblen indicar un ús més alt de pantalles en nens i adolescents (nois) i, en canvi, un nombre més alt de trastorns alimentaris en nenes i adolescents (noies).

D'altra banda, els serveis de salut mental s'han vist afectats per les restriccions aprovades en els protocols, la qual cosa ha pogut afectar la qualitat en l'atenció rebuda. Així, per exemple, la guia d'actuació als serveis de salut mental i addiccions en el context de la pandèmia pel coronavirus SARS-CoV-2 en el període de desconfinament, aprovada el 15 de setembre de 2020, redueix els períodes d'hospitalització i l'atenció presencial als centres de salut mental a la indispensable, limita la derivació als dispositius d'urgències psiquiàtriques hospitalàries i potencia els ingressos programats, entre d'altres.

Recomanacions

- Cal avaluar els efectes que han pogut tenir en la salut infantil i juvenil les mesures restrictives a la mobilitat i el tancament de serveis a l'hora de fer prevaler l'interès superior de l'infant en la decisió de prendre noves mesures de contenció de la pandèmia.
- Cal garantir els terminis d'accessibilitat i establir la condició d'infant com a criteri de prioritització en l'accés dels pacients a les prestacions sanitàries.
- Malgrat les dificultats que comporta per a l'atenció pediàtrica primària gestionar la incidència de la pandèmia en la població infantil i juvenil, cal esmerçar esforços per poder garantir la presencialitat del servei i l'aplicació del protocol d'activitats preventives i de promoció de la salut a l'edat pediàtrica, als efectes de prevenció i detecció precoç de dificultats que poden afectar el ple desenvolupament de l'infant.
- S'ha d'avançar en el disseny i l'ordenació de l'atenció primària pediàtrica a Catalunya iniciat i actualitzar el protocol de seguiment del nen sa per adequar-lo a una visió comunitària i de salut integral.
- També cal avaluar la incidència de les mesures de contenció de la pandèmia en la diagnòsi de determinades patologies en infants i adolescents per poder aplicar mesures correctores.
- S'han de poder garantir els serveis i recursos de prevenció i d'atenció a la salut mental infantil i juvenil necessaris, especialment a la població més desafavorida i en una situació d'especial vulnerabilitat.

IX. LA INCIDÈNCIA DE LA CRISI DE LA COVID-19 EN EL SISTEMA PROTECTOR

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant (CDI) atribueix als progenitors la responsabilitat primordial en la cria dels infants i el deure dels estats de prestar-los suport per desenvolupar aquesta tasca (art. 18), però també reconeix a infants i adolescents el dret a ser protegits de qualsevol forma de violència, abandonament o negligència en l'àmbit familiar (art. 19), i estableix l'obligació dels poders públics d'assegurar-los una atenció alternativa quan, per raons basades en el seu interès, no puguin romandre en aquest entorn familiar (20).

El sistema de protecció a la infància té atribuïdes les funcions de prevenció i detecció de les situacions de risc social i maltractament infantil, d'estudi i intervenció amb les famílies dels infants i adolescents que es trobin en aquesta situació, d'exercici de les funcions de tutela envers els infants que han hagut de ser separats del seu nucli familiar i han de viure en recursos alternatius a la família, i també de suport en el procés de transició a la vida adulta dels joves que han estat tutelats.

La crisi sanitària, les mesures que s'ha adoptat per fer-hi front i la situació de crisi econòmica i social sobrevinguda afecten especialment la infància en risc i les seves famílies, que han vist incrementada la seva vulnerabilitat, i els infants i adolescents en recursos alternatius a la família, especialment els que estan ingressats en centres.

Tanmateix, a banda de l'afectació en la situació d'infants i famílies, la crisi sanitària ha posat novament en relleu dèficits estructurals del sistema de protecció a la infància a Catalunya ja

detectats anteriorment i ha evidenciat la necessitat transformar el sistema per revertir-los.

Entre aquestes mancances destaca especialment l'elevada prevalença de l'acolliment en centres respecte de l'acolliment familiar –inclosos nadons i infants petits–, l'escàs desenvolupament de l'acolliment en família aliena i la dotació insuficient de recursos de suport a les famílies.

En aquest sentit, a Catalunya l'acolliment familiar ha esdevingut una mesura quasi subsidiària respecte de l'acolliment en centre, i l'acolliment residencial continua essent la mesura de protecció més utilitzada. El setembre de 2020 menys de la meitat dels infants tutelats (44,1%) estan en acolliment familiar, i si es tenen en compte només els infants tutelats que no estan en família extensa i a qui l'Administració ha proporcionat un recurs de protecció, menys d'una cinquena part (14,8%) estan en acolliment familiar (vegeu la taula 21). El nombre de famílies acollidores s'ha incrementat en els darrers anys, però no de manera prou significativa per canviar la preponderància de l'acolliment residencial (vegeu la taula 22).

En altres paraules, per cada cinc infants tutelats que no estan en família extensa, més de quatre està acollit en un recurs residencial i menys d'un, en una família aliena. Aquestes proporcions s'han vist condicionades en els darrers anys per l'impacte de l'arribada d'adolescents migrants sense referents familiars, majoritàriament atesos en recursos residencials. Els canvis en els fluxos d'arribada van fer que a partir de l'any 2016 creixés de manera significativa l'acolliment residencial i que, a partir de 2019, tornés a decreixer. De fet, el nombre d'infants tutelats acollits en família aliena s'ha mantingut estable en la darrera dècada, en xifres que se situen lleugerament per sota dels 1.000.

Taula 21. Evolució del nombre d'infants tutelats en acolliment familiar (2002-2020)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Infants tutelats acollits en família aliena	467	514	538	589	635	669	704	801	885	924	958	966	969	1.004	972	928	906	945	953
Infants tutelats acollits en família extensa	2.264	2.392	2.322	2.307	2.355	2.482	2.477	2.627	2.773	2.944	2.464	2.467	2.415	2.446	2.420	2.439	2.447	2.480	2.479
Infants en acolliment familiar (%)	46,4	47,5	46,7	44,6	42,6	43,1	42,7	43,7	45,8	53,6	48,6	48,5	48,4	49,6	49,0	45,2	39	39,1	44,1
Infants en acolliment familiar (excloent infants en família extensa) (%)	12,9	13,8	14,1	14,1	13,6	13,8	14,2	15,4	17	21,6	20,9	21	21,2	22,2	21,6	18,5	13,5	12,7	14,8
Infants tutelats per DGAIA	5.881	6.119	6.128	6.498	7.018	7.313	7.450	7.845	7.985	7.217	7.040	7.076	6.985	6.962	6.927	7.449	9.590	9.387	8.345
Nombre d'infants acollits en UCAE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	29	31	35	41	45	38	38	35

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i l'Institut Català de l'Adopció

Nota: *Les dades d'acolliment familiar no inclouen els acolliments preadoptius.

Taula 22. Evolució del nombre de famílies acollidores (2002-2020)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Nombre de famílies acollidores	306	344	363	396	442	466	492	559	617	623	624	613	608	612	552	630	707	748	750

Font: Institut Català de l'Adopció (ICAA)

Així mateix, es continua constatant la presència d'infants de menys de sis anys en centres, com també de nens i nenes més grans amb proposta d'acolliment familiar que han de viure en centre per manca d'aquest recurs. Per un costat, segons dades facilitades per la DGAIA de setembre de 2020, prop de 533 infants estan pendents d'un altre recurs, 461 dels quals d'una acolliment en família aliena. La manca d'increment significatiu del nombre de famílies alienes facilita que la

prevalença d'infants pendents d'un acolliment familiar es mantingui relativament estable al llarg del temps. I per un altre costat, el nombre d'infants de menys de sis anys ingressats en centres és de 129 i, d'aquests, 63 tenen menys de tres anys. Després d'un cert procés de decrement de la presència d'infants petits en centres residencials, a partir de l'any 2018 aquesta tendència també es mostra estancada, sense una millora significativa (vegeu les taules 22 i 23).

Taula 23. Evolució del nombre d'infants tutelats menors de sis anys que estan en acolliment residencial (2013-2020)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Infants tutelats residents en centre residencial	2.706	2.685	2.672	2.975	3.487	5.681	5.677	4.610
Infants tutelats menors de 6 anys en centre residencial	286	262	195	180	165	115	135	129
Infants tutelats menors de 3 anys en centre residencial	117	111	77	71	69	48	67	63

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Taula 24. Evolució dels infants tutelats que estan en el sistema de protecció pendents d'un altre recurs (2010-2020)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Infants tutelats	7.040 (6.774)*	7.076 (6.706)*	6.985 (6.698)*	6.962 (6.794)*	6.927	7.449	9.590	9.387	8.345
Infants tutelats pendents	-	-	-	-	644	612	575	537	533
% sobre infants tutelats	-	-	-	-	9,2	8,2	6,0	5,7	6,4
Infants tutelats pendents de família aliena	-	-	-	522	483	502	508	532	461
Infants tutelats pendents de CRAE	-	-	-	82	83	76	49	50	55
Infants tutelats pendents de CREI	-	-	-	-	26	21	13	11	14
Infants tutelats pendents de centre terapèutic	-	-	-	-	12	13	5	4	8

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Nota: A partir de l'any 2016, de les dades d'infants tutelats es deixen de comptabilitzar: els joves amb expedient assistencial que es comptabilitzaven altres anys, atès que en realitat són majors d'edat, tot i que continuïn atesos pel sistema de protecció. Per poder comparar les dades en els diferents anys caldria utilitzar les dades que es troben entre parèntesi, on precisament s'han exclòs aquests joves.

La clara prevalença de l'acolliment en centres davant l'acolliment familiar –en el cas d'infants que no estan acollits en família extensa– contravé les recomanacions dels experts, que assenyalen que amb caràcter general l'acolliment en entorns familiars dona una millor resposta a les necessitats de

desenvolupament dels infants, i tampoc no té en compte les recomanacions d'organismes internacionals i el marc normatiu.

La Resolució de l'Assemblea General de les Nacions Unides 64/142, de 24 de febrer de 2010, per la qual s'aproven les directrius

sobre les modalitats alternatives de cura dels infants, recomana de donar prioritat a les solucions basades en la família i la comunitat, evitar l'acolliment dels infants més petits en centres i promoure estratègies de desinstitucionalització perquè l'ingrés en centre tingui lloc únicament quan sigui el recurs més adequat per a l'infant.

La preferència de l'acolliment familiar ja va ser recollida per la Llei 14/2010, de 27 de maig, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, i, posteriorment, per la Llei 26/2015, de 28 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i l'adolescència, que va encara més enllà i prohibeix l'ingrés en centres dels infants de menys de sis anys.

La campanya europea Opening Doors for Europe's Children impulsa, amb el suport de la Unió Europea, la transformació dels sistemes de protecció a la infància per promoure la desinstitucionalització dels infants i la cerca de solucions basades en

la família, a través de l'acolliment familiar i el suport a les famílies.

La situació actual de crisi sanitària i la perspectiva que s'allargui plantegen reptes significatius al sistema de protecció a la infància pel que fa al treball amb les famílies i l'atenció dels infants en recursos alternatius que s'haurien d'abordar.

L'allargament de la crisi, situacions puntuals de contagi en centres que van obligar inicialment a adoptar mesures urgents per desinternar infants i, especialment, la incidència de les mesures en la vida dels centres i els drets de nois i noies posen de manifest la necessitat de reduir-ne la presència en recursos institucionals, impulsar definitivament l'acolliment en família aliena, i incrementar la intervenció i el suport a les famílies. En aquest sentit, s'ha de considerar una oportunitat per promoure canvis estructurals llargament pendents dins el sistema de protecció.

Recomanacions

- Desenvolupar una estratègia de desinstitucionalització dels infants i adolescents, amb l'objectiu que l'ingrés en centre tingui lloc únicament quan es consideri el recurs més adequat per a l'infant.
- Promoure l'acolliment en família aliena, incloent-hi l'acolliment en unitat convivencial d'acció educativa (professional) i l'acolliment d'urgència i diagnòstic.
- Suprimir l'ingrés en centre dels infants de menys de sis anys.
- Incrementar els recursos per al suport i la intervenció amb les famílies per evitar, sempre que sigui possible, la separació del nucli familiar (especialment l'ingrés en centre), evitar l'allargament de les situacions d'institucionalització i facilitar el retorn amb totes les garanties per a l'infant quan aquest es dugui a terme.

9.1. L'ATENCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS EN RECURSOS ALTERNATIUS A LA FAMÍLIA I LA INTERVENCIÓ AMB LES FAMÍLIES EN EL CONTEXT DE LA CRISI SANITÀRIA

Les mesures que s'han decretat arran de la crisi sanitària tenen una especial incidència en els drets dels infants atesos pel sistema de protecció a la infància. Les limitacions que s'ha anat establint i les mesures que han anat afectant el sistema educatiu, de serveis socials (ajuntaments i equips d'atenció la infància -EAIA-) i altres recursos comunitaris (serveis educatius no formals, lleure, salut mental, etc.) afecten especialment la infància en risc, que pot veure incrementada la seva vulnerabilitat a causa del confinament, la crisi econòmica i social sobrevinguda i l'empitjorament de la situació de les seves famílies.

D'altra banda, la situació de crisi sanitària i les mesures adoptades també tenen un fort impacte en els infants i adolescents tutelats per l'Administració, que presenten necessitats específiques derivades del fet d'haver viscut situacions de negligència o maltractament i del fet de viure en un recurs alternatiu a la pròpia família.

Aquests nois i noies tenen drets específics que han resultat especialment afectats per les mesures adoptades arran de la COVID-19, com ara el dret a tenir relació amb la família o persones amb qui estiguin vinculats, el dret que es revisi la mesura protectora, el dret a estar-ne informats, el dret a ser escoltats, el dret a rebre tractament per a la seva recuperació o el dret a tenir una vida com més normalitzada millor i a participar en recursos externs al centre.

Així mateix, altres drets dels infants afectats per les mesures, com ara el dret a l'educació, a la participació en recursos de lleure –amb el tancament de centres inicial i ara amb tancaments puntuals de grups– poden ser vulnerats en el cas d'infants en centres si no es doten amb els recursos materials i personals necessaris per garantir-los.

Durant el període d'estat d'alarma, la Direcció General d'Atenció a la Infància va emetre diverses instruccions adreçades als centres, que feien un èmfasi especial en les mesures per a la protecció de la salut i,

posteriorment, durant el període de desescalada, en les sortides dels centres.

El juny de 2020 la DGAIA va emetre el nou document “Mesures excepcionals i recomanacions als centres de protecció de la infància i l'adolescència de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència en prevenció a la COVID-19”, emès un cop completat el procés de desescalada, amb l'objectiu d'adaptar les mesures preventives i de seguretat dictades pel Govern als centres de protecció a la infància. Les mesures anunciades en aquesta instrucció tenien com a objectiu “recuperar les funcions que es desenvolupen en els centres residencials de protecció a la infància i l'adolescència, tot mantenint les mesures de seguretat i protecció sanitàries establertes pel Govern de la Generalitat, amb l'objectiu final de poder garantir la continuïtat dels objectius propis dels recursos residencials”.

Així mateix, per mitjà del Decret llei 39/2020, de 3 de novembre, de mesures extraordinàries de caràcter social per fer front a les conseqüències de la COVID-19, recentment s'han adoptat diverses mesures relatives al preu dels serveis socials amb l'objectiu de propiciar “una millora de les condicions laborals i retributives de les persones treballadores professionals en la Xarxa de Serveis Socials d'Atenció Pública” i millorar així la qualitat del servei públic prestat a la ciutadania.

Dins d'aquestes mesures s'inclou l'actualització del mòdul de serveis de l'àmbit d'atenció a la infància i a l'adolescència, dels quals formen part els recursos residencials per a infants i adolescents en situació de desemparament i extutelats (centres d'acolliment, residencial, CREI, pisos assistits), altres recursos i serveis d'acompanyament, i també equips de seguiment d'acolliments en família extensa i família aliena.

Així mateix, el decret llei ha fixat un complement per fer front als costos addicionals generats als serveis socials de caràcter residencial en l'àmbit de la infància i l'adolescència i a les famílies acollidores d'infants i adolescents tutelats. En el cas dels centres el complement, configurat com un import per dia i infant, es preveu que

s'ha de destinar al reforç del personal d'atenció directa i a la intensificació de les mesures addicionals d'higiene relacionades amb la COVID-19, mentre que en el cas dels acolliments familiars consisteix en un pagament únic.

El Síndic valora positivament aquestes mesures. L'increment del mòdul als centres, amb el reforç dels equips, pot incidir en la qualitat de vida dels infants i l'atenció que reben.

Tanmateix, la Direcció General d'Atenció a la Infància, com a responsable dels infants en el sistema de protecció, hauria de fer seguiment i oferir suport als centres perquè en aquest context extraordinari, a banda de les mesures de protecció de la salut per evitar contagis, les restriccions imposades resultin compatibles amb els drets dels infants i els estàndards de qualitat residencial.

Cal assegurar que els recursos alternatius a la família –centres i famílies acollidores– disposen de recursos necessaris per adaptar la vida d'infants i adolescents a les restriccions establertes, en uns termes que exhaurixin les possibilitats de mantenir els seus drets i dur una vida com més normalitzada millor.

El reforç dels equips educatius és necessari per fer front a l'increment de l'estrès i les dificultats que poden sorgir en el context actual, en què la participació en la vida fora del centre i, amb caràcter general, la normalització es veuen molt restringits, però també és necessari disposar de mitjans telemàtics per poder mantenir les relacions amb la família, la participació en recursos de lleure i, especialment, l'educació no presencial quan sigui necessari.

Per aquest motiu, el Síndic recomana de mantenir les actuacions de supervisió i de suport per assegurar, a banda de la protecció de la salut, el compliment dels objectius de l'acolliment residencial, el benestar dels nois i noies, i que aquest increment de dotació reverteixi en la seva atenció.

En aquest sentit, cal valorar de forma molt positiva la iniciativa de l'estudi presentat a l'Observatori dels Drets dels Infants *El benestar i l'impacte de la COVID19 en els*

infants i adolescents tutelats de Catalunya, de Carme Montserrat, del grup de recerca Liberi de la Universitat de Girona i encarregat per la DGAIA. En aquest treball els infants i adolescents en centres residencials i acolliment familiar han valorat l'impacte que ha tingut en ells la pandèmia, fet que ha de permetre incorporar la seva valoració i escolta, en el sentit més ampli, en relació amb les actuacions que s'han dut a terme en el context de la pandèmia.

D'altra banda, les mesures adoptades arran de la pandèmia també han afectat el funcionament dels equips que treballen amb les famílies –serveis socials d'atenció primària i equips d'atenció a la infància– en un moment que aquestes famílies poden haver vist incrementada significativament la seva vulnerabilitat per la crisi econòmica i el confinament.

Aquestes mesures fan necessari replantejar la intervenció dels equips tècnics amb aquestes famílies dins el sistema de protecció i la gestió dels casos. En aquest sentit, és imprescindible, mantenir les intervencions, però també incrementar el suport i la dotació de recursos per enfortir aquestes famílies i prevenir al màxim possible l'ingrés dels infants en centres.

De la mateixa manera, també és necessari mantenir la intervenció amb les famílies dels infants en recursos alternatius a la família. En el cas dels infants en centres, davant l'allargament de la situació de pandèmia, cal buscar fórmules per assegurar-ne un seguiment que permeti fer efectiu el dret dels infants que la seva mesura es revisi periòdicament, així com el retorn al nucli quan sigui possible. En aquests casos, cal mantenir el suport i el seguiment a les famílies en el procés de reintegrament de l'infant al nucli familiar per assegurar-ne el benestar.

En el cas dels equips tècnics d'atenció a la infància (EAIA), les dades mostren que en els darrers anys l'evolució del nombre d'expedients oberts s'ha vist molt condicionada pels fluxos d'arribada d'infants migrants sense referents familiars, com s'observa quan s'analitza el nombre d'expedients de desemparament o en estudi amb mesura cautelar.

Les dades també semblen indicar, però, que hi ha un creixement del nombre d'infants que estan en desemparament i en estudi i que es troben en la pròpia família: tant el nombre d'expedients de desemparament sense mesura cautelar com el nombre de casos en estudi (sense mesura cautelar) han crescut de manera sostinguda any rere any (vegeu la taula 25).

Aquest fet indica una major capacitat de detecció per part dels serveis socials, però també comporta una necessitat més gran

de recursos si es vol assegurar un treball més intens i un major suport a les famílies. Sense aquest fet, es corre el risc que els estudis no es facin amb les garanties de seguiment adequades i que el suport que rebin les famílies no promogui el manteniment dels infants en el seu entorn familiar. Si en l'actual context de pandèmia es vol garantir la cura i la protecció adequades dels infants en el seu entorn familiar, cal garantir que els EAIA disposen dels recursos suficients per fer el seguiment i l'acompanyament necessaris.

Taula 25. Evolució dels infants tutelats que estan en estudi per part de l'EAIA (2014-2020)

	2014	2015	2016	2017	2018 (15 set)	2019 (set)	2020 (set)
Expedients de desemparament sense mesura cautelar	853	874	1.004	1.243	1.333	1.475	1.579
Expedients de desemparament amb mesura cautelar	540	671	722	1.025	2.042	2.322	1.448
Ràtio expedients desemparament per infant tutelat	0,20	0,22	0,25	0,30	0,40	0,39	0,36
	31 desembre 2014	31 desembre 2015	31 desembre 2016	31 desembre 2017	30 setembre 2018	30 setembre 2019	30 setembre 2020
Estudi	582	593	719	1.003	1.012	1.234	1.325
Estudi + mesura cautelar	226	281	410	765	1.702	2.003	1.187
	2014	2015	2016	2017	2018 (30 set)	2019 (30 set)	2020 (30 set)
Mitjana de temps	6,7 mesos	6,3 mesos	6,0 mesos	6,1 mesos	5,7 mesos	4,6 mesos	4,2
Mediana de temps	4,6 mesos	4,6 mesos	4,5 mesos	3,5 mesos	3,5 mesos	4,6 mesos	3,9

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Nota: Els EAIA intervenen en diferents situacions (expedients de risc, expedients de desemparament i expedients de tutela). Els expedients de desemparament són els que es podrien considerar com a casos en estudi, sense que hagi estat necessària una mesura cautelar o en què aquesta mesura cautelar sí que ha estat necessària. D'altra banda, les dades de temps mitjà i mediana corresponen als mesos que han romàs oberts els expedients de desemparament i que han estat tancats en l'any estudiat, exclouent en el càlcul els valors extrems (5%; 2,5%).

En el cas dels infants en situació d'acolliment familiar, les famílies acollidores poden trobar-se en situacions sobrevingudes de vulnerabilitat a causa de la crisi que s'afegeixin a les derivades de les mesures adoptades. El seguiment i, si cal, la dotació de recursos addicionals per al seguiment dels acolliments familiars són necessaris per donar suport a les famílies acollidores i garantir el benestar dels infants i adolescents.

L'increment del mòdul previst per mitjà del Decret llei 39/2020, de 3 de novembre, i el pagament únic establert per a les famílies acollidores s'orienten en aquesta direcció. Tanmateix, cal valorar si resulta suficient

per assegurar un seguiment i un suport de l'acolliment ajustats a les necessitats d'infants i famílies en el context actual.

Així mateix, els adolescents que han estat tutelats i que viuen en recursos independents de transició a la vida adulta també presenten una situació d'especial vulnerabilitat davant la situació de crisi econòmica, les mesures de confinament i de vegades la manca de suport familiar. En aquesta situació, els equips tècnics haurien de poder mantenir i incrementar el seguiment i suport d'aquests joves per afrontar aquesta situació, com també la dels adolescents migrants no acompanyats.

Recomanacions

- Establir mecanismes per escoltar i tenir en compte l'opinió dels infants i adolescents en recursos alternatius a la família.
- Mantenir el suport i el seguiment als recursos residencials i oferir pautes per assegurar l'adopció de mesures alternatives que garanteixin els seus drets: el manteniment del contacte amb les famílies (si cal de forma telemàtica), el manteniment de l'activitat lectiva no presencial en cas que resulti necessari, la participació en activitats de lleure (si cal a través de mitjans no presencials), l'accés als serveis de salut mental i suport terapèutic.
- Garantir el seguiment de la situació dels infants amb mesura d'acolliment familiar, i el seguiment i el suport a les famílies acollidores, especialment les que s'hagin pogut veure afectades per la crisi.
- Mantenir la intervenció i el seguiment dels equips tècnics amb les famílies i infants en situació de risc, i valorar l'increment dels suports, amb l'objectiu de garantir el benestar dels infants i prevenir al màxim possible l'ingrés en centres.
- En els situacions de risc més greu aquest seguiment hauria de ser presencial.
- Mantenir el seguiment i la intervenció amb les famílies d'infants en recursos alternatius a la família per poder revisar les mesures i, quan resulti adequat al seu interès, promoure el retorn al nucli familiar, especialment en el cas d'infants i adolescents en recursos institucionals.
- Mantenir –i, si escau incrementar– el seguiment i suport de les famílies d'infants en procés de retorn al nucli familiar, així com de joves extutelats en procés de transició a la vida adulta en recursos independents.

9.2. PREVENCIÓ DE RISCOS EN ELS CENTRES DE PROTECCIÓ

A l'inici del període de confinament, a través dels mitjans de comunicació, el Síndic va tenir coneixement de la situació de possibles contagis que va afectar alguns centres sota dependència de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), i el fet que infants petits que hi residien havien estat acollits per famílies. Així mateix, professionals del sistema de protecció van expressar a través dels mitjans de comunicació dificultats per a la gestió de la crisi sanitària de la COVID-19 als centres, i es van queixar de la manca de directius, suport i mitjans d'aquesta direcció general per garantir la seguretat d'infants i de personal.

El Departament de Treball Afers Socials i Famílies va informar el Síndic que els centres de la DGAIA van tenir poca afectació i hi va haver pocs casos positius durant la primera onada de la pandèmia i, en tot cas, tots estaven controlats.

Així mateix, va informar de les actuacions adreçades a donar indicacions i instruccions als centres per a la protecció d'infants i del personal; de la creació d'un circuit d'urgències; de la monitorització de tots els recursos residencials de protecció diàriament per anar seguint l'evolució d'infants malalts (confirmats i amb simptomatologia), personal de baixa, infants en situació d'aïllament i problemes per cobrir professionals; de l'elaboració

d'un circuit i un protocol en casos de centres amb un nombre important d'infants amb simptomatologia, i de la posada a disposició dels centres de famílies acollidores per als nadons, trasllats a albergs i cases d'acollida.

El Departament també va informar respecte d'actuacions adreçades a la neteja i desinfecció d'espais, a les quals s'ha recorregut en el cas de sis centres, i la posada a disposició dels centres de material bàsic (desinfectant, guants i mascaretes) per als centres amb possibles casos i casos confirmats, amb un total de 652.213 elements repartits en centres i pisos d'atenció a infants, joves i joves extutelats.

L'Administració també va informar sobre la situació i les mesures adoptades en tres dels centres a què feien referència les informacions aparegudes als mitjans. Entre aquestes mesures destaca el desinternament d'infants amb famílies acollidores i altres actuacions temporals per al desinternament en dos dels centres, així com el trasllat temporal d'un grup d'infants a un recurs de lleure. Finalment, s'informava de l'elevat nombre de baixes de professionals en dos d'aquests centres, les mesures que s'havien adoptat per a la substitució i les actuacions de desinfecció en dos dels centres a través de recursos externs.

Posteriorment, el Síndic ha rebut una nova queixa referida a les mesures de protecció en un altre centre, encara en tramitació.

Recomanacions

- Proporcionar orientació i assessorament als centres en relació amb les mesures que cal adoptar per a la prevenció de contagis i la protecció de la salut d'infants i de personal, d'acord amb les indicacions de les autoritats sanitàries.
- Dotar els centres amb els recursos de prevenció i protecció necessaris per fer efectiva aquesta protecció.
- Mantenir el seguiment permanent de la situació en els centres i l'accés a material i assessorament per part d'aquests.
- Garantir la cobertura de les baixes de personal en el període de temps més breu possible i la formació dels professionals de nova incorporació.
- Vetllar especialment per la protecció de la salut dels infants i adolescents que es troben en situació de risc a causa de malalties prèvies o discapacitat.

9.3. MANCA D'EQUIPARACIÓ DE FAMÍLIES EXTENSES AMB ALIENES PEL QUE FA AL COBRAMENT D'IMPORTS COMPLEMENTARIS A LA PRESTACIÓ PER L'ACOLLIMENT D'UN INFANT TUTELAT PER L'ADMINISTRACIÓ

La Convenció de Nacions Unides sobre els drets de l'infant (CDI) reconeix a l'infant privat temporalment o permanentment del seu entorn familiar el dret a la protecció i l'ajuda especials de l'estat (art. 22). L'article 18.2 estableix que els estats tenen el deure de donar l'ajut oportú a les famílies perquè puguin complir les seves responsabilitats d'educar l'infant amb la finalitat de promoure i garantir els seus drets. El deure de prestar suport a les famílies també està recollit en l'article 12.2 de la Llei 14/2010, dels drets i oportunitats en la infància i l'adolescència, que estableix que els poders públics han de proporcionar la protecció i l'assistència necessàries a les famílies perquè puguin assumir plenament les seves responsabilitats.

La Llei 13/2006, de 27 de juliol, de prestacions socials de caràcter econòmic, estableix una prestació de dret subjectiu destinada a atendre les despeses de manteniment d'infants tutelats per la Generalitat en acolliment familiar simple o permanent en família aliena, acolliment familiar en unitat convivencial d'acció educativa i en acolliment preadoptiu de menors amb discapacitat. L'article 22.4 disposa que el Govern pot establir imports complementaris a la prestació de l'acolliment.

En aquest sentit, l'Acord GOV/52/2017, de 18 d'abril, crea complements i fixa nous imports complementaris a la prestació per l'acolliment amb la finalitat d'incentivar l'acolliment d'infants en família aliena, atenent, principalment, a la diversitat de necessitats i dedicació que requereixen els infants: complements per raó de discapacitat del l'infant en acolliment simple o permanent en família aliena o acolliment preadoptiu, pel nombre d'infants acollits, pels desplaçaments per a visites amb la família biològica, per suport a la reintegració familiar, per complement respir.

El Síndic és coneixedor que famílies extenses han reclamat a la DGAIA l'esmentat complement a la prestació per raó de la discapacitat de l'infant acollit, i els ha estat denegat sobre la base que va destinat exclusivament als infants acollits en família aliena, i no als infants acollits en família extensa. Per raó de discapacitat, els infants acollits en família extensa necessiten cures i teràpies, igual que ho necessiten els infants acollits en família aliena. Les famílies extenses han de fer front a les despeses generades pels tractaments específics i després poden sol·licitar a la DGAIA el rescabament d'aquestes despeses extraordinàries, justificades i acreditades, perquè se'n valori l'aprovació per part de la DGAIA. Contràriament, les famílies alienes acollidores d'un infant amb discapacitat perceben un import complementari a la prestació per l'acolliment per raó de la discapacitat de l'infant.

Des de la perspectiva dels drets dels infants, fomentar o incentivar l'acolliment dels infants en famílies alienes no ha de suposar la percepció de menys beneficis per a les famílies extenses, les quals, especialment durant aquest període ocasionat per la COVID-19, tal com el Síndic ha comprovat a través de les queixes rebudes, sovint presenten greus dificultats i fan autèntics esforços per fer front a les càrregues de criança, educació i desenvolupament integral de l'infant acollit.

Les funcions de les famílies acollidores extenses i alienes són les mateixes, i també les seves obligacions de vetllar per l'infant, tenir-lo en companyia, alimentar-lo, educar-lo i procurar-li una formació i un desenvolupament integral. No es poden diferenciar les necessitats de l'infant pel tipus d'acolliment (en família extensa o aliena), sinó que s'han de valorar en funció de les necessitats individuals de cada infant (per raó de la seva discapacitat o altres circumstàncies).

L'equiparació dels ajuts entre famílies alienes i extenses garanteix la igualtat efectiva dels drets dels infants acollits en ambdós sistemes familiars.

Recomanació

■ Crear una prestació econòmica de dret subjectiu amb imports complementaris per a l'acolliment d'infants tutelats acollits en família extensa, tal com gaudeixen els infants acollits en famílies alienes, sobre la base de la igualtat de les necessitats que presenten els infants, independentment del model d'acolliment (extensa o aliena) en què es troben, i atenent també a la necessitat de les famílies extenses de rebre el mateix suport que reben les alienes per fer front de manera adequada a les seves responsabilitats de cura i atenció dels infants acollits.

9.4. INFANTS I JOVES MIGRANTS EN SITUACIÓ DE VULNERABILITAT: ATENCIÓ ESPECIAL A LES NOIES MIGRANTS

En els darrers anys, el principal factor de transformació del sistema de protecció ha mantingut relació amb els fluxos d'arribada d'infants migrants no acompanyats. Des de l'any 2015, el sistema de protecció ha experimentat un creixement important dels infants tutelats i també dels recursos residencials per atendre'ls. En els darrers cinc anys, el nombre de places residencials s'ha doblat per acollir majoritàriament els

infants migrants arribats sense referents familiars (vegeu les taules 24 i 25).

Val a dir, però, que durant l'any 2020, en part també per efecte de les restriccions de la pandèmia, el nombre d'infants migrants no acompanyats atesos en el sistema de protecció s'ha reduït en un 39,4% respecte a l'any anterior, i el nombre de nous casos atesos, en un 72,4% (vegeu la taula 26). A diferència d'anys anteriors, doncs, el sistema de protecció no ha crescut de manera significativa en el nombre de places (vegeu la taula 25 i 27).

Taula 26. Evolució dels infants tutelats en acolliment residencial (2008-2020)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Nombre de places en centre residencial	-	-	-	-	2.614	2.627	2.644	2.756	2.980	3.410**	4.136	4.835	4.522
Infants tutelats residents en centre residencial	2516	2.621	2.749	2.701	2.764	2.706	2.685	2.672	2.975	3.487	5.681	5.677	4.610
Nombre de places en CREI	78	78	82	82	94	94	94	94	94	122	142	137	129
Infants tutelats residents en CREI	-	-	-	-	82	92	96	90	93	129	145	142	132
Infants tutelats pendents de CREI	-	-	-	-	-	-	-	-	26	21	13	11	14
Nombre de places en centre terapèutic	-	-	-	-	-	-	-	95	112	154	194	184	186
Infants tutelats residents en centre terapèutic	-	-	-	-	-	-	-	96	118	181	181	121	113
Infants tutelats pendents de centre terapèutic**	-	-	-	-	-	-	-	-	12	13	5	4	8
Nombre de places de pisos 16-18 anys	-	-	-	-	-	-	-	-	85	119	271	306	294
Nombre de places de pisos + 18 anys	-	-	-	-	-	-	-	-	217	254	376	407	406
Nombre de places d'itineraris de protecció individuals (IPI)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	160	160	190	190
Infants i adolescents tutelats en IPI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	154	170	190	187

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

* Nota: S'han afegit les places noves de centres d'acolliment de primera acollida.

**Inclou les ampliacions dels centres d'acolliment específiques per atendre els adolescents no acompanyats que no es van incloure en la memòria de la DGAIA de 2017.

Taula 27. Evolució de les places per tipologia de recurs al sistema de protecció (2017-2020)

	Gener de 2017	Setembre de 2018	Setembre 2019	Setembre 2020
Centre d'acolliment	527	523	523	523
CRAE	1.841	1.897	1.895	1.920
CREI	94	142	142	129
Pisos assistits	85	104	104	71
Cases d'infants	120	104	104	120
Recurs específic	26	28	28	22
Centres de discapacitat física i psíquica	110	110	91	85
Centre de residència assistida drogodependències	70	75	75	40
Nous centres específics per atendre infants migrants (diverses tipologies)	-	2.047	2.149	2.219
Total	2.873	5.030	5.111	5.129

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Taula 28. Evolució del nombre d'infants tutelats per nacionalitat (2012-2020)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Infants amb mesura protectora per DGAIA	7.040	7.076	6.985	6.962	6.927	7.449	9.590	9.387	8.345
Infants amb mesura protectora per DGAIA de nacionalitat estrangera	1.232	1.661	2.138	4.498	4.327	3.338
%	17,7	24,0	28,7	46,9	46,1	40
Menors estrangers no acompanyats a Catalunya atesos durant l'any	438	431	600	624	973	1.958	4.812	5.766	3.493
Nous casos de menors estrangers no acompanyats a Catalunya durant l'any	...	317	356	377	684	1.489	3.659	2.202	606
Menors estrangers no acompanyats residents en centre d'acolliment	306	273	267	264	376	588	573	419	249

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Menors estrangers no acompanyats residents en servei de primera acollida i atenció integral	0	0	0	0	0	187	1.717	1.798	1.410
Menors estrangers no acompanyats residents en servei de protecció d'emergència	0	0	0	0	0	0	485	815	582
Places en centres d'acolliment	554	554	527	527	532	523	523	523	523
Places en centres d'acolliment i primera acollida	554	554	527	527	532	731	1.437	1.670	1.317

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Taula 29. Recursos nous per a l'atenció d'infants migrants no acompanyats (2017-2020)

	Places creades 2017	Places creades 2018	Places creades 2019	Places creades 2020 (fins a setembre)
Pis assistit 16-18	42	133	73	0
Extensió centre acolliment	314	82	0	0
Centre d'emergència	0	393	116	0
SAEJ	10	78	60	0
Centre de primera acollida	208	1.274	233	0
Pis assistit majors 18	36	128	85	0
Residència per a joves	-	108	377	39
IPI	160	0	30	0
Total	770	2.196	974	39
Places totals al sistema de protecció	2.873 (1 de gener 2018)	2.865 (1 de gener 2019)	3.664 (1 gener 2020)	3.143 (setembre 2020)

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Fetes aquestes consideracions generals, d'acord amb l'article 43 de la Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA), sobre el suport a la integració social dels infants i adolescents migrants, les administracions públiques han de fomentar, mitjançant serveis i programes d'acollida, la integració social dels infants o els adolescents migrants. D'altra banda, la Recomanació CM/Rec(2007)9 del Comitè de Ministres als estats membres sobre projectes de vida per a menors migrants no acompanyats, aprovada pel Comitè de Ministres el 12 de juliol de 2007, insta els estats membres a adoptar mesures polítiques per promoure i acompanyar els projectes de vida d'aquests joves.

Les recomanacions de confinament per gestionar la crisi de la COVID-19 van posar en relleu situacions de vulnerabilitat d'infants i joves migrants:

- Complexes situacions d'infants i adolescents que podien haver-se escapolit

de centres de protecció o ser refractaris a les mesures decretades per l'Administració, amb dificultat d'adaptació i de vinculació als recursos del sistema de protecció, que estaven fora del sistema de protecció i es trobaven en situació d'alt risc social.

- Joves que després d'assolir la majoria d'edat no estaven en el circuit de suport de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET) per dificultats de seguir el pla de treball establert (per manca d'adaptació a les condicions requerides en el pla de treball a causa de dificultats derivades del seu procés migratori). El setembre de 2020 s'han atès 3.934 joves tutelats o extutelats en els programes de l'ASJTET, xifres similars als de l'any anterior (vegeu la taula 30), tot i que hi ha hagut un increment del nombre de joves tutelats que assoleixen la majoria d'edat. Malgrat aquest fet, però també per efecte de l'evolució de l'arribada d'infants migrants no acompanyats, ha decregut de manera significativa el nombre de joves tutelats i extutelats atesos per l'ASJTET (vegeu la taula 30).

Taula 30. Evolució del nombre de joves tutelats i extutelats beneficiaris de l'Àrea de Suport als Joves per tipus de programa/actuació (2010-2020)

Programes de l'ASJTET	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Total atesos	-	-	-	-	-	-	1.636	2.401	3.490	4.176	3.934
Seguiment socioeducatiu	405	276	739	759	774	-	-	-	-	-	-
Habitatge assistit	326	330	592	566	537	511	554	585	759	1095	974
Via laboral	211	259	503	376	388	315	237	231	-	-	-
Acompanyament jurídic	383	259	408	258	271	319	237	367	347	440	264
Ajuts econòmics	306	455	942	768	846	987	1.101	1.097	1.415	1.905	1.749

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Nota: Un jove acollit a l'ASJTET pot estar en més d'un programa a la vegada.

Taula 31. Evolució del nombre total de joves tutelats que van assolir la majoria d'edat i que van ser acollits a l'Àrea de Suport als Joves (2013-2020)

Programes de l'ASJTET	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (set)
Joves tutelats que van assolir la majoria d'edat	433	482	515	636	780	1415	1797	2314
Nous Joves tutelats i extutelats acollits a l'ASJTET (1)	554	531	554	661	775	1303	1864	985
Joves tutelats que van assolir la majoria d'edat i no van ser acollits al programa	-	-	54	-	-	-	-	-

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

Nota: La sol·licitud per incorporar-se a l'ASJTET es pot efectuar fins als 21 anys. És per aquest motiu que els joves que s'incorporen al programa és superior als joves que van assolir la majoria d'edat.

- Joves que es trobaven en una situació de manca de residència regularitzada, sense disposar dels recursos personals, familiars i laborals necessaris per incorporar-se de manera autònoma a la vida adulta. Casos en què l'abandonament del sistema de protecció de la infància havia derivat en situacions de vulnerabilitat.

- Joves a qui s'havia decretat la majoria d'edat després de la pràctica de la prova mèdica d'edat, que havien estat atesos per la DGAIA, encara que fos a través de mesures provisionals d'atenció immediata o de desemparament preventiu, que van quedar fora de les actuacions de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET). Si bé alguns d'aquests joves podien ser majors d'edat, tenien edats pròximes als divuit anys i estaven mancats d'autonomia

i de xarxes familiar i social de suport que els garantissin la subsistència material bàsica un cop abandonat el sistema de protecció, de manera que la manca d'acompanyament els va abocar a situacions d'indigència, d'enorme vulnerabilitat i exclusió social i els va deixar en una situació de desavantatge social respecte a la resta de joves del seu segment d'edat.

La manca d'habitatge, la dificultat per trobar un lloc de treball, problemes d'addiccions i/o salut mental, situacions de maltractament, tràfic i explotació, i la manca de suport familiar i social en darrer terme són situacions de gran vulnerabilitat que requereixen mesures de suport i d'acompanyament extraordinàries davant el context actual de crisi per la COVID-19.

■ Finalment, cal afegir que la **invisibilització de la realitat de les nenes i adolescents migrants** és per si mateixa una dada que cal tenir en compte. Davant les sospites que moltes d'elles podrien ser víctimes de tràfic d'éssers humans per prostitució o d'altres violències masclistes, cal dissenyar polítiques específiques de detecció i d'actuació.

Recomanacions

- Promoure la coordinació interadministrativa entre la DGAIA i els ajuntaments dels diferents territoris, així com entre totes les altres administracions actuant, per detectar situacions de gran vulnerabilitat social, atesa l'alta mobilitat d'espais d'estada i pernocta, la dificultat de detecció de situacions de tràfic i la dificultat o pèrdua de contacte per part del personal educador.
- Extremer els esforços de coordinació i actuació interadministrativa per portar a terme una avaluació precisa de la situació individual de cada infant, adolescent o jove migrant en condicions de vulnerabilitat, i cercar en cada cas el recurs que sigui més adequat per a la cobertura de les seves necessitats.
- Facilitar informació clara i completa als infants, adolescents i joves migrants en un idioma que compreguin i l'accés a serveis bàsics, en particular, menjar, assistència sanitària, educació i allotjament.
- Prestar atenció a la situació d'especial vulnerabilitat de les noies migrants no acompanyades, sovint més invisibilitzades, que requereixen mesures específiques de suport i d'acompanyament en l'actual context de crisi per la COVID-19.

X. LA INVISIBILITZACIÓ DE LA VIOLÈNCIA EN EL MARC DE LES MESURES DE CONTENCIÓ DE LA COVID

L'any 2011 el Comitè de Drets de l'Infant va recomanar al Govern d'Espanya que aprovés una llei integral sobre la violència contra els infants que garantís la reparació dels seus drets i un marc que permetés el desenvolupament per part de les diferents comunitats autònomes d'aquesta llei.

Durant la XII Legislatura es va treballar en l'Avantprojecte de llei orgànica de protecció integral a la infància i l'adolescència d'aquesta la violència, per respondre a aquesta exigència i compromís internacional de protecció als infants i adolescents, que inclou mesures de conscienciació, prevenció, detecció, protecció i reparació del dany en tots els àmbits en què l'infant desenvolupa la seva vida, la tramitació de la qual ha quedat paralitzada.

En aquesta mateixa línia, a Catalunya, la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix l'obligació dels poders públics de prendre totes les mesures necessàries per protegir els infants i els adolescents de qualsevol forma de maltractament (art. 81), i també per proporcionar l'acompanyament necessari a les famílies que tenen dificultats per atendre les necessitats bàsiques dels infants (art. 37 i 78).

En cas que es detectin situacions de risc de desprotecció s'activen els mecanismes d'intervenció previstos en el títol V. Els indicadors de risc de desprotecció que pot presentar un infant o adolescent estan regulats també en l'Ordre BSF/331/2013, de 18 de desembre, per la qual s'aproven les llistes d'indicadors i de factors de protecció dels infants i adolescents.

Posteriorment, mitjançant l'Acord GOV/97/2017, de 18 de juliol, es va aprovar el Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents de Catalunya, que pretén establir uns criteris bàsics, clars i homogenis per possibilitar un abordatge adequat del problema dels maltractaments a infants i adolescents.

L'objectiu d'aquest protocol marc és l'atenció dels infants i adolescents víctimes de qualsevol maltractament mitjançant una intervenció coordinada i eficaç dels departaments de l'Administració de la Generalitat de Catalunya i, en la mesura que sigui possible, de la resta d'administracions i institucions competents en l'atenció dels drets i les necessitats dels infants i adolescents, tot abordant tant la prevenció com la detecció, l'atenció i la recuperació.

Amb tot, malgrat els avenços normatius introduïts per la Llei 14/2010, que fan menció expressa del deure de les administracions de promoure que es formin els professionals que estan en contacte amb infants i adolescents, i malgrat les recomanacions formulades pel Protocol marc liderat pel Síndic de Greuges l'any 2006 i els diferents protocols que estableixen els circuits que cal seguir davant de casos de sospita de maltractament infantil, es continuen detectant dèficits en la formació dels professionals relacionats amb el coneixement dels indicadors de maltractament, i també dèficits en la consulta i l'aplicació dels circuits que estableixen els protocols.

Així, s'han detectat mancances que afecten centres educatius, per manca de coneixement dels protocols; l'àmbit de la salut, referits a l'atenció primària i també l'àmbit hospitalari, i també la mateixa administració protectora. En l'àmbit de salut, arran dels greus maltractaments soferts per un nadó que va morir i les recomanacions del Síndic, el Departament de Salut va presentar el març de 2019 l'edició actualitzada del Protocol d'actuació davant de maltractaments en la infància i l'adolescència en l'àmbit de la salut.

Tant el recel com el desconeixement o la minimització dels senyals tenen conseqüències sobre les dificultats de detecció. Tal com s'ha assenyalat en els diferents informes emesos per la institució, cal millorar la difusió dels protocols de maltractament infantil entre tots els professionals que treballen amb infants, especialment en els àmbits de l'educació i de la salut, i augmentar la conscienciació d'aquests professionals respecte de la importància de la seva actuació per protegir

els infants i la necessitat de consultar i aplicar els protocols, no exclusivament en els casos de maltractament confirmat i congruent. Precisament, la seva gran utilitat rau en els casos de sospita, que són els que generen més dubtes. Els professionals disposen d'una eina objectiva que pretén allunyar una decisió tan complexa de valoracions subjectives.

La invisibilitat de la violència és una de les principals denúncies que fan les entitats i els centres de recerca que estudien el fenomen de la violència vers els infants, atès que moltes de les situacions no s'arriben a denunciar mai o es denuncien anys després, com ha succeït amb molts casos de víctimes d'abusos sexuals, gràcies a les campanyes de conscienciació i sensibilització que s'han dut a terme.

En aquest sentit, dades publicades recentment per Save the Children asseguren que un de cada 10 infants és maltractat físicament pels seus cuidadors, 3 de cada 10 són maltractats emocionalment pels seus cuidadors i 2 de cada 10 pateixen negligència física.

L'any 2019 es van interposar 2.937 denúncies per violència a infants, la Unitat de Detecció i Prevenció de Maltractament Infantil va obrir 3.675 expedients i 448 van ser les notificacions per sospita de maltractament registrades pel Registre unificat de maltractament infantil salut (provinents de l'atenció hospitalària a Catalunya), també durant el 2019.

La violència contra la infància és una causa de patiment per als infants i les famílies, i té conseqüències a llarg termini que poden durar tota la vida. El maltractament causa estrès i s'associa a trastorns del desenvolupament cerebral primerenc. Els casos extrems d'estrès poden alterar el desenvolupament dels sistemes nerviosos i immunitari, i poden desencadenar, amb molta més probabilitat situacions de violència en les relacions futures d'aquests infants i adolescents en l'edat adulta. Per això són tan fonamentals i essencials la prevenció i detecció primerenca.

La situació de confinament i les diferents mesures preses per contenir l'avenç de la COVID-19 poden provocar una major probabilitat que es produeixin situacions de violència envers els infants i adolescents, i el fet que la detecció, sobretot en els mesos d'estricta confinament domiciliari i de tancament d'escoles, fos més baixa de l'habitual dona a entendre que moltes violències han quedat ocultes i, per tant, molts infants, desprotegits.

A més, en aquest període s'ha evidenciat que la xifra de denúncies per violències filioparentals no ha disminuït, ja que els pares o cuidadors dels infants sí que han tingut la possibilitat d'accedir als serveis o almenys d'interposar denúncia en aquests casos. Les situacions de violència filioparental posen de manifest que la manca de capacitats parentals pot suposar judicialitzar una situació que hauria de ser abordada, primerament i en qualsevol cas, en el moment de la denúncia i principalment per recursos d'acompanyament familiar i atenció psicològica, mancança que la mateixa Direcció General de Policia reconeix.

Així mateix, en el confinament han quedat invisibilitzades algunes situacions de patiment d'adolescents LGTBIQ+ en famílies que no accepten la seva orientació sexual. També s'han produït situacions de ciberassetjament entre iguals a causa de la major exposició dels infants i adolescents a les xarxes socials, i el menor control per part de l'escola de les relacions entre iguals.

Com a situacions en què ha augmentat de manera exponencial la vulnerabilitat, cal fer referència a les noies víctimes de xarxes de tràfic de persones que, en la crisi de la COVID-19, han quedat encara més invisibilitzades per la manca de possibilitat de demanar auxili.

El Síndic considera que no s'han posat prou recursos per abordar la greu situació d'emergència social provocada per la situació d'emergència sanitària, i no s'ha fet un seguiment prou acurat per detectar situacions de violència envers infants i adolescents que hagin pogut quedar invisibilitzades.

Violències en període de confinament

Durant el període de confinament algunes situacions de violència intrafamiliar, les més freqüents, han pogut quedar desatenses i, per tant, els infants que les han patit, desprotegits. El Registre unificat de maltractament infantil-salut (RUMI_Salut), que és l'instrument que facilita la informació estadística del maltractament infantil a través de la notificació dels professionals dels centres hospitalaris públics, indica un clar descens en el mes de ple confinament, en què només es notifiquen 9 casos respecte de la mitjana habitual, al voltant de 30 casos mensuals. També hi ha un clar descens en l'evolució mensual d'expedients oberts en el sistema de protecció a partir del mes de març i fins al maig de 2020.

Pel que fa a la intervenció de la UDEPMI, que és la Unitat de detecció i prevenció del maltractament infantil de la DGAIA i que dona resposta a comunicacions, denúncies socials i sol·licituds d'informació de casos de maltractament infantil, sobretot derivats del telèfon Infància Respon 116111, durant el mes d'abril es van obrir menys expedients nous, 52, respecte dels 227, 276 i 246 dels mesos de desembre, gener i febrer. També van en la mateixa línia les dades de trucades rebudes al telèfon Infància Respon, que, mentre que el mes de gener de 2020 en va rebre 1.401, a l'abril, en ple confinament, només en va rebre 950, un 32% menys.

D'acord amb les dades de la Direcció General de Policia durant el període de confinament es van atendre 177 menors víctimes de situacions de violència domèstica, mentre que durant el mateix període de l'any 2019 se'n van atendre 263, la qual cosa significa un descens d'un 32% de víctimes infants ateses, mentre que la denúncia per violència filioparental es manté.

Actualment, la major part de serveis i recursos d'atenció a infants i adolescents estan oberts, alguns amb un funcionament no del tot normalitzat, amb la prestació d'alguns dels serveis de forma no presencial. Així mateix, algunes línies escolars es van confinant per la detecció de casos positius, hi ha més absentisme a causa de la pandèmia, els serveis d'atenció primària de salut continuen en situació anormal de funcionament per la gran càrrega de feina

relacionada amb la contenció de la COVID, amb menys atenció presencial i menys seguiment no urgent. El mateix succeeix amb els serveis socials d'atenció primària, que estan desbordats per la gestió de les situacions de pobresa sobrevinguda derivades de la crisi social a causa de la situació d'emergència sanitària i que per protegir el personal fan menys desplaçaments a domicili i seguiment presencial dels casos.

Violència masclista

La situació de confinament, sumada a l'alerta i a la preocupació social davant la pandèmia per les seves repercussions en l'esfera familiar, laboral, i econòmica, va generar un increment dels conflictes entre les persones en general, i de manera molt especial en l'àmbit familiar.

Els infants en són els majorment afectats perquè es troben enmig de situacions de conflictivitat familiar que s'han vist agreujades per l'allargament del confinament, tant en contextos de convivència familiar comuna com en contextos de separació o divorci entre progenitors, i els que estan en una situació més delicada són els infants immersos en contextos familiars complexos, com ara situacions de violència masclista, algunes detectades pels serveis, però d'altres d'invisibilitzades.

L'estat de confinament derivat de la situació d'emergència sanitària per la COVID-19 provoca un impacte clar en les dones en situació de violència masclista i també en els infants que conviuen en un nucli familiar on hi ha risc de violència.

La violència masclista té un impacte greu i profund en els infants, que són testimonis de la violència exercida pel seu pare o la parella de la seva mare contra ella. Els infants també esdevenen víctimes pels efectes negatius i devastadors de la violència masclista en el seu desenvolupament integral. Una situació excepcional de confinament, on la convivència és permanent i forçosa i la mobilitat, reduïda o nul·la, pot afavorir les situacions de conflicte i violència, amb l'agreujant de la dificultat per a la víctima de no poder trobar el suport de familiars, professionals i altres recursos. Les dones tenen menys oportunitats per compartir, demanar informació i assessorament als serveis o denunciar, i els infants, per poder verbalitzar i/o expressar-se en un entorn extern al familiar (escolar o de lleure).

Els infants i adolescents que són testimonis presencials de les agressions d'un home a la seva mare, o en són testimonis indirectes mitjançant el que senten o els efectes que veuen de la violència envers la seva mare, es troben en una situació d'especial vulnerabilitat i es converteixen en víctimes d'un maltractament psicològic amb conseqüències i efectes negatius en la seva salut i en el seu desenvolupament integral, la qual cosa també afecta les seves futures relacions afectives.

Pel que fa a infants o adolescents tutelats en contextos familiars amb violència masclista, en aquest període el Síndic ha observat mancances en la intervenció de la DGAIA en l'abordatge d'algunes d'aquestes situacions de violència masclista a causa d'una feble especialització en el tractament dels casos.

Alguns d'aquests infants mantenen relació amb progenitors empresonats a l'espai de visites de la DGAIA (EVIA), als serveis tècnics de punt de trobada (STPT) o al centre penitenciari. Els aspectes sobre la implicació de l'intern a l'hora d'exercir la responsabilitat parental s'han de valorar de manera molt curosa, i també els signes dels infants abans o després de les visites, i la prioritat ha de ser sempre l'interès superior de l'infant. Cal valorar de manera individual la implicació i la responsabilitat parental en cada cas, i avaluar l'existència de violència masclista per emprendre un abordatge especialitzat i prevenir en aquests casos possibles conseqüències perjudicials per als infants i les mares.

És imprescindible valorar aquestes situacions familiars de manera especialitzada, multidisciplinària i coordinada entre els equips socials penitenciaris, els equips d'infància i altres equips socials o mèdics que intervinguin, i decidir en cada situació sobre la base de l'interès superior de l'infant, havent escoltat directament i/o indirectament l'infant, però també tenint en compte la perspectiva de gènere, de manera que es garanteixi la seguretat i el respecte a la figura i el rol de la mare, i que s'eviti la perpetuació i/o repetició de patrons masclistes per part dels infants i adolescents.

L'article 10 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA), indica que els poders públics han d'introduir la perspectiva de gènere en el desenvolupament i l'avaluació de les mesures que adopten amb relació als infants i els adolescents en totes les actuacions i tots els programes.

Ser testimoni de la violència contra la mare és en tots els casos una forma d'abús psicològic amb potencials conseqüències severes per als infants, tal com reconeix la Resolució 1714 (2010) del Consell d'Europa. El Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica, fet a Istanbul l'11 de maig de 2011 també reconeix que els infants són víctimes de la violència domèstica, fins i tot com a testimonis de violència dins de la família.

Reconèixer l'impacte i els efectes de la violència masclista envers els infants i adolescents ajuda a donar visibilitat i a identificar elements rellevants de comprensió d'aquest fenomen, a fi de millorar la detecció precoç, la intervenció i la recuperació dels infants i adolescents immersos en aquestes situacions que la DGAIA ha de poder garantir.

En algunes queixes rebudes s'exposen presumptes reticències per part d'alguns operadors jurídics i/o professionals de diferents àmbits a creure, comprendre i abordar els efectes de la violència masclista envers els infants, des de l'especificitat que requereix la seva valoració en interès dels infants.

Algunes d'aquestes queixes expressen disconformitat quan el fet d'haver viscut violència masclista en l'àmbit familiar no ha comportat cap tractament específic al progenitor o cap restricció en les relacions i comunicacions amb l'infant.

Sobre aquesta qüestió, hi ha progenitors que exposen que en algunes intervencions de professionals implicats per valorar aquestes situacions i en la documentació escrita produïda encara persisteixen judicis de valor, de vegades paternalistes, de vegades fins i tot sexistes, que reproduïxen estereotips de gènere, i que obvien valorar els efectes negatius que té la violència masclista envers els infants, la qual cosa dificulta una visió integral, des de la perspectiva de l'interès dels infants.

A banda, cadascuna d'aquestes situacions comporta particularitats concretes d'alta complexitat que han de ser valorades per l'autoritat judicial competent.

De tot això, però, se'n desprèn que en aquests contextos familiars complexos la pràctica dels professionals que intervenen en els diferents àmbits requereix molta especialització per avançar cap a un abordatge holístic i integral de les necessitats dels infants immersos en situacions de violència masclista.

La valoració d'aquestes situacions requereix posar l'infant en el centre d'atenció i aprofundir prèviament sobre l'impacte que la violència té sobre l'infant per valorar l'abordatge i les mesures familiars que millor responen al seu interès superior.

Així mateix, la intervenció en aquestes situacions també ha de perseguir el dret a la recuperació integral de l'infant que ha patit els efectes de la violència. Els processos de recuperació, la restitució de l'autoestima i el restabliment dels àmbits danyats en l'infant per la situació de violència viscuda són processos llargs que requereixen molt acompanyament.

S'observa, però, que l'atenció i el tractament als infants per a la seva recuperació encara són deficitaris, i malgrat els esforços que s'han fet, continuen sent reptes pendents. Els serveis d'intervenció especialitzada (SIE) ofereixen atenció integral i recursos en el procés de recuperació i reparació a les dones que han patit o pateixen situació de violència, i també als infants. Així mateix, incideixen en la prevenció, la sensibilització i la implicació comunitària. Amb tot, el repartiment territorial d'aquests serveis és desigual.

També és necessari continuar formant els professionals en les repercussions negatives específiques que té la violència masclista sobre els infants i adolescents.

Totes aquestes febleses contribueixen a generar la idea comuna entre professionals que part dels esforços destinats a la millora de la intervenció integral contra la violència masclista s'haurien de focalitzar en el perfeccionament de l'atenció als infants que es troben immersos en aquestes situacions.

En la crisi generada per la COVID-19, el Síndic alerta, un cop més, com una debilitat que cal superar en la intervenció integral de la violència masclista, la dificultat d'incorporar la perspectiva d'infància en algunes intervencions professionals des dels diferents àmbits que ajudi a centrar la mirada en les necessitats i els interessos dels infants en aquestes situacions familiars.

Pel que fa a l'abús sexual, la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, va preveure en l'article 93 crear un servei d'atenció especialitzada adreçat a infants i adolescents víctimes d'haver patit abús sexual. El Síndic havia demanat que es fes efectiva aquesta previsió en diversos informes, i l'any 2016 l'Acord GOV/65/2016, de 17 de maig, pel qual es creava la Comissió Interdepartamental per a l'Impuls de la Protecció Efectiva davant els Maltractaments a Infants i Adolescents i s'aprovaven mesures específiques en aquesta matèria, va preveure la creació d'una unitat integrada d'atenció als infants i adolescents víctimes d'abusos sexuals.

Aquest any 2020 s'ha aprovat, per Acord GOV/60/2020, de 14 d'abril, el nou Protocol de prevenció d'abusos sexuals i altres maltractaments en l'àmbit de l'educació en el lleure a Catalunya, que revisa i actualitza l'anterior, de 2013.

Així mateix, ha entrat en funcionament la Unitat Integrada d'Atenció als Infants i Adolescents Víctimes d'abusos sexuals, en forma de projecte pilot a la demarcació de Tarragona. Aquesta unitat depèn de la Direcció General d'Atenció a la Infància i ha rebut el suport i la col·laboració d'altres departaments de la Generalitat, la Fiscalia i la judicatura, amb la previsió de seguir els

paràmetres i requeriments de qualitat que estableix el Projecte europeu de Barnahus (casa d'infants), d'acord amb el qual s'ha assessorat aquest projecte.

Segons la informació que facilita el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, aquest servei atindrà la víctima des de la primera revelació fins a finalitzar el tractament psicològic que requereixi, dins un espai adaptat als infants i adolescents on siguin els professionals els que es desplacin per evitar els circuits actuals i noves victimitzacions derivades d'aquest procés. El servei comptarà amb un equip medicoforens per a les avaluacions mèdiques, un equip psicosocial per a la valoració de la desprotecció infantil, un equip d'assessorament tècnic penal per a la prova constituïda i un equip d'experts de salut per al tractament psicoterapèutic a la víctima i la seva família, si s'escau, i l'assessorament i orientació en la detecció.

La població destinatària són infants i adolescents menors d'edat amb sospites que han estat víctimes d'abús sexual i les seves famílies, i també persones adultes que manifesten haver estat víctimes d'abús sexual en la infància.

Els objectius del servei són ajudar les víctimes a denunciar i garantir la seva seguretat en el procés de denúncia; reduir les avaluacions i entrevistes a menors víctimes, especialment les prèvies a la denúncia i el procés judicial, mitjançant la coordinació in situ d'equips multidisciplinaris;

millorar i garantir l'expertesa en les avaluacions i la intervenció prèvia al procés penal; aconseguir la plena coordinació entre els diferents departaments i institucions implicades; garantir l'atenció i la recuperació de les víctimes; generar coneixement especialitzat i promoure la prevenció dels abusos sexuals i la formació dels professionals que atenen infants i adolescents.

D'altra banda, el Síndic ha tingut coneixement que el Departament de Salut està treballant per promoure la creació de noves unitats multidisciplinàries de diagnòstic d'abús sexual que s'afegeixin a les dues existents (Unitat Funcional d'Abusos a Menors de l'Hospital de Sant Joan de Déu i Unitat de Pediatria Social de l'Hospital Germans Trias i Pujol), amb una distribució territorialment equilibrada i seguint el model Barnahus de les cases d'infants a què s'ha fet referència.

El Síndic valora positivament la creació de serveis integrats que millorin la resposta de les administracions en les situacions de sospita o certesa d'abús sexual, la coordinació entre els diferents agents i que posin l'interès dels infants i adolescents en el centre de les intervencions.

El Síndic apel·la a la necessitat de continuar impulsant les iniciatives legislatives relatives a la prevenció, la detecció i el tractament del maltractament infantil que permetin protegir els infants de qualsevol forma de violència i avançar en el desplegament de la normativa vigent.

Recomanacions

- Cal un seguiment proactiu dels serveis i els professionals per prevenir i detectar la violència, especialment en cas de manca d'assistència presencial de l'infant a l'escola. Així mateix, calen més recursos de criança positiva i acompanyament a la parentalitat en el decurs de tot el procés de criança, especialment durant l'adolescència.
- És imprescindible reactivar els serveis d'atenció primària pediàtrica tot prioritant les visites presencials de seguiment i el normal funcionament del protocol del nen sa en la mesura que sigui possible, i potenciar la formació dels pediatres d'atenció primària en àmbit de prevenció i les actuacions per lluitar contra la violència infantil.

Recomanacions

■ Pel que fa als serveis socials i els serveis d'atenció especialitzada a la infància en risc, cal poder fer un seguiment amb la màxima presencialitat possible per part dels professionals dels casos, tot preservant les mesures de protecció, sempre que sigui possible, que inclogui visites a domicili, per assegurar la protecció dels infants i adolescents afectats. Així mateix, cal fomentar l'educació afectivosexual dels infants i adolescents i potenciar la difusió i accés al telèfon Infància Respon 116 111.

■ Caldria implementar mesures en l'anàlisi de les dades de violències envers infants i adolescents per poder detectar un **possible biaix de gènere** i treballar holísticament amb els infants i adolescents les causes i conseqüències de les violències masclistes, de manera que es puguin fer reflexions comunes tendents a deconstruir els models patriarcals.

XI. INFORMES EXTRAORDINARIS

ELS CENTRES EDUCATIUS AMB ELEVADA COMPLEXITAT DAVANT LA CRISI DERIVADA DE LA COVID-19. MAIG 2020

CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

1. L'IMPULS DEL PACTE CONTRA LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A CATALUNYA PER FER FRONT A LA CRISI DE LA PANDÈMIA DE LA COVID-19

El Pacte contra la segregació escolar a Catalunya conté diferents actuacions per protegir i donar suport als centres amb elevada complexitat. La crisi social i econòmica derivada de la pandèmia de la COVID-19 situa aquests centres en una situació de més gran complexitat educativa, especialment per l'impacte de la crisi econòmica en el benestar dels infants socialment desfavorits i en l'accés a les oportunitats educatives en condicions d'igualtat. El desplegament de les actuacions previstes en el Pacte contra la segregació escolar, doncs, és avui més necessari.

Aprovació del nou decret d'admissió d'alumnat

El mes de gener de 2020 el Departament d'Educació va fer públic el Projecte de decret de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya, que conté mesures per evitar la concentració d'alumnat socialment desfavorit als centres d'alta complexitat, com ara l'establiment d'una proporció màxima d'alumnat amb necessitats educatives específiques o la prohibició d'escolaritzar-hi matrícula fora de termini amb necessitats educatives específiques, i també mesures per avançar cap a la gratuïtat de l'ensenyament, com ara una convocatòria d'ajuts per a activitats complementàries i sortides escolars.

Davant del context obert amb la crisi de la pandèmia de la COVID-19, el Síndic demana

al Departament d'Educació que aprovi el nou decret d'admissió, perquè, tan aviat com sigui possible, es puguin fer efectives les mesures que s'hi preveuen.

Convocatòries d'ajuts a l'escolaritat

El Pacte contra la segregació escolar a Catalunya també preveu la convocatòria d'ajuts a l'escolaritat adreçats a l'alumnat socialment desfavorit, després de constatar les desigualtats que pateix en l'accés a les activitats complementàries, a les sortides i colònies escolars i als serveis escolars, i també en l'accés als llibres de text i material escolar.

L'increment de les necessitats socials derivades de la crisi econòmica oberta, que situarà en una posició de més precarietat social i econòmica moltes famílies, especialment les famílies que escolaritzen els infants en centres amb elevada complexitat, el Síndic demana al Departament d'Educació que desplegui les convocatòries d'ajuts que ja estan previstes en la Llei d'educació de Catalunya, actualment sense convocar.

En concret, el Síndic demana al Departament d'Educació:

- Que es restableixi una convocatòria d'ajuts per a l'adquisició de llibres de text i material didàctic complementari i informàtic, tal com estableix l'article 6.4 de la Llei d'educació de Catalunya.
- Que es convoquin els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a les activitats complementàries i a les colònies i sortides escolars en igualtat d'oportunitats, tant en centres públics com en centres concertats, i les garanties que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants (art. 50.3 i 202 de la LEC).

El nou projecte de decret d'admissió preveu aquests ajuts, i també el dret de l'alumnat a l'accessibilitat econòmica i a la no-exclusió per raons econòmiques a aquestes activitats.

Adicionalment, atès el seu caràcter preventiu i educatiu, el Síndic també demana al Departament d'Educació i a les administracions locals que convoquin els

ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat socialment desfavorit a les activitats educatives fora de l'horari lectiu en igualtat d'oportunitats (art. 202 de la LEC).

Adequació de les plantilles dels centres amb elevada complexitat: més dotacions i més interdisciplinàries

A criteri d'aquesta institució, la configuració de les plantilles dels centres no discrimina suficientment els centres amb elevada complexitat. Les escoles públiques de màxima complexitat disposen, amb caràcter general, d'una dotació més per línia que els centres amb baixa complexitat. La configuració de les seves plantilles, a més, està mancada d'interdisciplinarietat, fonamentalment en l'àmbit social (educadors socials, treballadors socials, etc.) i de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.), amb perfils adequats per atendre les necessitats educatives de l'alumnat i desplegar la funció social que desenvolupa el centre. El TIS, que és un avenç en aquest sentit, és present en centres de màxima complexitat, però no en tots els centres amb elevada complexitat.

La crisi econòmica incrementarà les necessitats socials de moltes famílies i, consegüentment, també afectarà el benestar psicosocial de l'alumnat.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic demana al Departament d'Educació:

- Que s'incrementi, a través de la normativa que regula l'elaboració de les plantilles les dotacions de personal docent dels centres amb elevada complexitat, d'acord amb les necessitats educatives del seu alumnat, de manera suficient per atendre les necessitats educatives específiques existents.
- Que es garanteixi la dotació de plantilles més multidisciplinàries als centres amb una elevada complexitat educativa, amb assignacions de professionals de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) per atendre les necessitats existents.
- Que es garanteixi la provisió de la dotació de figures professionals com ara les dels

promotors escolars o del personal tècnic d'integració social en el conjunt de centres amb elevada complexitat.

- Que es garanteixi l'accés a les aules d'acollida a partir de primer d'educació primària i, en l'educació secundària obligatòria, que es garanteixi la dotació d'aules d'acollida des de l'inici de curs escolar, d'acord amb una projecció de l'alumnat escolaritzat que tindrà aquesta necessitat de suport educatiu al conjunt de l'etapa educativa (des de primer fins a quart). Per fer aquesta projecció, en el cas de l'alumnat que s'escolaritza a primer d'ESO, i en cas que el centre no disposi d'educació primària, l'Administració educativa hauria de tenir en compte l'alumnat que està escolaritzat en aquest nivell el curs anterior.

Adicionalment, el Síndic també demana al Departament d'Educació que promogui l'estabilitat dels claustres de professorat dels centres amb elevada complexitat i que garanteixi la capacitació i la implicació del claustre de professorat, no només per atendre la diversitat de l'alumnat, sinó també per consolidar el projecte educatiu i millorar la valoració del centre per part de l'entorn.

Pel que fa al sector concertat, convé posar de manifest que les plantilles que finança el Departament d'Educació a través del concert són lineals, independentment de la seva composició social, i no discriminen positivament els centres amb elevada complexitat. La seva composició social, a més, no té capacitat per ampliar les plantilles a partir de les aportacions de les famílies, com fan altres centres concertats sense complexitat. En aquest sentit, el Síndic demana al Departament d'Educació que busqui fórmules per incrementar les dotacions als centres concertats amb elevada complexitat, encara que sigui a través dels contractes programa.

Contractes programa amb els centres públics i concertats amb elevada complexitat

Els contractes programa són una de les mesures previstes en la Llei d'educació de Catalunya com a mesura de corresponsabilització de tots els centres en l'escolarització de l'alumnat (art. 48.5, 201.2 i

205.9). A través dels contractes programa, el Departament d'Educació aporta recursos addicionals als centres que presten el Servei d'Educació de Catalunya en funció de les característiques socioeconòmiques de la zona, la tipologia de les famílies dels alumnes que atén el centre i els continguts de l'acord de corresponsabilitat que se signi.

A causa de l'infrafinançament dels centres del Servei d'Educació de Catalunya, una part del cost de l'escolarització es finança través de les aportacions de les famílies. Tal com s'ha exposat prèviament, els centres amb elevada complexitat tenen ingressos procedents de les famílies molt inferiors als dels centres sense complexitat.

L'assignació econòmica que atorga el Departament d'Educació als centres públics per cobrir despeses de funcionament i el mateix concert educatiu per als centres privats sostinguts amb fons públics no discriminen positivament els centres amb elevada complexitat. Aquesta realitat provoca que els projectes educatius de centre sigui, sovint, menys enriquits que els de centres amb una composició social afavorida, amb una oferta d'activitats complementàries i extraescolars inferior, amb una provisió més baixa de colònies escolars, amb menys serveis escolars, etc., per la dificultat de finançar-les.

Davant d'aquesta situació, el Síndic demana al Departament d'Educació que promogui el desplegament dels contractes programa amb els centres amb elevada complexitat, a fi d'incrementar-ne el finançament per a les despeses de funcionament i per a la cobertura dels costos d'escolarització dels alumnes de famílies amb dificultats econòmiques.

En el marc d'aquests contractes programa, el Síndic demana al Departament que desplegui mesures per garantir la qualitat dels projectes educatius dels centres amb més complexitat social, i que implementi les mesures necessàries per compensar la incidència de la composició social del centre en el desenvolupament del projecte educatiu.

En aquesta línia, el Síndic proposa que els contractes programa, a més del finançament addicional, contribueixin també a consolidar els projectes educatius de centre a través de:

- Desenvolupar projectes en els àmbits de l'aprenentatge de la lectura, de les llengües estrangeres (anglès), de la tecnologia (informàtica, robòtica, etc.), de les arts (música, plàstica, etc.) o de l'educació en valors (filosofia per a infants, etc.).
- Desenvolupar actuacions orientades a promoure l'organització de colònies escolars als centres escolars, especialment quan es troben en entorns socials desfavorits.
- Promoure la participació dels centres en programes de desegregació que contribueixin a millorar i prestigiar els projectes educatius d'aquests centres (per exemple, amb programes inspirats en les Magnet Schools).

Adopció de mesures de programació de l'oferta per donar resposta a l'evolució demogràfica que evitin la segregació escolar: el tancament de centres i la creació d'instituts-escola amb elevada complexitat

La davallada demogràfica obligarà el Departament d'Educació a adoptar decisions en la programació de l'oferta, principalment per evitar la sobreoferta a l'educació infantil de segon cicle i primària, que és un dels factors que reforcen els desequilibris en el nivell de demanda dels centres i també en la seva composició social. Així mateix, l'evolució de la demografia educativa també obligarà el Departament d'Educació a crear oferta a l'educació secundària obligatòria.

Per evitar la sobreoferta a l'educació infantil de segon cicle i a primària, les opcions de què disposa el Departament d'Educació són promoure decrements de ràtio als diferents centres d'una mateixa zona, tancar grups sense seguir estrictament criteris de demanda per evitar la reproducció dels desequilibris en els nivells de demanda dels centres o tancar centres.

El Síndic valora el tancament de centres amb elevada complexitat quan les mesures per revertir-ne la guetització s'han mostrat inefectives. El tancament de centres amb elevada complexitat en zones amb forts desequilibris en la composició social dels centres pot ser una bona mesura per reduir la segregació escolar.

En cas de tancaments progressius de centres, el Síndic demana al Departament d'Educació que en garanteixi el bon funcionament mentre no hagin cessat definitivament l'activitat, evitant que la seva situació de provisionalitat afecti la qualitat educativa que s'ofereix a l'alumnat escolaritzat. Així mateix, el Síndic també demana al Departament d'Educació actuacions més intensives per refundar els projectes educatius dels centres amb elevada complexitat. En el cas d'una refundació del centre, cal evitar que derivi en una situació de sobreoferta al municipi.

Amb caràcter general, i atesos els previsibles canvis en la programació de l'oferta, el Síndic també demana que s'adoptin les decisions relacionades amb la supressió de grups o centres amb una anàlisi prèvia dels efectes sobre l'equitat i la qualitat del sistema educatiu.

Per crear oferta a l'educació secundària obligatòria, el Departament ha optat en els darrers anys per promoure la reconversió d'escoles, moltes amb elevada complexitat, en instituts-escola.

Davant d'aquest fet, el Síndic demana al Departament d'Educació que analitzi quins efectes genera la conversió d'escoles en instituts-escola en municipis on hi ha altra oferta de primària i secundària, a l'hora de consolidar la demanda dels centres i combatre la segregació escolar, i en el cas de centres amb elevada complexitat, que analitzi quines mesures específiques per combatre la segregació escolar es desenvolupen per desegregar instituts-escola.

2. L'ORGANITZACIÓ DEL CURS 2020/2021 PER GESTIONAR L'EFECTE CONFINAMENT DERIVAT DE LA CRISI DERIVADA DE LA PANDÈMIA DE LA COVID-19

2.1. La preparació d'un nou curs en condicions d'excepcionalitat: presencialitat i un pla específic per a centres amb elevada complexitat

La incertesa sobre l'evolució de la pandèmia de la COVID-19 fa difícil preveure com es desenvoluparà el curs 2020/2021. Hi ha la possibilitat que s'iniciï amb situació de (semi)confinament de l'alumnat o amb els centres funcionant amb normalitat, però

també, en aquest cas, que durant el curs calgui tornar a situacions de confinament. És possible, també, que, per prevenció del contagi, calgui adoptar mesures de semipresencialitat.

A mitjan maig, el Departament d'Educació ha anunciat que els centres funcionaran amb grups de 13 alumnes de primària i 15 a secundària, i si no hi ha espais suficients, s'haurà de fer en modalitat híbrida.

Davant de les limitacions del treball no presencial, cal fer tot el possible per iniciar el curs en modalitat presencial per a tot l'alumnat, amb les dotacions necessàries i amb la reorganització dels temps i els espais escolars.

El Síndic demana al Departament d'Educació que garanteixi les mateixes condicions d'escolarització al conjunt de l'alumnat. No pot ser que hi hagi alumnat que segueixi diferents modalitats d'escolarització (presencial o híbrida) en funció d'aspectes com ara la disponibilitat d'espais. El tipus de modalitat d'escolarització no pot estar supeditada ni a l'autonomia dels centres ni tampoc a les seves característiques materials, perquè aquest fet suposaria un risc de desigualtat entre centres en el procés d'aprenentatge de l'alumnat.

Protocol de salut per als centres escolars de prevenció de la COVID-19

Atesa la probable pervivència del virus, el Síndic recorda la necessitat de prioritzar el dret a la salut dels infants i de les seves famílies, per sobre d'altres necessitats d'índole social i econòmica, com ara la necessària conciliació de la vida laboral i familiar.

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix el dret de l'infant a gaudir del més alt nivell de salut possible (art. 24), i també el dret que en totes les accions que concerneixen l'infant, tant si són portades a terme per institucions de benestar social públiques o privades, tribunals de justícia, autoritats administratives o cossos legislatius, cal considerar principalment l'interès primordial de l'infant i assegurar als

infants tota la protecció i atenció necessàries per al seu benestar, tenint en compte els drets i els deures dels seus pares, tutors legals o d'altres persones que en tinguin la responsabilitat legal i, amb aquest fi, han de prendre totes les mesures legislatives i administratives adequades (art. 3).

La Convenció de les Nacions Unides també estableix que el dret a la salut ha de ser compatible, alhora, amb el dret a l'educació, i que aquest es desenvolupi en condicions d'igualtat d'oportunitats (art. 28).

En el moment en què es reprengui la presencialitat, el Síndic demana al Departament d'Educació, conjuntament amb el Departament de Salut, que elabori un protocol de salut que orienti els centres escolars davant de possibles escenaris que es poden produir durant el curs, amb instruccions clares per als equips directius, professorat, alumnat i famílies.

L'ús d'equipaments alternatius i la revisió de l'horari escolar per garantir la presencialitat per a tothom de cara al curs 2020/2021

El Síndic també demana que les necessitats organitzatives i infraestructurals dels centres per complir amb les recomanacions de les autoritats sanitàries a l'hora de prevenir el contagi no siguin un obstacle a l'hora d'impedir l'inici del curs en modalitat presencial, sempre que es puguin trobar solucions alternatives. Les necessitats organitzatives no han de passar per davant de l'interès superior de l'infant, que no és altre que continuar l'activitat lectiva en les condicions de presencialitat, d'acord amb el seu dret a l'educació dels infants en igualtat d'oportunitats.

En aquest sentit, el Síndic recorda que l'activitat lectiva semipresencial per torns alterns o a distància no és una situació òptima i, per aquest motiu, demana al Departament d'Educació que, si escau, estableixi acords amb les administracions locals per aprofitar la xarxa d'equipaments o altres serveis adreçats a la infància per garantir l'escolaritat del conjunt de l'alumnat.

Per ampliar la capacitat d'atenció en grups més reduïts, el Síndic també recorda la possibilitat de modificar l'horari escolar, si

convé amb l'ampliació del temps d'esbarjo o amb l'establiment d'horaris diferenciats per a l'alumnat, per garantir que els infants assisteixin diàriament a l'escola.

Davant la possibilitat de reprendre l'activitat lectiva de manera presencial durant aquest darrer trimestre del curs 2019/2020, el Síndic demana al Departament d'Educació que valori en quines condicions es durà a terme, i que només es faci efectiva aquesta represa si, d'acord amb les mesures de prevenció del contagi que estableixin les autoritats sanitàries, és possible desenvolupar un treball educatiu en condicions mínimament adequades. A criteri d'aquesta institució, per exemple, reprendre l'activitat lectiva presencial amb la necessitat d'aplicar mesures estrictes de distanciament social de l'alumnat no és convenient, ni té un impacte acadèmic per a bona part de l'alumnat reprendre el curs presencialment durant dues setmanes.

L'efecte confinament en els aprenentatges i en les trajectòries educatives de l'alumnat, especialment de l'alumnat socialment desfavorit, no es pot compensar en les poques setmanes que falten per finalitzar el curs, sinó que s'haurà de fer de cara al curs 2020/2021.

El retorn a l'escola aquest curs 2020/2021 ha d'estar molt orientat a respondre a necessitats específiques, siguin de conciliació de la vida laboral i familiar de les famílies, siguin d'atenció de situacions de vulnerabilitat social i de dèficits d'acompanyament familiar, que facin necessària la posada a disposició d'un espai socioeducatiu destinat a l'atenció dels infants.

En vista d'aquesta situació, el Síndic demana al Departament d'Educació:

- Que es continuï amb el seguiment de l'activitat lectiva a distància fins a final de curs 2019/2020.
- Que s'obrin els centres escolars, si les autoritats sanitàries ho permeten, per organitzar serveis d'atenció socioeducativa de l'alumnat, amb una funció lúdica i de reforç escolar i acompanyament en el seguiment de l'activitat lectiva a distància, si escau a través de personal monitor de

menjador propi dels centres escolars o de professorat o personal de suport que no estigui exercint docència directa, adreçades a l'alumnat amb necessitats de conciliació o d'acompanyament.

- Que es faci un pla específic en el cas dels centres amb elevada complexitat, on bona part de l'alumnat és socialment desfavorit i requereix aquest suport. Aquest retorn pot ser inviable si les autoritats sanitàries exigeixen l'aplicació de mesures de distanciament social, per la qual cosa caldria buscar espais alternatius, com ara escoles properes amb menys concentració d'alumnat socialment desfavorit o equipaments municipals.

Per dimensionar l'abast d'aquesta mesura, cal tenir present que hi ha 91.224 alumnes d'educació infantil de segon cicle, primària i secundària obligatòria en situació de privació material severa, 141.337, amb beca de menjador escolar o 182.862, escolaritzats en centres amb elevada complexitat.

Distribució a tot l'alumnat amb privació digital de dispositius electrònics i connectivitat

Encara que la represa del nou curs 2020/2021 es produeixi en condicions de presencialitat, hi ha la incertesa sobre com es desenvoluparà el curs, per la qual cosa el Departament d'Educació ha de garantir que tots els alumnes poden desenvolupar-lo, si escau, de manera telemàtica.

El Síndic ha constatat l'esforç fet pel Departament d'Educació i les administracions locals a l'hora de distribuir dispositius electrònics per a l'alumnat que no tenia ordinador o connectivitat per efecte de la bretxa digital, però també ha constatat que no tot l'alumnat que es trobava en aquesta situació, prop de 55.000 famílies, ha rebut al llarg del curs 2019/2020 un dispositiu electrònic per desenvolupar l'activitat lectiva. No disposar d'aquests dispositius suposa una vulneració del dret a l'educació d'aquests infants, perquè no poden accedir a les activitats que organitza el centre en condicions d'igualtat d'oportunitats.

El Departament d'Educació té la previsió de distribuir dispositius electrònics i/o connectivitat a 33.534 alumnes. Pel que fa a la

connectivitat, s'ha lliurat a prop del 63,0% de l'alumnat previst, mentre que, pel que fa als dispositius electrònics, aquesta setmana es preveu arribar al 66,0%. A causa de la logística prevista, que comporta un circuit complex d'adquisició i de preparació dels dispositius per poder ser utilitzats pels alumnes, i també de magatzem i distribució per fer-los arribar al seu domicili, a mitjan maig, prop d'una tercera part de l'alumnat a qui s'havia previst distribuir un dispositiu electrònic encara no l'ha rebut.

Per aquest motiu, el Síndic demana al Departament d'Educació que prossegueixi amb la distribució de dispositius electrònics per al conjunt de l'alumnat, especialment de l'alumnat escolaritzat en centres amb elevada complexitat.

Continuïtat de les beques de menjador escolar en context de confinament

Més enllà de la bretxa digital, el Síndic constata que la crisi derivada de la pandèmia amplifica desigualtats que ja eren presents als centres, especialment als centres amb elevada complexitat, en part relacionades amb l'acompanyament familiar de l'alumnat, molt condicionat pel capital educatiu dels progenitors, i que esdevé més determinant en un context de treball a distància o de semipresencialitat, però també en el terreny econòmic: la desigualtat educativa derivada dels efectes de la crisi econòmica sobre les condicions materials de vida de l'alumnat socialment desfavorit i la desigualtat educativa derivada dels efectes de la pobresa sobre les condicions de salut de l'alumnat socialment desfavorit. Des d'aquesta perspectiva, és important reforçar les polítiques d'ajuts econòmics a les famílies.

El Departament d'Educació ha actuat amb diligència, malgrat casos puntuals relacionats amb algun problema amb la tramitació administrativa, a l'hora de garantir targetes moneder amb els imports amb les beques de menjador per a l'alumnat de famílies amb dificultats econòmiques, amb l'objectiu de garantir en el context de confinament del suport econòmic necessari per a l'adequada alimentació dels infants.

En menys de quinze dies, es van emetre i distribuir 149.680 targetes per atendre

l'alumnat que era beneficiari d'una beca menjador, i també l'alumnat que tenia el menjador obligatori i estava en una situació socioeconòmica vulnerable assimilada a la de l'alumnat que tenia una beca.

En aquesta línia, el Síndic demana al Departament d'Educació que continuï amb la provisió d'aquesta pràctica, mentre duri la situació de confinament o també, en la part proporcional que correspongui, en cas que hi hagi una modalitat de semipresencialitat. Mentre els menjadors dels centres escolars continuïn tancats, o mentre l'assistència al menjador no pugui estar garantida per a tots durant tots els dies de la setmana, el Departament d'Educació ha de continuar proporcionat aquest suport.

El Departament d'Educació també informa que el sistema de targetes de prepagament que s'ha implementat comporta un increment no previst de la despesa del Departament d'Educació entorn dels 400.000 euros per setmana. D'acord amb l'article 8 del Reial decret-llei 7/2020, el Departament d'Educació va percebre 3,0 milions d'euros de l'Estat per al finançament dels ajuts destinats a garantir el dret bàsic d'alimentació dels infants en situació de vulnerabilitat que es troben afectats pel tancament dels centres educatius. Aquesta dotació, però, només cobreix el sobrecost pressupostari fins a la setmana del 27 d'abril. Per aquest motiu, el Departament d'Educació demana que el Govern espanyol aprovi un increment dels fons amb la quantia necessària per cobrir el cost de la mesura fins que sigui necessària.

Ahora, el Síndic també recorda la importància de desplegar les convocatòries d'ajuts a l'escolaritat exposades en epígrafs anteriors.

Elaboració d'un pla específic per a centres amb elevada complexitat

L'efecte confinament i la situació de crisi derivada de la pandèmia de la COVID-19 té un impacte especialment significatiu als centres amb elevada complexitat i accentua les seves necessitats d'incrementar la dotació de plantilles i que aquestes siguin més multidisciplinàries, i també les necessitats d'augmentar les despeses de funcionament dels centres, per consolidar els seus projectes educatius i garantir la igualtat d'oportunitats

respecte a l'alumnat escolaritzat als centres que no tenen elevada complexitat.

El Síndic demana al Departament d'Educació que el pla de desconfinament contingui mesures de discriminació positiva específiques per als centres amb elevada complexitat.

A Catalunya, el 20,9% de centres a primària i el 16,4% de centres de secundària són amb elevada complexitat. Aquests centres, majoritàriament públics (93,1%), escolaritzen 128.997 alumnes de primària i 53.865 alumnes de secundària.

2.2. La prevenció de l'efecte confinament en els aprenentatges i en les trajectòries educatives de l'alumnat

Adaptació curricular (simplificació del currículum), avaluació i desplegament de mesures organitzatives flexibles per reforçar els aprenentatges en competències bàsiques

En capítols anteriors, s'ha destacat la manca d'evidència empírica encara sobre l'efecte real de la suspensió de l'activitat lectiva presencial en els aprenentatges de l'alumnat. Factors com ara l'ús de mitjans telemàtics per al desenvolupament de l'activitat lectiva i les desigualtats d'accés als dispositius tecnològics per efecte de la bretxa digital, el fort condicionament dels aprenentatges a l'acompanyament familiar i les desigualtats relacionades amb el capital educatiu dels progenitors a l'hora de fer el seguiment del treball escolar de l'alumnat, la manca d'experiència prèvia per part del professorat en la impartició d'ensenyaments a distància i la diversitat de models i ritmes d'activitats curriculars proposades per centres i professorat, o l'impacte psicològic del confinament en els infants i les desigualtats socials en les condicions materials en què aquest confinament s'ha dut a terme, previsiblement, hauran tingut un impacte en el desenvolupament educatiu de l'alumnat, però se'n desconeix l'abast.

La durada limitada d'aquesta situació excepcional, previsiblement un trimestre, fa pensar en la possibilitat que aquest efecte, si hi és, es pugui revertir durant el

curs 2020/2021. És important, però, conèixer en quina situació es troba cada alumne a inici de curs a partir d'uns estàndards competencials adaptats, amb l'objectiu de programar l'activitat curricular corresponent.

Aquesta activitat haurà de contenir, per força, continguts competencials que s'havien de desenvolupar en el darrer trimestre del curs anterior i que no s'han pogut abordar adequadament en la represa telemàtica del curs, i compaginar aquests aprenentatges amb els previstos inicialment per al curs 2020/2021, el següent nivell educatiu.

La necessitat de treballar continguts de dos nivells educatius diferents planteja la necessitat, alhora, d'adaptar i, si escau, simplificar el currículum previst i de centrar els esforços a garantir els aprenentatges de les competències bàsiques.

Aquesta simplificació també serà necessària en cas que el curs 2020/2021 no es pugui desenvolupar de manera normal.

En aquest sentit, el Síndic demana al Departament d'Educació:

- Que es defineixin els continguts competencials a desenvolupar per a cada nivell educatiu durant el curs 2020/2021, incorporant-hi les competències bàsiques inicialment previstes per a la segona part del curs 2019/2020 (nivell educatiu anterior), a través de l'adaptació i, si escau, simplificació dels programes curriculars ordinaris, posant l'èmfasi a garantir l'aprenentatge adequat de les competències bàsiques.
- Que s'organitzi una avaluació a inici de curs de tot l'alumnat per conèixer el seu nivell d'adquisició dels aprenentatges, a fi de fer l'adaptació curricular que correspongui en cada cas.

Per reforçar els aprenentatges de les competències bàsiques, el Síndic també demana que es desenvolupin mesures organitzatives flexibles, adaptades a les necessitats de cada alumnat, a través d'agrupaments flexibles o també a través de la modificació transitòria de les dedicacions horàries inicialment previstes per a cada àmbit competencial.

Acompanyament a la transició de l'educació primària a l'educació secundària obligatòria i programes d'orientació en la transició dels ensenyaments obligatoris als postobligatoris

Aquestes adaptacions curriculars són especialment pertinents per a l'alumnat que canvia d'etapa i de centre. Les diferències detectades pels diferents centres i professors en la manera d'abordar la represa telemàtica del curs 2019/2020 provocaran, de ben segur, una diversificació més gran en els nivells d'aprenentatge assolits per cada alumne.

Des d'aquesta perspectiva, el Síndic demana al Departament d'Educació que s'acompanyi especialment l'alumnat que fa el pas de primària a secundària i que, per tant, canvia de centre, i que es garanteixi que el professorat del centre de primària fa un traspàs adequat de la situació de cada alumne al professorat de secundària.

Pel que fa a l'alumnat que finalitza els ensenyaments obligatoris, el Síndic també demana al Departament d'Educació que es reforcin durant els propers mesos i per a tots els instituts, especialment als instituts amb elevada complexitat, els programes d'orientació de l'alumnat, per prevenir l'abandonament educatiu prematur. També cal prevenir l'abandonament de l'alumnat que ja estava cursant ensenyaments postobligatoris, especialment el batxillerat i els cicles formatius de grau mitjà, i que, per efecte del tancament dels centres, han experimentat un procés de desconexió dels estudis.

Límits a la repetició per al curs 2019/2020

Les resolucions del Síndic emeses durant el confinament també han posat l'accent en el risc d'incrementar la repetició de curs, davant el caràcter avaluable del tercer trimestre i davant la impossibilitat de no poder desenvolupar tot el currículum inicialment previst.

Les instruccions del Departament d'Educació ja emeses sobre l'avaluació posen l'accent que l'activitat lectiva desenvolupada durant el tercer trimestre no podrà afectar negativament l'avaluació final de l'alumnat. També és cert, però, que

l'alumnat que tenia avaluacions negatives en els dos primers trimestres del curs no ha tingut un trimestre normal per millorar el seu rendiment acadèmic.

Els organismes internacionals desaconsellen la repetició com a pràctica per promoure el progrés educatiu de l'alumnat. Des d'aquesta perspectiva, i també de les elevades xifres de repetició a secundària existents a Catalunya, en comparació amb altres països europeus, el Síndic demana al Departament d'Educació que no permeti la repetició a primària i que es faci de manera excepcional a secundària.

Programes de reforç escolar i d'acompanyament familiar a través dels plans educatius d'entorn i dels serveis d'intervenció socioeducativa: la prevenció de l'absentisme i la desconexió

Un dels dèficits identificats durant el desenvolupament del curs en context de confinament té a veure amb els problemes per aconseguir connectar determinats alumnes amb dificultats d'escolarització amb el treball escolar, no només a causa de la bretxa digital, sinó també per problemes de desafecció escolar ja existents prèviament al tancament dels centres.

En alguns casos, els centres no han comptat amb el suport dels serveis d'intervenció socioeducativa, principalment els centres oberts, que disposen de professionals educadors que durant el curs ja treballen en tasques de reforç escolar i de socialització fora de l'horari escolar amb molts d'aquests infants, i també amb les seves famílies.

Els plans educatius d'entorn també desenvolupen experiències de reforç escolar, tot i que no tots els centres amb elevada complexitat disposen d'aquest tipus de suport de caràcter comunitari.

En el context de confinament, l'acompanyament familiar esdevé fonamental per al bon seguiment de l'activitat lectiva a distància, i més encara que quan es desenvolupa de manera presencial. El capital educatiu de les famílies tendeix a condicionar, com ja s'ha assenyalat, la qualitat d'aquest acompanyament per part dels progenitors als infants. Els centres

amb elevada complexitat, però, no sempre han trobat instruments, estratègies o aliances per treballar amb les famílies. La manca de serveis de traducció i interpretació en llengües estrangeres dificulta la relació de les famílies amb els centres escolars, quan aquestes no coneixen les llengües oficials.

Els centres amb elevada complexitat que disposen de promotors escolars o personal tècnic d'integració social han posat en valor la tasca desenvolupada de prevenció de l'absentisme escolar, de connexió dels alumnes amb més desafecció escolar en l'activitat lectiva i de treball amb les famílies. No tots els centres amb elevada complexitat, però, disposen d'aquest recurs.

En aquest sentit, amb vista al curs 2020/2021, el Síndic demana al Departament d'Educació i als ajuntaments:

- Que s'articuli un treball compartit entre els centres amb elevada complexitat i els serveis d'intervenció socioeducativa, per promoure la vinculació de l'alumnat amb dificultats d'escolarització a l'activitat lectiva proposada pels centres, especialment si perdura una situació de confinament o de treball escolar semipresencial.
- Que es potenciïn, en el marc dels plans educatius d'entorn i dels serveis d'intervenció socioeducativa, i en col·laboració amb els centres escolars, programes de reforç escolar durant el curs.
- Que es promoguin que tots els centres amb elevada complexitat disposin de plans educatius d'entorn i de figures professionals, com ara els promotors escolars i el personal tècnic d'integració social, que contribueixin a combatre l'absentisme.
- Que es promogui la creació d'espais de treball del professorat amb les famílies, tant de l'alumnat més petit com també de l'alumnat socialment menys afavorit, especialment entre els centres amb elevada complexitat, en col·laboració amb els serveis d'intervenció socioeducativa.
- Que s'adapti, conjuntament amb les administracions locals, els protocols de prevenció de l'absentisme escolar en context de confinament.

- Que s'afavoreixi l'accés dels centres a serveis de traducció i interpretació en llengües estrangeres, en cas que escaigui, a fi de facilitar la comunicació del professorat amb els progenitors d'origen immigrant que desconeguin les llengües oficials.
- Que es destinin els professionals dels serveis educatius (EAP, CRP, LIC, etc.) a donar suport específicament als centres amb elevada complexitat, en coordinació amb les direccions i el professorat, a fi de garantir el seguiment directe de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu i amb més dificultats.

LA PREVENCIÓ I REPARACIÓ DELS ABUSOS SEXUALS INFANTILS PER REPRESENTANTS DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA. OCTUBRE 2020

CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

1. CONCLUSIONS

Com a conseqüència de les actuacions dutes a terme, la Comissió conclou que en institucions religioses a Catalunya en diversos moments s'han produït abusos sexuals contra infants i adolescents que han afectat diverses persones. No hi ha correspondència entre el nombre de víctimes que s'han adreçat a la Comissió i el nombre real de casos, ja que de la documentació estudiada se'n desprenen indicis d'un nombre de víctimes molt més elevat que la Comissió no ha pogut determinar.

Els casos examinats per la Comissió han posat en relleu que, com mostra la recerca sobre els efectes dels abusos sexuals comesos en institucions religioses, algunes persones han sofert conseqüències psicològiques greus que estan relacionades, de manera directa o indirecta, amb els abusos soferts. En alguns casos també han sofert conseqüències en la seva salut física i perjudicis econòmics. Amb independència de la gravetat dels efectes, totes les persones afectades que han comparegut i han manifestat que havien posat els fets en coneixement de la institució a què pertanyia l'abusador han fet palesa una insatisfacció per la resposta que han rebut de la institució.

En els fets que ha conegut la Comissió, el contacte dels infants i els adolescents amb l'abusador s'havia produït com a conseqüència d'una relació de confiança entre els pares dels infants amb la institució i, a més, en alguns casos, amb el mateix abusador. Encara que les congregacions no responguin penalment i que els abusos estiguin prescrits, i a banda que poguessin teòricament incórrer en alguna altra forma de responsabilitat jurídica, l'Església

catòlica –i, concretament, les institucions afectades– no es poden considerar alienes als fets i han de donar una resposta a les necessitats de les víctimes de veritat, justícia i reparació.

La resposta de les congregacions religioses a la tramesa de casos per part de la Comissió ha estat lenta i, en general, insuficient, i en alguns casos no ha permès en el període d'actuació de la Comissió fins a l'elaboració de l'informe obtenir més elements que completin la informació sobre els casos o que hagin mostrat una voluntat favorable a la reparació per part de les congregacions. Tanmateix, cal esmentar que aquesta resposta ha estat diversa, i en el cas dels Jesuïtes, La Salle i l'Escola Pia s'han pogut dur a terme reunions i se n'ha obtingut resposta. En el cas d'aquesta congregació s'ha formulat una proposta de reparació moral i econòmica a la persona denunciante.

En general, la resposta de les congregacions religioses ha estat reactiva a la presentació de les queixes, en més o menys grau, però no han mostrat una actitud proactiva per conèixer i investigar altres casos que es poden haver produït al si de la seva institució. Tampoc no han mostrat una disposició a establir vies de reparació a favor de les víctimes, amb l'excepció esmentada de l'Escola Pia, que ha formulat una proposta de reparació i ja havia intentat contactar amb la víctima en tenir coneixement del seu cas.

La percepció de les víctimes respecte de l'actitud de les congregacions és de desconfiança. Principalment, per la manca d'actuació inicial respecte als fets. Alhora, algunes d'elles ja s'havien adreçat a la congregació abans d'adreçar-se a la Comissió, però no es van sentir acollides ni van obtenir-ne una resposta satisfactòria.

En els casos en què hi ha hagut investigacions han estat essencialment de caràcter intern, i han facilitat poca informació respecte als procediments seguits, independentment que hagin inclòs en aquest procediment alguna persona externa, la qual cosa ha generat novament desconfiança en les víctimes.

Actualment, els diversos bisbats amb seu a Catalunya i les congregacions religioses

amb presència a Catalunya disposen de procediments adreçats a la prevenció de l'abús sexual infantil, en alguns casos amb l'elaboració de protocols i la creació de comissions específiques i bústies o telèfons d'atenció davant de possibles casos d'abús.

S'han detectat diferències en els procediments adoptats per les diverses congregacions. Algunes han elaborat mecanismes amb un adequat suport professional especialitzat en la prevenció d'abusos, però en altres casos s'han detectat deficiències, com, per exemple, alguns enfocaments del problema dels abusos sexuals, en què la prioritat sembla posada en la prevenció de riscos jurídics i la defensa jurídica de la institució davant de possibles denúncies, com en el cas del Protocol de La Salle, per la qual cosa s'ha suggerit l'aprovació d'un nou protocol.

2. RECOMANACIONS

1. Les institucions religioses han de reconèixer i responsabilitzar-se dels abusos sexuals que s'han produït en centres propis i en activitats organitzades sota responsabilitat seva. L'abús sexual infantil és un problema freqüent que afecta un de cada cinc infants del nostre país. El context de l'Església catòlica no n'és una excepció. Quan hi hagi denúncies o indicis d'abusos, presents o passats, les institucions han de facilitar i promoure el descobriment de la veritat sobre els fets, sense que la prescripció, la mort del presumpte abusador o el fet que hagi deixat de ser membre de la institució les eximeixi d'aquesta responsabilitat.
2. Oferir reparació a les víctimes. Les víctimes tenen dret a la reparació i, davant d'aquest dret, les institucions públiques i l'Església catòlica han d'assumir la seva responsabilitat, independentment que els casos hagin prescrit segons la llei penal o no.
3. Compartir informació. L'Església ha de facilitar la realització d'estudis i investigacions per mitjà de procediments transparents i confiablès d'un problema que afecta els seus representants i membres més vulnerables, i oferir tota la informació de què disposin sobre això.
4. Desenvolupar protocols de prevenció i intervenció. Les congregacions religioses han de dissenyar protocols relatius a com evitar nous abusos, i regular i formalitzar en protocols específics les actuacions que cal seguir davant el descobriment d'un nou cas. Aquests s'haurien d'ajustar a les previsions dels protocols impulsats per l'Administració.
5. Formar els religiosos en l'àmbit preventiu, de detecció i actuació, i establir mecanismes de suport i supervisió. Cal que les entitats que treballen en aquest àmbit ofereixin formació continuada als que hagin d'estar en contacte amb infants, tant pel que fa a la detecció i les actuacions que cal dur a terme, com pel que fa als protocols existents i les obligacions legals de denúncia. Els representants de l'Església han de conèixer els criteris de conducta i els límits que han de mantenir amb els infants amb qui tenen relació, obtenir respostes respecte als problemes que puguin tenir sobre la sexualitat i el celibat, i rebre suport i supervisió quan mostrin signes d'esgotament emocional, problemes psicològics o una conducta anòmala.
6. L'Administració pública ha de garantir la protecció dels infants en tots els espais de vida. En cas que hi hagi una relació contractual o concert, s'ha de garantir que el prestador d'aquest servei, en aquest cas l'Església, se sotmet a la normativa de protecció dels infants i a tots els protocols i instruments disponibles. També ha de promoure la protecció en altres espais de l'Església catòlica on hi hagi activitats en què participin infants.
7. Crear una comissió d'investigació. El Parlament de Catalunya hauria de crear una comissió d'investigació dels casos d'abús sexual i maltractament a l'Església catòlica i altres institucions que han tingut lloc a Catalunya que permeti una reparació a favor de les víctimes dels casos prescrits. Aquesta comissió hauria de preveure procediments de justícia restaurativa en què hi puguin participar les institucions afectades i les víctimes.

XII. CONSELL ASSESSOR JOVE (CAJ) 2019-2020

El Consell Assessor Jove del Síndic es va crear el curs 2007/2008 amb la finalitat de debatre i copsar l'opinió dels joves sobre qüestions diverses que afecten els drets dels infants i els adolescents. Amb aquesta iniciativa, el Síndic va incorporar la perspectiva dels adolescents en l'orientació de les actuacions que duu a terme la institució.

Durant el curs 2019/2020, s'ha portat a terme l'11a edició del Consell Assessor Jove del Síndic, que enguany ha estat format per 18 joves (9 noies, 9 nois) d'entre 14 i 15 anys, de 9 escoles, de diferents territoris de Catalunya:

Escola Anna Ravell (Barcelona), Institut Escola Industrial i Arts Oficis (Sabadell), Institut Bisbe Berenguer (l'Hospitalet de Llobregat), Institut Francisco Goya (Barcelona), Maristes-La Immaculada (Barcelona), Institut La Salle (Manresa), Institut Baetulo (abans es deia Badalona) (Badalona); Institut Tarragona (Tarragona) i Institut Josep Lladonosa (Lleida).

Les reunions amb el Consell Assessor Jove van començar de manera presencial a la institució del Síndic de Greuges, però al març es van suspendre per la COVID-19 i posteriorment es van continuar de manera telemàtica. Es van fer tres reunions presencials i quatre sessions en línia, algunes amb la participació i la col·laboració d'experts.

La metodologia de cada sessió ha estat definida per l'Àrea d'Infància del Síndic, seguint les directrius d'ENYA 2020 (European Network of Young Advisors) sobre la temàtica escollida, aquest any "Let's talk young, Let's talk about Children's rights in decision-making" (incorporació dels infants i adolescents en la presa de decisions sobre els seus drets), i amb l'objectiu de participar a la trobada europea de joves assessors que havia de tenir lloc a Estocolm, però que, a causa de les restriccions per la COVID-19, no ha pogut tenir lloc presencialment.

A més de les valuoses recomanacions proposades pels joves participants relacionades amb els temes ENYA d'enguany (participació i drets, LGBTIQ+), les sessions en línia que es van fer van oferir un espai real per escoltar els joves durant el confinament. Per als joves va significar una oportunitat de poder expressar les seves opinions, sentiments i voluntats en el dur període que va començar amb el confinament, tenint en consideració l'enfocament adultocèntric de determinades decisions preses en la gestió de la crisi de la COVID-19.

Tenint en compte la complexitat d'aquest any 2020, el treball desenvolupat en el Consell Assessor Jove del Síndic ha combinat el debat sobre els temes proposats per ENYA com a estructura bàsica que s'ha seguit, però al mateix temps amb l'escolta i suport als joves que han parlat sobre afectacions i/o conseqüències de la pandèmia.

XIII. ENYA I ENOC

EUROPEAN NETWORK OF YOUNG ADVISORS (ENYA) 2020

Les avaluacions d'impacte en els drets dels infants del projecte ENYA d'aquest any 2020 (drets dels infants en la presa de decisions (children's rights in decision-making-CRIA)) s'ha concretat treballant els drets LGBTIQ + i animant els joves a donar els seus consells en aquest àmbit.

Aquest any 2020, el Fòrum de la Xarxa Europea de Joves Assessors ENYA (European Network of Young Advisors) va ser organitzat per l'Oficina de Defensa dels Drets dels Infants de Noruega, amb el suport i la col·laboració de les oficines de defensa de drets de la infància de Suècia i Islàndia. Aquest any estava previst que la trobada entre els joves europeus fos a Estocolm, però no va poder tenir lloc de manera presencial a causa de les restriccions per la COVID-19 i es va fer de manera telemàtica.

Els joves representants de cada territori, acompanyats dels seus coordinadors de projecte respectius de les institucions europees es van connectar de manera telemàtica durant el cap de setmana del 3-4 d'octubre, i van tenir l'oportunitat de relacionar-se amb joves d'altres cultures, conèixer maneres de fer i de pensar diferents, i sobretot expressar les seves opinions sobre qüestions relacionades amb la presa de decisions que afecten els seus drets i difondre les seves recomanacions sobre com haurien de participar i d'implicar-se en aquest procés.

Com a representants del treball dut a terme en el Consell Assessor del Síndic hi van participar Núria Casellas, de l'IES Bisbe Berenguer de l'Hospitalet de Llobregat i la Gisela Pérez, de l'Escola Anna Ravell de Barcelona.

EUROPEAN NETWORK OF OMBUDSMEN FOR CHILDREN (ENOC) 2020

El maig del 2020, ENOC i UNICEF van fer una breu enquesta en línia sobre les respostes dels defensors i dels comissaris per a la infància als nous reptes generats per la pandèmia COVID-19.

Vint-i-tres membres de l'ENOC van respondre a l'enquesta: Armènia, País Basc/Espanya, Bulgària, Catalunya/Espanya, Croàcia, Xipre, Dinamarca, Estònia, Finlàndia, França, Hongria, Jersey, Luxemburg, Malta, Moldàvia, Montenegro, Irlanda del Nord/Regne Unit, República Srpska/Bòsnia i Hercegovina, Escòcia/Regne Unit, Sèrbia, Eslovàquia, Eslovènia i Gal·les.

Seguint l'enquesta, prop de 60 representants de les oficines dels defensors dels drets dels infants i d'UNICEF van participar en una sessió en línia el 2 de juny de 2020 per debatre l'impacte de la COVID-19 en la seva tasca i en els drets dels infants als seus països i compartir pràctiques innovadores.

Les principals qüestions plantejades a l'enquesta i durant la sessió conjunta en línia es resumeixen en el document de síntesi "Defensors i comissaris per als reptes i drets dels infants amb relació a la COVID-19", disponible al lloc web d'ENOC.

En el lloc web de l'ENOC també s'ha creat una pàgina dedicada a la COVID-19 i els drets dels infants. S'hi poden trobar els materials publicats per l'ENOC, i també una llista actualitzada periòdicament de recursos útils produïts pels membres de l'ENOC i organitzacions internacionals en resposta a la pandèmia COVID-19.

<http://enoc.eu/wp-content/uploads/2020/06/ENOC-UNICEFF-COVID-19-survey-updated-synthesis-report-FV.pdf>

La 24a Conferència Anual de l'ENOC (que s'havia de celebrar a Edimburg) ha tingut lloc

de manera telemàtica els dies 17-18 de novembre d'enguany, amb l'organització de l'Oficina de Defensa de Drets dels Infants d'Escòcia.

Les recomanacions dels joves d'ENYA seran presentades al Fòrum de l'ENOC i incloses en la declaració final de l'ENOC sobre els drets dels infants en la presa de decisions (Children's rights in decision-making).

L'ENOC fa una crida ferma als estats i institucions europeus per garantir els drets dels infants refugiats

En la pandèmia de la COVID-19 no s'ha de perdre de vista la crisi actual de migracions i refugiats que afecta el continent europeu i més severament el sud d'Europa. La situació és particularment crítica en la frontera entre Grècia i Turquia, després que aquesta última canviés l'estratègia i incentivés el desplaçament d'un nombre important de persones refugiades i migrants cap a la frontera grega.

Els camps de refugiats de les illes gregues acullen un nombre de persones considerablement superior a la seva capacitat, la majoria de les quals viuen en condicions infrahumanes. En aquest context, la situació dels infants especialment vulnerables, inclosos els que són molt joves o no estan acompanyats, és de gran preocupació. A l'ENOC estan extremadament alarmats per la privació dels drets més bàsics dels infants, com ara allotjament, aigua, menjar, accés a l'atenció sanitària i educació. Un nombre creixent d'infants i joves està lluitant amb problemes greus de salut mental agreujats pel deteriorament de la situació.

Els infants queden atrapats en condicions de vida massificades, insalubres i deplorables, enmig de la pandèmia de la COVID-19. En aquestes condicions, i atesa la manca de serveis de sanejament i d'atenció mèdica adequats, és extremadament difícil seguir

les directrius i els consells de les autoritats sanitàries per protegir-se de la COVID-19 i evitar una propagació incontrolable de la malaltia. A mesura que els estats europeus intenten protegir la seva població, les restriccions resultants de circulació i accés, especialment el tancament de fronteres, han posat les operacions de trasllat i els processos de sol·licitud d'asil en perill.

En aquest context, els membres de l'ENOC han alertat sobre en nombroses recomanacions que els infants en moviment, independentment de l'estat migratori de les seves famílies, tenen dret a la màxima protecció, seguretat i atenció. L'ENOC fa una crida ferma als estats i institucions europeus per garantir que les polítiques, lleis i pràctiques compleixin plenament la Convenció de Nacions Unides sobre els drets dels infants i altres instruments europeus i internacionals relatius als drets humans que garanteixin la protecció de tots els infants i la consideració del seu interès superior.

Per tant, l'ENOC ha instat l'evacuació immediata dels infants migrants, ja siguin acompanyats o no, dels camps de refugiats de les illes gregues per garantir-ne la seguretat i els drets fonamentals i evitar l'esclat desastrós de COVID-19. Els estats i les institucions europees haurien de donar suport a Grècia en el trasllat dels infants a les instal·lacions adequades a la zona continental tan aviat com sigui possible i en la prestació urgent de cures i protecció adequades. Les decisions d'evacuació i trasllat dels infants s'han de basar en una avaluació exhaustiva del seu interès superior i després de tenir en compte les opinions de l'infant durant tot el procés.

La protecció dels infants atrapats en situacions d'emergència humanitària ha de ser una prioritat durant l'actual pandèmia. Els infants tenen dret a la vida, a la supervivència i al desenvolupament, així com a la protecció de qualsevol forma de dany.

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

